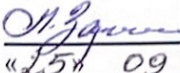

ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
ФОРМА НАВЧАННЯ ЗАОЧНА
Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

 Дариса ЗДАНЕВИЧ
«15» 09 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТА(КИ)

Сільчук Катерини Василівни
(прізвище, ім'я, по батькові магістранта(ки))

1. Тема роботи: Формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку під час організації туристичної діяльності

Науковий керівник роботи Розгон Вікторія Вікторівна,
затверджений наказом ХГПА від «26» вересня 2023 р. № 174.

2. Строк подання магістрантом(кою) роботи: згідно з календарним планом.

3. Вихідні дані до роботи: Магістрант(ка) при виконанні кваліфікаційної роботи повинен(а): здійснити теоретичний аналіз психолого-педагогічних джерел, проаналізувати нормативно-правову базу, досвід закладу дошкільної освіти щодо формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку та організації туристичної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти; здійснити апробацію результатів теоретичного вивчення проблеми у діяльності методичного кабінету ЗДО під час проходження різних видів практик; представити результати систематизації матеріалів дослідження на одній із платформ дистанційної взаємодії. Об'єкт дослідження – формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку. Предмет дослідження – методичні аспекти організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Перелік питань, які потрібно розробити: 1. Проаналізувати психолого-педагогічні дослідження проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку. 2. Розкрити особливості формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку. 3. Визначити роль туристичної діяльності у процесі формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку та проаналізувати методи, форми та зміст організації туристичної діяльності з дітьми дошкільного віку. 4. На основі аналізу та вивчення досвіду організації краєзнавчо-туристичної діяльності в закладі дошкільної освіти розробити систему роботи щодо формування у дітей дошкільного віку екологічної свідомості під час туристичної діяльності.

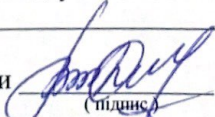
5. Перелік наочного (ілюстративного) матеріалу (проскти, зразки документів, презентації тощо), які потрібно розробити: презентація

6. Дата видачі завдання вересень 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи (КР)	Строк виконання етапів роботи	При
1.	Затвердження наказом академії теми КР і призначення наукового керівника	вересень 2023 р.	ВИКОНАНО
2.	Вибір теми КР, погодження її з науковим керівником, визначення предмета дослідження	вересень 2023 р.	ВИКОНАНО
3.	Оформлення науковим керівником завдання на КР магістранту(ці); підбір магістрантом(кою) літератури та фактичного матеріалу для написання роботи, їх аналіз та узагальнення	жовтень 2023 р.	ВИКОНАНО
4.	Затвердження завідувачем випускової кафедри завдання на КР магістранта(ки)	жовтень 2023 р.	ВИКОНАНО
5.	Виконання та подання науковому керівнику вступу КР	листопад-грудень 2023 р.	ВИКОНАНО
6.	Виконання та подання науковому керівнику першого розділу КР	січень-лютий 2024 р.	ВИКОНАНО
7.	Виконання та подання науковому керівнику другого розділу КР	березень 2024 р.	ВИКОНАНО
8.	Виконання та подання науковому керівнику третього розділу КР (за наявності)	квітень 2024 р.	ВИКОНАНО
9.	Виконання та подання науковому керівнику висновків КР	травень 2024 р.	ВИКОНАНО
10.	Перевірка списку використаних джерел та додатків щодо правильності їх оформлення	вересень 2024р.	ВИКОНАНО
11.	Доопрацювання КР згідно із зауваженнями наукового керівника, подання кваліфікаційної роботи науковому керівнику	жовтень 2024 р.	ВИКОНАНО
12.	Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень	листопад 2024 р.	ВИКОНАНО
13.	Розгляд КР на кафедрі, проведення попереднього захисту та допуск до захисту у Підсумковій кваліфікаційній комісії	листопад 2024 р.	ВИКОНАНО
14.	В разі необхідності доопрацювання КР згідно із результатами перевірки КР на наявність текстових запозичень, зауваженнями кафедри. Подання КР для отримання висновку наукового керівника та кафедри	листопад 2024 р.	ВИКОНАНО
15.	Передача КР у деканат факультету з висновком наукового керівника та кафедри, завданням на КР та рецензією рецензента	до 13 грудня 2024 р.	ВИКОНАНО
16.	Підготовка до захисту КР (супровідна документація, текст доповіді, ілюстративний матеріал тощо)	грудень 2024 р.	ВИКОНАНО
17.	Захист КР перед Підсумковою кваліфікаційною комісією	грудень 2024 р.	ВИКОНАНО

Науковий керівник роботи

(підпис)

Вікторія РОЗГОН
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Магістрант(ка)

(підпис)

Катерина СІЛЬЧУК
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

1. Форму призначено для видачі завдання магістранту на виконання кваліфікаційної роботи контролю за ходом роботи з боку кафедри і декана факультету. Оригінал форми зберігається в кафедрі, копія у магістранта.

2. Розробляється керівником кваліфікаційної роботи. Видається кафедрою.

3. Атестація у 2024 році відбуватиметься з 16.12 до 28.12 2024 року.

ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
ФОРМА НАВЧАННЯ ЗАОЧНА
Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність 012 Дошкільна освіта

ВИСНОВОК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

про кваліфікаційну роботу
магістранта(ки) 2 курсу Сільчук Катерини Василівни
на тему: Формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку під час організації туристичної діяльності

Розподіл балів для окремих етапів та елементів виконання кваліфікаційної роботи

Критерії оцінювання виконання кваліфікаційної роботи	Бали	
	максимально можлива кількість	фактична кількість
відповідність роботи вимогам, встановленими методичними рекомендаціями для кожного виду кваліфікаційних робіт	7	7
правильність оформлення (роботи в цілому, таблиць, рисунків, посилань, списку використаних джерел)	5	5
виконання проміжних етапів розробки кваліфікаційної роботи відповідно до завдань і календарного плану	6	6
співпраця з науковим керівником упродовж періоду виконання кваліфікаційної роботи	7	7
апробація результатів дослідження, проведеного в кваліфікаційній роботі	5	5
Разом	30	30

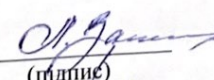
Зауваження: магістрант(ка) Сільчук К. В. віднеслася до написання кваліфікаційної роботи на належному рівні. Окремі структурні частини роботи виконувала вчасно. Зауваження та рекомендації наукового керівника враховувала у повному обсязі. Представлене дослідження відповідає встановленим вимогам, що ставляться до кваліфікаційних робіт.

Науковий керівник В. В. Розгон, канд. пед наук, доцент
(підпис) (прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

«12» грудня 2024 р.

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута. Магістрантка Сільчук Катерина Василівна допускається до захисту кваліфікаційної роботи у Підсумковій кваліфікаційній комісії.

Завідувач кафедри (підпис)

Лариса ЗДАНЕВИЧ
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

«12» грудня 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ

Кафедра дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
другий (магістерський) рівень вищої освіти

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

РЕЦЕНЗІЯ

на магістерську роботу

Студента(ки) магістратури

Сільчук Катерини Василівни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

на тему **«Формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку під час організації туристичної діяльності».**

Дослідження присвячено проблемі формуванню екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку під час організації туристичної діяльності. Актуальність дослідження полягає у тому, що екологічна ситуація на планеті набула кризового характеру, проблеми виживання людства в забрудненому середовищі поглиблюються. Тому постала гостра необхідність змінити систему взаємовідносин людства з природою. Однак основою цього можуть стати тільки зміни у свідомості людей, і починати формування екологічної свідомості доцільно з дошкільного дитинства, коли укладаються моральні норми маленької людини та знання досить легко засвоюються нею. Такі завдання у вихованні дітей ставлять високі вимоги до створення необхідних умов екологічного виховання дітей дошкільного віку, а саме організації еколого розвивального середовища в ЗДО та підбору необхідних методів та прийомів роботи з дітьми дошкільного віку. Однією з таких умов здобувачкою у своєму дослідженні визначено організацію туристичної діяльності з дітьми старшого дошкільного віку, в процесі якої можливо забезпечити безпосередній зв'язок дитини і природи, навчити взаємодіяти з нею та не завдавати шкоди навколишньому середовищу, а також сприяти збереженню природних ресурсів. Отже, актуальним постає питання вивчення методичних аспектів організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості..

Робота містить всі складові магістерського дослідження: вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел та додатки. Зміст розділів відповідає темі магістерської роботи. Вони побудовані логічно, у взаємозв'язку між собою. Оформлення магістерської роботи відповідає нормативним вимогам до наукових робіт такого рівня. У вступі обґрунтовано актуальність теми, проаналізовано ступінь дослідженості даної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, описано методи дослідження.

Перший розділ магістерської роботи, який включає три питання, присвячений теоретичному аспекту проблеми формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку під час організації туристичної діяльності, а саме проаналізовано психолого-педагогічні дослідження проблеми екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку, визначено екологію дитинства як основний пріоритет освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та розкрито особливості

формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку. У другому розділі, який містить при питанні, охарактеризовано особливості організації туристичної діяльності задля формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку, а саме проаналізовано методичні аспекти організації туристичної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку, вивчено досвід організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку, розроблено систему роботи щодо організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

У висновках наведено результати дослідження з даної теми, проаналізовано виконання основних завдань магістерської роботи. Висновки є самостійним, логічним, критичним узагальненням дослідника обраної теми. Список використаних джерел містить достатню кількість науково-методичних, педагогічних, психологічних видань, опрацювання яких дало змогу всебічно розглянути та проаналізувати визначену проблему. Додатки вдало підібрані та відповідають меті, завданням та місту магістерської роботи, підсилюють основні теоретичні положення, викладені автором у змісті роботи.

Варто відзначити, що у тексті зустрічаються окремі граматичні, орфографічні та пунктуаційні помилки, однак зазначені недоліки не впливають на теоретичну цінність виконаного дослідження. Загалом робота виконана на достатньо високому рівні та заслуговує на позитивну оцінку, а студентка Гільчук К. В. заслуговує на присудження їй рівня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Розподіл балів для окремих етапів та елементів виконання магістерської роботи

Критерії оцінювання виконання магістерської роботи	Бали	
	максимально можлива кількість	фактична кількість
відповідність змісту роботи заявленій темі, грамотність структурування роботи, збалансованість її розділів	5	5
правильність формулювань об'єкту, предмету, мети і завдань дослідження, відповідність та доцільність застосованих методів дослідження	4	4
системність викладу матеріалу, відсутність повторів, логічних помилок	4	4
ступінь самостійності роботи (відсутність академічного плагіату), наявність посилань	5	5
наявність елементів наукової новизни	4	3
теоретична обґрунтованість основних положень кваліфікаційної роботи, що підтверджені підібраним та систематизованим фактичним і статистичним матеріалом	4	4
використання та опанування сучасної літератури, чинних нормативно-правових актів; правильність розрахунків, застосування методів статистичного аналізу тощо.	4	4
Разом	30	29

Кравець Н.С., кандидат пед. наук, доцент
 (прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Н. Кравець
ЗАСВІДЧУЮ
 Начальник відділу кадрів
 Орест СМІШКО
 20 р.

Протокол аналізу звіту подібності науковим керівником

Заявляю, що я ознайомився (-лась) з Повним звітом подібності, який був згенерований Системою виявлення і запобігання плагіату щодо роботи:

Автор: Катерина Сільчук

Співавтор:

Назва: ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Науковий керівник:

Підрозділ: КНРА

Коефіцієнт подібності 1:19.4%

Коефіцієнт подібності 2:3.6%

Мікропробіли: 90

Заміна букв: 0

Інтервали: 0

Білі знаки: 0

Дата створення звіту: 2024-11-27 09:41:50.0

Після аналізу Звіту подібності констатую наступне:

Запозичення, виявлені в роботі є законними і не є плагіатом. Рівень подібності не перевищує допустимої межі. Таким чином робота незалежна і приймається.

Запозичення не є плагіатом, але перевищено граничне значення рівня подібностей. Таким чином робота повертається на доопрацювання.

Виявлено запозичення і плагіат або навмисні текстові спотворення (маніпуляції), як передбачувані спроби укриття плагіату, які роблять роботу невідповідною вимогам законодавства (Ст. 32. ЗУ Про вищу освіту, пункт 3.1, Ст. 42. ЗУ Про освіту) та вимог НАЗЯВО (Критерій 5), а також кодексу етики і процедур. Таким чином робота не приймається.

Обґрунтування:

Вивчивши роботу, всієї роботи замовивши + разом з нею є підказки. Так як є різні метаболітизм на виробничій території. Рівень подібності не перевищує допустимої межі, тому робота є самостійною, незалежною розробкою.

Дата 10.12.

експерт

В.В. Ворон

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

ФОРМА НАВЧАННЯ: ЗАОЧНА

Кафедра: дошкільної педагогіки, психології та фахових методик

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконала: слухачка магістратури
спеціальності 012 Дошкільна освіта

Катерина СІЛЬЧУК

(прізвище та ініціали)

Керівник:

к.пед.наук, доцент

Вікторія РОЗГОН

(прізвище та ініціали)

Рецензент:

к.пед.наук, доцент

Надія КРАВЕЦЬ

(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	9
1.1. Психолого-педагогічні дослідження проблеми екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку.....	9
1.2. Екологія дитинства як пріоритетний напрям освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.....	20
1.3. Особливості формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку.....	30
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	41
2.1. Методичні аспекти організації туристичної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку	41
2.2. Досвід організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку	56
2.3 Система роботи щодо організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку	63
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема виховання екологічної свідомості у дітей дошкільного віку стала особливо актуальною в умовах усвідомлення суспільством тісного зв'язку між людиною і природою, а також їхньої взаємозалежності та взаємного впливу на умови життєдіяльності. Оцінка сучасного стану екології на нашій планеті показує, що екологічна криза торкнулася не лише природного середовища, а й вплинула на спосіб мислення людей, їхню екологічну свідомість та практичну діяльність. Це підкреслює необхідність формування у дітей змалку усвідомленого та відповідального ставлення до природи, що є важливим кроком у запобіганні екологічним катастрофам у майбутньому [11].

Масштабне знищення природи є наслідком руйнівної діяльності людства. Головна суть сучасної екологічної кризи полягає не тільки у відчуженні людини від природи та протистоянні з нею, але й у нашому небажанні чи неспроможності усвідомити, що виживання людства залежить від гармонії з навколишнім світом. Цей факт підкреслює необхідність формування екологічної свідомості на всіх рівнях, починаючи з раннього віку, для забезпечення гармонійної взаємодії людини з навколишнім світом.

Для формування у людей правильного розуміння екологічних проблем, законів існування та принципів гармонійного співіснування людини з біосферою, потрібна добре організована система екологічної освіти. Саме освіта є основою, на якій формується культура, духовність і моральність людини. Освічена особистість здатна глибше зрозуміти сутність створеного людством, адекватно оцінити наслідки своїх дій та вибрати шляхи виходу з несприятливої ситуації. Тому важливо вже на ранніх етапах розвитку особистості, зокрема в дошкільному віці, закладати основи екологічної свідомості та відповідального ставлення до природи [13].

На сьогоднішньому етапі як ніколи важливо переосмислити етичні принципи та змінити підходи до їх застосування. Людина здатна не лише засвоїти, але й глибоко усвідомити, що певні дії є недобрими, але це не означає, що вона автоматично перестане чинити зло. Розуміти завжди простіше, ніж втілювати в життя.

Тому в процесі еко-мотиваційному вихованні слід зосередитися на формуванні любові до світу, до людей, до краси природи, а також на утвердженні правди, доброти та цінності людського й усього живого. Важливо не лише фокусуватися на проблемах руйнування довкілля, але й на позитивних аспектах взаємодії з природою, на глибокій повазі до неї, що стане підґрунтям для формування екологічної свідомості та відповідальної поведінки в майбутньому [19].

Ступінь дослідженості проблеми. Дослідженню проблеми екологічного виховання висвітлено у наукових працях Г. Беленької, Н. Денисенко, Н. Лисенко, В. Маршицької, З. Плохій, Г. Підкурманної та ін. [7; 38; 45; 54;] Проблеми екологічного виховання та формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку були предметом досліджень як класиків педагогічної думки (В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), так і сучасних учених (О. Бараш, Г. Беленька, О. Білан, Н. Горопахи, Н. Кот, Л. Крайнової, Н. Лисенко, М. Майхарук, В. Маршицької та ін.) [8; 19; 33; 34; 37; 43; 46].

Питання в освітню діяльність закладу дошкільної освіти туристичної діяльності стали предметом дослідження таких науковців, як В. Абрамова, Т. Андрющенка, Л. Богомолова, Ю. Грабовського, В. Дехтяра, Ш. Ковача та ін. [2; 10; 20; 24; 30].

Стратегічною метою освіти має стати розвиток екологічного мислення, яке базується на наукових знаннях, екологічній культурі та етиці. Тема екологічної свідомості повинна бути інтегрована з глобальними життєвими цінностями. Дослідження підтверджують, що основи світогляду людини формуються ще в дошкільному віці, коли закладаються фундаментальні принципи ставлення до світу. Відтак ознайомлення дошкільнят з навколишнім світом та виховання

бережливого ставлення до неї в цьому віці є надзвичайно важливим і має бути невід'ємною частиною освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Це забезпечує розвиток екологічної свідомості, яка стане основою для формування здорового, гармонійного ставлення до навколишнього середовища протягом усього життя [6].

Головні завдання у формуванні екологічної свідомості дітей дошкільного віку включають навчання помічати красу природи, гармонійно співіснувати з нею та раціонально використовувати її ресурси. Важливо, щоб дитина зрозуміла природу як живий організм, здатний до змін та розвитку, і відчула відповідальність за її збереження. Якщо ці основи закладаються з дитинства, то в майбутньому дитина буде більш свідомо ставитися до екологічних проблем, розуміти важливість охорони довкілля та активно діяти для його збереження і відновлення [22].

Останні два десятиліття стали періодом активного формування екологічного освітнього середовища. У цей час з'явилися нові терміни, такі як «екологічна свідомість», «екологічне мислення», «екологічна культура», «неперервна екологічна освіта», «екологічна освіта школярів і студентів», «екологічне виховання дітей дошкільного віку» та інші. Науковці активно працюють над розробкою нових технологій навчання та виховання, спрямованих на підвищення екологічної свідомості у дітей та молоді, а також триває пошук ефективних підходів у галузі екологічної освіти. Ці зусилля мають на меті формування у наступних поколінь відповідального ставлення до природи та здатності приймати свідомі рішення щодо її охорони та сталого розвитку [25].

Сьогодні існує багато засобів для формування екологічної свідомості у дітей, і одним із них є туристична діяльність. Вплив дитячого туризму в рамках закладу дошкільної освіти є надзвичайно багатостороннім: він сприяє зміцненню фізичного здоров'я, розвитку пізнавальних навичок, набуттю нових умінь та застосуванню вже набутих знань на практиці. Окрім цього, туризм сприяє соціалізації, вихованню патріотизму та любові до рідного краю, допомагаючи дітям глибше зрозуміти і оцінити природне середовище, в якому вони живуть.

Це формує у них відповідальність за стан довкілля, а також сприяє розвитку екологічної свідомості і бажання захищати природу [33].

Таким чином, через туризм ще в дошкільному віці можна значною мірою формувати світогляд дитини та зміцнювати її організм. Тому важливо грамотно організувати туристичну діяльність у дошкільних закладах освіти, адже ретельно продумана і всебічно оптимізована програма є основою для успішного і гармонійного розвитку дітей. Вона не лише сприяє фізичному розвитку та зміцненню здоров'я, але й допомагає формувати відповідальне ставлення до природи, розвивати пізнавальні та соціальні навички, а також виховувати почуття любові до рідного краю та бажання зберігати навколишнє середовище для майбутніх поколінь.

Актуальність роботи зумовлена тим, що ознайомлення дошкільнят з рослинним і тваринним світом рідного краю, природними явищами та особливостями взаємодії людини з навколишнім середовищем є важливим початковим етапом у формуванні екологічної свідомості. Необхідність використання різноманітних засобів для підвищення ефективності цього процесу й визначила вибір теми дослідження «Формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку під час організації туристичної діяльності».

Об'єкт дослідження – формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – методичні аспекти організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування методичних аспектів та педагогічних умов організації туристичної діяльності у процесі формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета визначено наступні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні дослідження проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку.

2. Розкрити особливості формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити роль туристичної діяльності у процесі формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку та проаналізувати методи, форми та зміст організації туристичної діяльності з дітьми дошкільного віку.

4. На основі аналізу та вивчення досвіду організації краєзнавчо-туристичної діяльності в закладі дошкільної освіти розробити систему роботи щодо формування у дітей дошкільного віку екологічної свідомості під час туристичної діяльності.

Методи дослідження:

– теоретичні: історико-педагогічний аналіз, синтез, узагальнення при вивченні науково-педагогічної літератури, класифікація і систематизація теоретичних даних для визначення психолого-педагогічних умов організації фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах дошкільної освіти.

Методологічною основою дослідження стали положення про єдність природи і суспільства, соціальної обумовленості відносин людини і природи; дослідження екологічної культури та свідомості як загальнолюдської цінності. Методологічна основа дослідження формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку охоплює сукупність принципів, підходів і методів, які забезпечують системність, науковість і результативність процесу дослідження. Основними елементами методологічної основи є філософсько-світоглядні основи: гуманізм, що забезпечує орієнтацію на цінність природи та її взаємозв'язок із життям людини; екологічний світогляд, який формує розуміння гармонійної взаємодії людини з природним середовищем. Психолого-педагогічні принципами визначено принцип природовідповідності: орієнтація на вікові та індивідуальні особливості дітей дошкільного віку; принцип інтеграції: включення екологічних знань у всі види діяльності дитини (гру, пізнавальну діяльність, спілкування, творчість); принцип активності та свідомості: створення умов для активного залучення дітей до взаємодії з природою.

Апробація результатів дипломного дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи апробовано шляхом участі у Міжнародній (заочній) науково-практичній конференції «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти» (21-22 лютого 2024 р. м. Хмельницький, Україна); у роботі Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Студентська молодь у науці» (13 травня 2024 р. м. Хмельницький, Україна).

Результати наукового дослідження було обговорено на засіданні педагогічної ради закладу дошкільної освіти № 32 «Росинка» м. Хмельницького та впроваджено в його роботу (довідка про впровадження № 01-13/25 від 13.12.2024 р.).

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (73 найменування), 7 додатків на 32 сторінках. Основний зміст роботи викладено на 77 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Психолого-педагогічні дослідження проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку

Питання екологічного виховання дітей та молоді залишається важливим питанням для науковців різних галузей. Філософи, психологи, екологи, медики, гігієністи, соціологи, педагоги та інші дослідники присвятили свої праці цьому питанню.

Ще донедавна слово «екологія» сприймалося лише як спеціальний термін, та нині, коли люди почали розуміти, що нестримне й нерозважне підкорення природи загрожує глобальною катастрофою, воно дедалі активніше входить у нашу живу лексику. У країнах світу активно шириться громадський рух, спрямований на запобігання екологічній катастрофі. Питання здоров'я природи і людини як результат їх взаємодії порушуються в усіх засобах масової інформації щодня повідомляють про небезпечне забруднення середовища, про порушення рівноваги у природі внаслідок безконтрольної діяльності різних відомств [12].

Сучасна тривожна ситуація вимагає розвитку екологічної свідомості не тільки серед дорослих, а й серед дітей, аби вони виростили з чітким розумінням того, що Земля – це наш спільний дім, і піклування про неї є священним обов'язком кожного. Великими педагогами минулого, такими як А. Дістервег, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, К. Ушинський, було підкреслено важливість природи для морального та етичного розвитку дитини. Вони наголошували на необхідності виховувати у дітей «почуття природи» – здатність відчувати її благотворний вплив на людину [4].

Проти формального підходу до вивчення природи і байдужого ставлення до неї виступали вітчизняні педагоги. Вони закликали суспільство до включення в освітній процес глибоких знань про природу та наголошували на тому, як ці знання сприяють формуванню моральних якостей особистості, що впливають на її поведінку в довкіллі. Великий педагог К. Ушинський також підкреслював важливість спілкування дитини з природою та вважав недооціненим вплив природи на виховання в педагогічному процесі [61].

Аналіз наукових джерел переконує, що найкраще починати знайомство дітей із законами природи ще в дошкільному віці в рамках екологічного виховання. Численні психологічні та педагогічні дослідження (Я. Коменський, Д. Локк, Й. Песталоцці, З. Пlochій, С. Русова, Ж. Руссо, та інші) підтверджують можливість і ефективність такого підходу [28].

Ян Коменський, який вважав людину частиною природи, підтримував дослідження її законів і підкреслював, що всі природні явища, включаючи людину, підкоряються єдиним законам. Він наголошував на важливості формування у дошкільників наукових знань і уявлень [39]

Ж. Руссо наголошував на важливості формування у дітей реалістичних уявлень про об'єкти природи, вільних від забобонів і страхів. Він підкреслював, що на етапі старшого дошкільного віку розрізнені знання про окремі предмети та їхні властивості починають об'єднуватися в поки що не зовсім досконалі, але цілісні уявлення. Саме в цьому віці вперше з'являється можливість усвідомити важливі взаємозв'язки між живою і неживою природою [4].

С. Русова підкреслювала значущість впливу науково достовірних систематизованих знань про природу на утворення уявлень, понять, поглядів дітей дошкільного віку [4].

Вагома педагогічна спадщина В. Сухомлинського є суттєвим внеском у теорію та практику виховання у дітей відповідального ставлення до природи. У своїх працях педагог доводив, що справжнє бережне ставлення до природи формується лише тоді, коли дитина сама покращує навколишнє середовище своєю працею [42].

У дошкільному віці важливо прищепити дітям розуміння того, що ніколи раніше людство не відчувало такої тривоги за свою спільну домівку, як сьогодні. Можливо, причиною всіх негараздів є те, що ми часто забуваємо одне просте правило, яке так лаконічно сформулював французький письменник і льотчик А. Сент-Екзюпері: «Прокинувся вранці, умився, привів себе в порядок — одразу ж приведи в порядок планету» [66 с.17].

Це правило слід розуміти не буквально, а з філософської точки зору. Якщо б кожна людина дбала про свою планету, переймалася її майбутнім і намагалася не словами, а конкретними діями покращити її стан, то, можливо, ми не зіткнулися б із багатьма проблемами, які спостерігаємо сьогодні. Адже лише в гармонії з природою ми можемо знайти справжнє щастя.

Різні аспекти проблеми екологічної освіти та екологічного виховання досліджували такі педагоги, як Н. Горопаха, Н. Кот, Н. Лисенко, В. Маршицька, З. Плохій, Г. Пустовіт, Н. Яришева та ін. [19; 32; 37; 47; 53; 57; 72].

Психологи довели, що система знань у дошкільнят може існувати у вигляді уявлень, а не сформованих понять. О. Запорожець вважав можливим створення таких уявлень, які можуть стати основою для побудови системи знань. Дослідження З. Плохій підтвердили, що важливою складовою екологічного виховання є формування уявлень дітей про внутрішні взаємозв'язки в природі. [54].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що на різних етапах розвитку дитини виховання та навчання виконують різні функції. Наприклад, у дошкільному віці виховання має пріоритетне значення, а навчання відбувається в процесі виховання.

Важливо відзначити, що вітчизняні дослідники цієї проблеми, зокрема Н. Горопаха, Н. Кот, Н. Лисенко, В. Маршицька та З. Плохій, у своїх роботах стосовно дітей дошкільного віку використовують поняття «екологічне виховання» [19; 32; 37; 45; 54].

Психологи стверджують, що в процесі предметно-чуттєвої діяльності дитина здатна виділяти основні зв'язки між явищами певної сфери реальності та

відтворювати їх у вигляді образів або уявлень. Такі уявлення можуть слугувати ядром, яке об'єднує окремі знання в єдину систему. На основі цієї системи конкретних уявлень дитина поступово виходить за межі безпосереднього сприйняття, формуючи узагальнене уявлення про цілісний процес [71].

Необхідність екологічного виховання пояснюється глобальною екологічною кризою, коріння якої полягає в діяльності людини, що, в свою чергу, є наслідком антропоцентричного способу мислення.

Н. Кот, Н. Лисенко та інші вчені підкреслюють, що екологічна криза має в основному світоглядний та філософсько-ідеологічний характер [33; 38]. З цього боку, вирішення екологічних проблем на глобальному рівні неможливе без зміни нинішнього антропоцентричного підходу та формування екоцентричної екологічної свідомості. Як зазначають науковці, саме екологічна свідомість визначає поведінку людей щодо навколишнього середовища [33; 38].

Цікавою є думка З. Плохій про екоцентричний тип екологічної свідомості, за визначенням якої це певна система уявлень про світ, основою якої є орієнтація на екологічну доцільність, відсутність протиставлення людини та природи, визнання природних об'єктів як рівноправних суб'єктів, а також на балансі між прагматичним і непрагматичним підходами у взаємодії з природою [53].

Формування екологічної свідомості особистості, як зазначає Н. Лисенко у своїх дослідженнях, відбувається на трьох рівнях (рис. 1.1) [38]

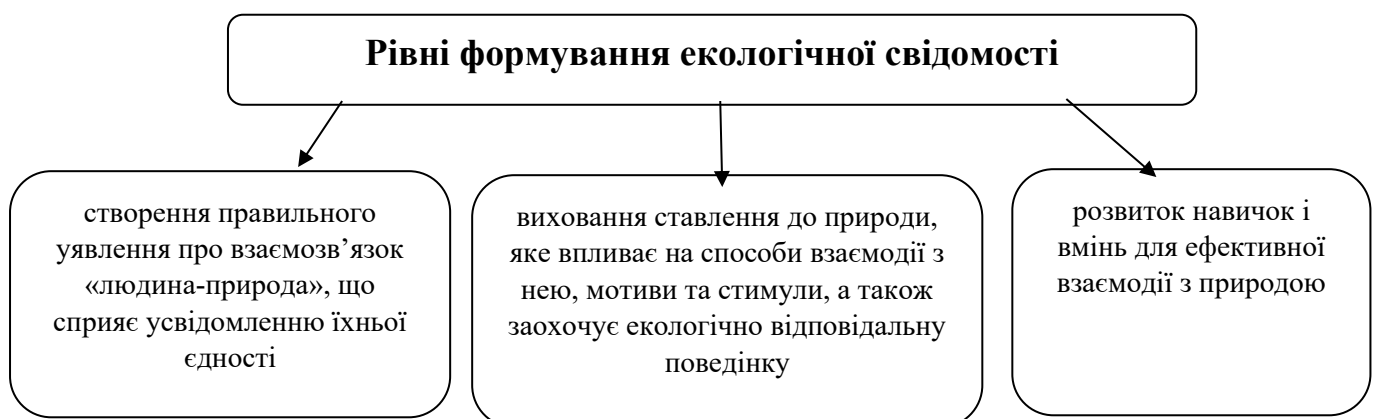

Рис. 1.1 Рівні формування екологічної свідомості

Згідно з освітнім напрямом «Дитина в природному довкіллі» Базового компонента дошкільної освіти, дітям дошкільного віку необхідно формувати реалістичні уявлення про природні явища, основи природодоцільного світогляду, а також усвідомлення єдності всіх природних елементів і свого місця як частки природи. Процес становлення екологічного світогляду є поступовим і триває протягом багатьох років життя та навчання [5].

Як зазначають Н. Глухова, Н. Горопаха, Л. Крайнова, Н. Лисенко, З. Плохій та інші дослідники, цей процес починається ще в дошкільному дитинстві, коли в ході екологічного виховання формуються основи розуміння світу, екологічної свідомості та практичної взаємодії з природою. Вчені акцентують важливість дошкільного віку для формування екологічних цінностей, адже саме в цей період дитина отримує перший досвід взаємодії з природою та засвоює основні ціннісні орієнтири [19; 35; 38; 53].

Одним із складових екологічної освіти є, на думку вчених, екологічне виховання, який розглядається як новий підхід у дошкільній педагогіці, що значно відрізняється від звичайного ознайомлення дітей з природою. У педагогічній науці та довідкових матеріалах цей термін трактується неоднозначно (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Трактування поняття екологічне виховання

Науковець	Трактування
М.Мусяєнко	розвиток у людини усвідомленого ставлення до довкілля, відчуття особистої відповідальності за дії, що впливають на природне середовище, впевненості в необхідності бережного ставлення до природи та раціонального використання її ресурсів [52]
В.Діденко, Л.Діденко, В.Кондрашова-Діденко	система впливу на суспільство з метою формування екологічної культури, гуманного та науково обґрунтованого ставлення до природи, що ґрунтується на національних і загальнолюдських цінностях
Л.Волкова	виховання в людей потреби дбайливо ставитися до природи та раціонально використовувати її ресурси для власного блага й блага майбутніх поколінь

М.Фіцула	планомірна педагогічна діяльність, спрямована на формування екологічної культури [69]
О.Терентьєва	процес виховання свідомого та відповідального ставлення до природного середовищ
Н. Горопаха	ознайомлення дітей з природою, яке ґрунтується на екологічному підході, де педагогічний процес базується на основних ідеях та поняттях екології [19]

Таким чином, незважаючи на різницю в формі викладу, сучасні вчені визначають два основні аспекти екологічного виховання дітей дошкільного віку: по-перше, передачу екологічних знань, а по-друге, їх перетворення особистістю у ставленні до природи, що знаходить своє відображення в практичній діяльності

На думку Н. Горопахи, ключовим у змісті екологічної роботи є формування внутрішнього світу дитини, її ціннісних орієнтацій, що ґрунтуються на усвідомленні єдності з природою та взаємозалежності з нею [19]. Як стверджує Н. Лисенко, екологічне виховання здійснюється в процесі взаємодії з навчанням, і разом вони становлять єдиний процес формування особистості [38].

Основними етапами екологічного виховання, на думку Н. Лисенко, можна визначити, по-перше оволодіння екологічними знаннями; по-друге інтерпретація знань у переконання, що стають основним ядром свідомості. Дидактична основа екологічного виховання полягає у знаннях дітей про природу; по-третє людина є частиною природи; міра всіх речей – неповторність життя; підлаштування своїх потреб до законів природи; належне ставлення до будь-якого об'єкта живої природи [67].

На думку Р. Романчук відомлення цінності природи та усвідомлення себе її частинкою формуються лише після набуття екологічних знань. Цілком актуальним є також твердження Р. Романчук, про те, що пізнавальний інтерес дітей дошкільного віку до природи прямопропорційно залежить від рівня їх знань про неї, звичайно це їй допомагає орієнтуватися їм на стан довколишнього середовища самостійно, а не зважати на думку дорослого [61].

Ми погоджуємося з думкою Р. Романчук про те, що важливо передусім сформувати у дітей дошкільного віку первинні уявлення про навколишню

дійсність та взаємозв'язки між живими організмами. Відповідно якщо у дитини будуть сформовані зазначені знання, то вона здатна буде усвідомити наскільки тісно об'єкти природи між собою взаємодіють, а також наскільки люди залежні від навколишньої дійсності [61].

У результаті числених наукових праць З. Плохій було доведено, що дітям необхідні систематичні знання для того, щоб сформувати екологічні уявлення, які в свою чергу допоможуть їм зорієнтуватися у складних зв'язках і залежностях, що є в природі, а відтак визначити позитивний чи негативний вплив діяльності людини на навколишнє середовище. Такі знання повинні бути систематизованими, і педагогам слід вміло готувати дітей до сформованих узагальнених поглядів на навколишнє. Дослідниця переконливо показала, що основою свідомої екологічно обґрунтованої поведінки дітей у природі є їхні екологічні знання про взаємозв'язки в екосистемах [53].

З. Плохій також підтвердила вірогідність сформованості в дітей дошкільного віку систематизованість знань про екологічну взаємозалежність природних об'єктів. Завдяки послідовно організованим спостереженням у природі та використанню об'ємних моделей екосистем, діти середнього дошкільного віку здатні простежити взаємозв'язки між однією-двома ланками, а старші здатні обстежити 5 ланок, а саме визначити температуру повітря та ґрунту, проаналізувати стан рослин та поведінку комах, охарактеризувати зміну поведінки птахів [54].

Наприкінці ХХ ст. вперше з'явилися та поняття як «екологічні уявлення» та «екологічне виховання дітей дошкільного віку». Вони почали описуватися в науковій літературі та широко використовуватися в практичних дослідженнях. Також ці визначення були включено у перше видання програми виховання дітей дошкільного віку «Малятко» (1991) [4].

На думку Н. Яришевої, знання про природу, що пропонуються дітям дошкільного віку, мають бути не просто набором окремих фактів, а взаємопов'язаним, послідовним ланцюгом уявлень, які розкривають вагомі залежності та взаємозв'язки навколишнього середовища. Тому виявляються

різноманітні та важливі зв'язки природи, теоретичний рівень матеріалу зростає, пізнавальні завдання ускладнюються, що, в свою чергу, стимулює розвиток пізнавальної активності дітей. Варто враховувати думку науковців про те, що неможливо передбачити наслідки своєї діяльності в природі, не знаючи елементарних екологічних зв'язків [72].

Такі питання, як екологічне виховання, сформованість екологічної свідомості у дітей дошкільного віку, їхнього екологічного світогляду, проблема формування еколого-доцільної поведінки постійно займають чинне місце в наукових дослідженнях сучасних. У центрі уваги дослідників процесу екологічного виховання дітей перебувають питання педагогів. Крім того, визначне місце посідає питання вивчення психолого-педагогічних умов організації екологічного виховання в закладі дошкільної освіти.

У монографії М. Бауера [4] розглядається низка проблем, які також будуть розглянуті в нашому дослідженні. Науковець у своєму дослідженні наголошує на національному контексті екологічної освіти, відзначає важливість сформованості світоглядно-екологічних цінностей. Чільне місце в дослідженні відведено визначенню місця освітньо-виховної екології у структурі сучасної освіти [4].

У працях Н. Лисенко прослідковується дослідження процесу екологічного виховання дітей дошкільного віку [39], в яких особлива увага приділяється організації та змісту дослідницької діяльності дітей різних вікових груп на природі, засобам активізації пізнавальної діяльності під час ознайомлення дітей з природою, а також розкриттю пізнавальної цінності екологічних знань за умов інтегрованого використання різних видів діяльності та форм роботи дітей у природі. Окрім того, у дослідженнях розкривається роль та різноманітність підходів до використання українських звичаїв, традицій та усної народної творчості в контексті екологічного виховання.

Г. Пустовіт у своїй монографії [57] визначив головні характеристики, рівні та напрямки суб'єктивного ставлення особистості до природи в процесі її онтогенезу, а також описано типи практичної діяльності людини в природному

середовищі. Також науковець окреслив теоретичні та методологічні основи, а також методичні підходи до модернізації змісту екологічної освіти і виховання дітей дошкільного віку.

У роботі узагальнено різні підходи до класифікації форм, принципів і методів, розроблено нові активні організаційно-педагогічні форми та методики екологічної освіти і виховання дітей. Доведено ефективність цих нововведень, що сприяє більш ефективному засвоєнню екологічних знань і формуванню екологічної свідомості у дітей.

Чинне місце в монографії виокремлено для визначення концептуальних підходів та принципів добору змісту екологічного виховання, визначення його структури, відповідно їй вивчено критерії визначення ефективності формування компонентів екологічної вихованості особистості дошкільника [57].

Новітні підходи до екологічного виховання дітей дошкільного віку висвітлюються І. Мальчиковою, яка акцентує увагу на ролі педагога в цьому процесі та підкреслює значення систематичного надання екологічних знань під час подачі освітнього матеріалу [44].

Науковці звертають увагу на педагогічну спадщину В. Сухомлинського, зокрема на використання його ідей для розвитку екологічної свідомості дітей [65]. Як зазначає І. Січко, ефективність цих ідей полягає в тому, що вони сприяють формуванню у дітей естетичних, практичних, екологічних, пізнавальних і моральних цінностей. Крім того, вони допомагають розширити уявлення дітей про явища живої і неживої природи, їх взаємозв'язки та залежності [65].

Гуманістичні ідеї В. Сухомлинського, як зазначає автор, передбачають максимально повне врахування природного розвитку дитини. Невірні оцінки основ призводять до відлучення від органічного зв'язку з навколишнім середовищем, ослаблює взаємозв'язок між поколіннями і знижує вплив етнопедагогіки. Важливим аспектом є ідея відповідальності кожного за забезпечення нормального життя всіх живих істот [65].

Ціннісно-естетичний компонент екологічного виховання висвітлений у працях педагогів, таких як О. Барліт, Н. Карпенкова, О. Колонькова, К. Магрламова, Л. Малинівська, І. Павленко, І. Рудковська, С. Скрипник та І. Ярита [4].

Одним із значних досягнень у науковій теорії є праці О. Барліга, де обґрунтовано аксіологічний підхід до сформуваності ціннісного ставлення до навколишнього середовища. У його роботах представлено узагальнені теоретичні твердження науковців щодо формування такого ставлення періоду ХХ століття [6].

К. Магрламова розглядає проблеми формування ціннісного ставлення до природи як частини природоохоронної роботи, зазначаючи, що поняття «ціннісне ставлення» включає норму (поведінку) та бажане (ідеал). Це ставлення розглядається як суспільна форма оцінки особистістю об'єктів і явищ навколишньої дійсності, що відображає її світогляд, ціннісні орієнтації та поведінкові стратегії, а також прийнятних форм взаємодії з нею. Воно має суб'єктно-індивідуальні прояви і є результатом історичного розвитку людства [42].

Згідно з цим трактуванням, автор вважає виховання ціннісного ставлення до природи в дітей цілеспрямованим та усвідомленим процесом формування особистості, чия діяльність проявляється у моральних і етичних принципах екологічно доцільної поведінки, спрямованої на вирішення екологічних проблем [42].

Зміст екологічного виховання дітей в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, на думку науковця, слід розглядати через такі складові, як онтологічна, оцінювальна, спрямовуюча (рис. 1.2)

Рис. 1.2 Складові змісту екологічного виховання

Підсумовуючи вищезазначене, слід зазначити, що загальні підходи до екологічної освіти та виховання дітей на сучасному етапі були досліджені низкою авторів, серед яких Н. Горопаха, Н. Кот, Л. Крайнова, Н. Лисенко, В. Маршицька, З. Плохій, Г. Пустовіт, О. Соцька, Г. Тарасенко, Н. Яришева та інші [19; 33; 34; 37; 45; 54; 57; 67; 68; 72].

Аналіз теоретичних джерел та їх узагальнення показує, що вихід з екологічної кризи можливий за умови формування основ екологічної свідомості, починаючи з дошкільного віку. Це є основною складовою екологічної культури та регулятором діяльності людини в природі. Метою екологічного виховання є формування основ екологічної культури, де головною складовою є екологічна свідомість. Результатом екологічного виховання є екологічна вихованість, що включає екологічні уявлення, емоційно-ціннісне ставлення до природи, екологічно доцільну поведінку та діяльність у природі.

Екологічні уявлення дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою екологічної свідомості, частиною екологічної культури та

вихованості, а також підґрунтям для формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природи та екологічно доцільної поведінки. Знання зв'язків і взаємозалежностей між природними об'єктами, а також позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи, є основою для екологічно доцільної поведінки та діяльності відповідно до законів природи. Це є однією з найактуальніших проблем взаємодії людини з природним середовищем [66].

Отже, екологічне виховання має глибокі історичні корені як в нашій країні, так і за кордоном, і йому приділяється значна увага. Педагоги-новатори та мислителі минулого в різний час акцентували увагу на питанні його становлення в рамках інших навчальних і виховних дисциплін. З часом практика екологічного виховання удосконалювалася, і сьогодні йому надається велике значення.

1.2 Екологія дитинства як пріоритетний напрям освітнього процесу в закладі дошкільної освіти

Екологічна криза, яка вже значно впливає на здоров'я людей, їхнє життя та здатність до стабільного існування, змушує до глибоких роздумів і пошуків рішень усіх небайдужих людей. Проблеми природокористування нині є важливими для громадських діячів, письменників, економістів, істориків і педагогів. Очевидно, що питання охорони природи має бути під постійною увагою кожної людини. Тільки за такої умови можливо реалізувати раціональні й гуманістичні принципи, які допоможуть вирішити екологічні проблеми [67].

Виховання у молодого покоління нової культури ставлення до навколишнього середовища є одним із ключових завдань нашого часу. Сучасна етика – це не лише наука про те, як взаємодіяти з людьми та самим собою, а й про те, як взаємодіяти з біосферою та космосом. Природа є ключовим чинником існування людини, і вона нерозривно пов'язана з людством [25].

Отже, неправильне ставлення до природних об'єктів негативно позначається на житті людей. Саме тому формування правильного ставлення до природи є моральною проблемою.

Без сумніву, екологічне виховання слід починати з дошкільного віку, адже саме в цей період дитина вперше знайомиться з навколишнім середовищем. Ще в руках у матері маля прагне доторкнутися до яскравої квітки, до кішки чи пташки. Воно з подивом дивиться на дорослого, чекаючи пояснень цих чудес природи.

Формування ставлення до навколишнього середовища – це складний процес, який вимагає комплексного підходу: отримання спеціальних знань про природу, розвитку позитивних емоційних реакцій та набуття певних практичних вмінь навичок. Ці компоненти безперечно взаємопов'язані. Зосередимося на формуванні позитивного емоційного ставлення дитини до природи, адже для вирішення цього важливого завдання найсприятливішим є дошкільний вік [33].

У психолого-педагогічній літературі значна кількість досліджень присвячена вивченню значення почуттів дитини під час формування її ставлення до природи. Почуття тісно пов'язані з позитивною та негативною вибірковістю ставлень: людина реагує на те, що є важливим для неї, а на те, що їй байдуже, — ні. З. Плохій підкреслювала виняткову важливість емоцій у формуванні особистості, зауважуючи, що людський пошук істини не може існувати без емоцій. Саме на основі емоцій формуються почуття, так як вони є початковими процесами. Почуття дитини значно випереджають появу знань, які згодом сприяють їх зміцненню, виникненню нових або, навпаки, згасанню вже набутих [54].

Саме у віці до п'яти років спостерігається найсильніший емоційний відгук на вплив навколишнього середовища на дитину, відтак цей період є особливо сприятливим для розвитку почуттів.

Дослідження психологів (Л. Божович, С. А. Козлової, К. Котирло та ін.) показують, що дитина часто-густо чинить правильно не тому, що розуміє, враховує потреби іншого, а тому, що добро для неї емоційно забарвлене

позитивними оцінками дорослого. У педагогічній же практиці багато хто розглядає культуру почуттів як похідну від освіченості й інтелектуального розвитку. Через це головна увага приділяється набуттю дітьми певного обсягу знань про навколишню дійсність. Звідси так звані «словесні знання», які не сприймаються як особистісно, значущі і не є стимулом до поведінки [55].

Обстеживши рівень розвитку емоційної сфери у дітей різних вікових груп (4 – 6 років) стосовно найближчого природного оточення, ми дійшли таких висновків. Безперечно, рослини та, особливо, тварини завдяки своєму яскравому зовнішньому вигляду і поведінці привертають увагу дітей, викликаючи інтерес і сприяючи неусвідомленому емоційно позитивному ставленню до них. Якщо не проводити цілеспрямовану роботу над розвитком почуттів і розширенням уявлень про рослинний і тваринний світ, таке ставлення залишається неусвідомленим навіть у дітей п'яти-шести років. У несприятливих умовах виховання позитивних емоцій можуть змінюватися на негативні або, залишаючись без підтримки, перетворюватися на байдужість до об'єктів природи [56].

Аналізуючи ставлення до природи в процесі онтогенезу, можна помітити, що спочатку формуються прості естетичні переживання. Діти пояснюють своє ставлення до природних об'єктів переважно їхньою естетичною цінністю, хоча ще не здатні дати глибоку оцінку й зазвичай висловлюються узагальнено: «Тому що хороший, красивий». Крім того, найбільшу увагу дітей зазвичай привертають рослини і тварини з яскравими естетичними характеристиками (наприклад, квітка, метелик, білочка), тоді як менш помітні або зовні непривабливі об'єкти залишаються поза їхньою увагою або навіть викликають негативне ставлення [7].

Щоб навчити дитину помічати й відчувати красу навколишнього світу, отримувати естетичну насолоду від взаємодії з ним, дорослі, які її виховують, самі мають мати таке ставлення.

Завдяки високій пластичності нервових процесів дошкільники дуже чутливо реагують на міміку та інтонацію голосу дорослого. Подив і радість

дорослого від споглядання квітки чи живої істоти легко передаються дитині, спонукаючи її до наслідування, навіть якщо воно ще не є повністю усвідомленим.

Важливо, які враження залежать від першої зустрічі з твариною, рослиною чи явищем природи. Дорослий має правильно назвати об'єкт і оцінити його, зміст оцінки варіюється залежно від віку дітей. Так, Трирічній дитині достатньо вказати на виразні й помітні ознаки, наприклад: «Це сніг. Сніг білий і чистий, дуже гарний». Дитині чотирьохрічного віку можна дати більш розширену естетичну оцінку: «Сніг сліпучо-білий, навіть очам трохи боляче. На сонці сніжинки сяють. Вся земля немовби вкрита білою пуховою ковдрою». Варто вихователю за допомогою питань спонукати дитинину самостійно оцінювати красу навколишнього середовища, використовуючи такі питання: «Чим тобі подобається сніг? З чим його можна порівняти?» та ін. [28].

Після того як діти дошкільного віку дали відповіді на запитання вихователя, варто й самому вихователю поділитися тим, що йому найбільше подобається: наприклад, звернути увагу на відтінки барв, які можна побачити на снігу в різний час доби, порівняти його з мильною піною, яка зависла на гілках дерев, та інші подібні деталі.

Прислухаючись до ваших висловлювань, дитина вчитиметься розглядати об'єкти з естетичної точки зору і обов'язково включить ці параметри оцінки до свого активного словника.

Діти старшого дошкільного віку свідомо оцінюють природне оточення і відчують задоволення від перебування в ньому, однак таке можливо лише за умови цілеспрямованого виховного впливу. Однак, Але Це ставлення ще не є стабільним, тому необхідна підтримка дорослого – схвалення та зосередження уваги на інших аспектах. Можна запропонувати звернути увагу на форму сніжинок або спостерігати за їх рухом. Отже, на початковому етапі навчання розумінню естетичної цінності природи важливу роль відіграє приклад дорослих у оцінці об'єктів, а також їхнє особисте ставлення до них [46].

Позитивні результати стимулюють дошкільників порівнювати об'єкти та явища природи з уже знайомими і приємними образами, наприклад, жучка-

сонечка з ягодою або прикрасою тощо. Здатність знаходити подібності відкриває великий простір для дитячої фантазії, даруючи дітям радість від маленьких відкриттів.

Завдання дорослого – навчити дитину помічати красу в природі не лише в її виразних формах, а й у менш очевидних, непомітних або навіть незаслужено знехтуваних. Дуже часто діти дошкільного віку діяють свят природи на «поганих» і «негарних», діти «Красивих». Часто до «поганих» відносять представників класу комах, земноводних та деякі трав'янисті рослини. Негативне ставлення до жаб, наприклад, підсилюється забобою, що від них на тілі з'являються бородавки. Страх перед укусом укусом зм'ї та чіткі знання про миттєву дію зміїної отрути відносить плазунів до категорії «поганого». В таких випадках від вихователя потребується більш клопітка робота в даному напрямі. З метою запобігання перевиховання потрібно одразу працювати з дітьми [48].

Потрібно приділити певний час спостереженню за жабою: звернути увагу дитини на пристосованість кінцівок до пересування в певних умовах (короткі передні та довгі задні ноги полегшують стрибання в густій траві), органи живлення, що сприяють здобуттю їжі (великий рот, довгий липкий язик для ловлення комах), а також забарвлення шкіри, яке допомагає жабі зливатися з навколишнім середовищем. Щодо змії дітям слід пояснити, що вони не нападають на людей просто так, а лише задля самозахисту. Звернути увагу дітей на касу тварини, адже в неї пружне тіло, покрите лускою різних відтінків, вона гнучка, вмє згортатися, як канат, то раптово випростовуватися й легко ковзає по землі або стовбурах дерев [49].

Діти повинні переконатися в різноманітті барв, форм і звуків у природі. Спочатку можна запропонувати їм знаходити та визначати кольори в природному середовищі. Наприклад, організувати гру-змагання «Хто більше знайде квітів певного кольору на галявині чи в саду». Також варто звернути увагу на відтінки одного кольору в листі дерев та кущів, у пелюстках квітів і так далі. Наступним кроком можна показати, як поєднуються кольори в забарвленні рослин, метеликів, птахів, пояснивши, що для багатьох тварин їхній колір є

захистом від небезпеки (наприклад, сірий колір у ропухи або зелений у коника), а для інших – це сигнал для хижаків (червоний у жучка-сонечка або яскраві круги на крилах метелика-махаона). Також можна пограти з дітьми у гру «В кого яке вбрання»: ви описуєте «одяг» тварини чи рослини, а дитина вгадує, або навпаки.

Світ природи також багатий на різноманіття форм: ми можемо спостерігати округле, видовжене, зубчасте, голчасте та інші типи листя рослин; різноманітні суцвіття квітів; а також короткі, довгі, гострі, прямі чи загнуті дзьоби птахів. Пояснивши дітям, що птахи різних видів пристосовані до здобуття певної їжі в різних умовах, можна запропонувати їм визначити, чим харчується той чи інший птах, орієнтуючись на форму його дзьоба [63].

Ще одне з чудового, що є у природі, – це її звуки. Змалечку дитина чує голоси тварин і з радістю повторює, як кукурікає півник, гавкає собачка, мукає корова. Проте часто це знайомство обмежується лише цими звуками. Без допомоги у розрізненні розмаїття звуків природи, вони для дитини можуть залишитися просто суцільним шумом. Наприклад, весняного ранку, по дорозі в дитячий садок, варто запропонувати дитині прислухатися до дзвінкого пташиного щебету. Згодом привчаємо дітей розрізняти цвірінкання горобця, мелодійний посвист синиці, гучне каркання ворони та ніжну пісню солов'я. Біля річки варто залучити дитину до слухання жаб'ячого «хору», на лузі – до сюрчання коників.

Після того як дитина навчиться визначати звуки різних тварин, вона з радістю приєднається до ігор, як-от «Впізнай за голосом» або «Хто більше почує голосів». Варто продемонструвати дітям, що не від живих істот ми можемо почути різноманітні звуки. Якщо постояти під деревом, то почуємо шум листя або «шепіт» на вітрі. Теж саме можна відчуттю прислуховуючися до дзюркотіння струмка й голос лісу. Таємнича сила природи відчувається в поривах вітру перед бурею, в завиванні хурделиці за засніженим вікном. Дітям варто продемонструвати використання краси природи людиною у своєму житті [67].

У безлічі речей, якими ми користуємося в повсякденному житті можна знайти візерунки з рослинними елементами або із зображенням тварин, наприклад світильник формою нагадує дзвіночок чи лілею. Під час прослуховування музичних творів також можна почути голоси тварин, шум вітру, пісню струмка та ін.

Дієва форма навчання естетичної оцінки природних об'єктів і явищ – зображення їх дітьми в малюнках, аплікації, поробках. Дуже важливо, щоб жодна дитяча робота не пройшла повз увагу дорослого. Позитивну оцінку має дістати прагнення дитини відобразити естетичні якості об'єктів природи. Скажімо, розглянувши намальоване курча, можна зробити такий висновок: «Пам'ятаєш, Танечко, яким було курчатко на твоєму малюнку раніше – якимось незграбним, непривабливим. А тепер воно кругленьке, пухнасте. Гарненьке курча вийшло, таке, як ми бачили у бабусі» [70].

Зображувальна діяльність ставить дошкільника в умови самостійного пошуку відповідей на різні питання: як виглядає узор на крильцях метелика, які барви дібрати для зображення осіннього саду. Не поспішайте підказувати, нехай поки що малюнок залишиться незавершеним. Натомість запропонуйте малому під час прогулянки уважно придивитися до дерев і кущів, запам'ятати форму й забарвлення листя. Це спонукатиме до самостійних спостережень, до віднаходження деталей, які досі не помічалися [71].

Дорослий повинен допомагати дитині, розглядаючи з нею й аналізуючи твори живопису, ілюстрації, вміщені у книжках. Підкажіть їй, якими засобами скористався художник для відтворення весняного пробудження природи: дібрав яскраві насичені барви, на першому плані зобразив характерну прикмету – розквітле дерево тощо. Слід пам'ятати і про те, що результативність виховання естетичного ставлення до природи залежить від рівня загального естетичного розвитку дитини, який зумовлюється культурою взаємин у сім'ї, дитячому садку, естетикою побуту, цілеспрямованими виховними засобами: заняттями музикою, танцями, художньою творчістю [13].

Як відомо, інтелектуальними є ті почуття, які виникають у людини в ході розумової діяльності. Процес пізнання навколишньої дійсності супроводжується гамою глибоких і різноманітних переживань; віднайдення відповідей на поставлені запитання викликає особливе почуття радості, що спонукає до подальших зусиль думки, породжує інтерес до даного об'єкта чи явища, сприяє формуванню позитивного ставлення до навколишнього. З'ясовуючи наявність у дітей знань про природу, ми дійшли висновку про обмеженість їх орієнтуванням лише у суто зовнішніх ознаках, і це стосується навіть добре знайомих об'єктів [14].

Так, типовими відповідями на запитання, що є поживою для метеликів, були: «Не знаю, щось їдять», «Жучків різних їдять, листочки» та ін. Неправильні або хибні уявлення дошкільників про середовище життя багатьох представників тваринного і рослинного світу; відсутні живі, цікаві факти про їхню поведінку, набуті у ході особистих спостережень. Звідси й слабкий пізнавальний інтерес до природи, недостатнє засвоєння інформації, яку подає дорослий.

Отже, вихователь має добирати ефективні способи подання дітям природничих знань, давати змогу осягнути, перевірити їх на власному досвіді. Одного організованого спостереження, звичайно, не досить: зустріч з живим об'єктом емоційно збуджує дитину, їй важко переключити свою увагу на повідомлюване дорослим. А тому це має бути коротка інформація про зовнішній вигляд тварини і про особливості її поведінки, за чим тут же можна поспостерігати. Подане уточнюється, поглиблюється у процесі подальших спостережень, розповідей вихователя, читання художньої літератури.

Слід зауважити, що збагачення уявлень дошкільників про природу не повинне відбутися лише з боку дорослого. Під час першого знайомства з твариною або рослиною дітям подають інформацію у такому обсязі й у такій формі, щоб викликати у них бажання самим поспостерігати за об'єктами. Звертаючи їхню увагу на цікаві й доступні моменти, можна легко спрямувати на самостійне з'ясування причин певних явищ. Щодо цього педагогічно цінним є різноманітні пошукові завдання [28].

Молодшим дошкільникам слід пропонувати простіші завдання, скажімо, поспостерігати й сказати, в якому місці акваріума найчастіше «відпочиває» золота рибка і як це вона робить; старшим – уже складніші: наприклад, довідатися, де мурашине гніздо на ділянці тощо. Самостійне розв’язання подібних завдань дає малим велику насолоду, емоційне переживання успіхів пізнавальної діяльності сприяє формуванню стійкого інтересу до природи, розвитку інтелектуальних почуттів. Однак деякі сторони життя природи недоступні для спостереження їх дітьми [32].

Необхідні знання про особливості зовнішнього вигляду об’єктів, форми, кольору, будови, умов життя і поведінки, про значення для навколишньої природи і для людей дають розповіді дорослих, читання ними спеціально дібраної літератури, перегляди діафільмів. У міру набуття знань доцільні узагальнюючі бесіди, дидактичні ігри типу «Хто де живе», «Хто як їжу здобуває», «Хто кому потрібний» та ін. Це сприятиме уточненню і систематизації уявлень, закріпленню бажання спостерігати природне оточення.

Формування ставлення до живої природи неможливе без виховання гуманістичних почуттів – чуйності, співчуття та доброти. Здатність дитини до таких переживань визначає її активне ставлення до рослин і тварин, яке проявляється у бажанні допомогти, захистити та піклуватися про них. Дошкільник, опікуваний дорослим, часто вимагає певних благ для себе, не враховуючи, як це може зачепити інтереси когось іншого. А тому важливо показати йому, що стосовно тварин і рослин він посідає позицію сильнішого і що багато живих істот беззахисні перед ним. Усвідомлення дитиною такого свого становища вивищує її перед самою собою: вона ж бо більша, сильніша і тому має поспівчувати слабшому, потурбуватися про нього [65].

Беззахисність рослин очевидна — зламане гілля, витоптана трава, знівечені квіти посвідчують це. Чимало й тварин також беззахисні навіть перед малям – порівняйте величину комахи, пташеняти з його долонькою. Проводячи ось такі зіставлення, легко довести згубні наслідки неправильного поводження з тваринкою. Поясніть, як можна взяти її, не завдавши шкоди (підклавши долоню

знизу); зверніть увагу на лякливість птахів. Результатом «уроку» буде правило: «Спостерігаючи за твариною, стій тихо і чекай». Діти повинні усвідомити, що тварини, які живуть на волі, можуть втекти й сховатися, а ті, що в куточку природи, такої змоги не мають. Тож під час чергувань і спостережень треба бути обережними.

Вихованню у дітей співчуття до живих істот сприяє періодичний огляд мешканців куточка природи. Педагог навчає помічати і стан кожної рослини, тварини, з'ясовувати причини, вживати відповідних заходів. Подібні огляди доцільно проводити ще до початку систематичних чергувань у куточку. Співчуття, розуміння потреб живих істот допомагає дітям активізувати вольові зусилля [38].

Розвиток моральних почуттів багато в чому визначається засвоєнням дошкільниками етичних уявлень. Стосовно природи ці уявлення формуються в ході індивідуальних і групових бесід з використанням художніх творів.

У зміст їх мають входити запитання, за допомогою яких виявляється можлива поведінка дитини в подібних ситуаціях: «Як би ти вчинив, коли б побачив кошеня, що потрапило в біду?». Діти, хоч і подумки, знаходять способи протидіяти поганому, і в цьому цінність їхніх розмірковувань. Вони пригадують факти з власного досвіду – щоправда, дехто й вигадує, проте прагнення поставити себе на місце заступника скривдженого заслуговує на схвалення. Дійовим фактором впливу на емоційну сферу дитини є також мова дорослого [40].

Вона здатна передавати ласку, тривогу, співчуття й інші людські стани, викликаючи відповідний відгук у дитячій душі. Значного ефекту можна досягти, спонукаючи дошкільників до прояву почуттів через емоційно забарвлене мовлення стосовно природних об'єктів і явищ. Висловлюючи своє ставлення до рослин і тварин під час спостережень та догляду за ними, діти долають скутість, привчаються спілкуватися з живою природою.

Успіх виховної роботи педагога залежить від того, як його вимоги підтримує сім'я. В разі відсутності взаєморозуміння й узгодження дій,

негативного ставлення батьків до деяких об'єктів природи емоційні переживання малюка нейтралізуються, або ж у його свідомості відбувається роздвоєння оцінки.

Допоможуть вихователеві індивідуальні та групові бесіди з мамами і татами, виступи на зборах, вміщення консультацій у батьківському куточку. Обов'язкова умова всіх рекомендацій — тактовне використання конкретних прикладів поведінки дитини, глибоке вивчення її ставлення до природи і частки впливу на нього батьків, знання і врахування особливостей кожної сім'ї [15].

Отже, зі сказаного вище виходить, що при формуванні у дошкільників дбайливого ставлення до природи першорядним є розвиток почуттів як особливої, надзвичайно складної і тонкої сфери ставлення до навколишнього. Розв'язання проблемиможливе лише за умови виховання у дітей гуманістичних, естетичних, інтелектуальних почуттів. Ігнорування й недооцінка їх призводить або до суто споглядального ставлення до природи, або лише до формального засвоєння знань про неї. Необхідність комплексного підходу зумовлюється власне природними об'єктами, що є носіями естетичних, моральних та інтелектуальних начал [17].

Таким чином, сьогодні надзвичайно важливо, щоб усі – і дорослі, і діти – стали на шлях взаємодії з природою. Одне з головних завдань закладів дошкільної освіти полягає у формуванні екологічної свідомості молодого покоління. Цей процес охоплює всі етапи розвитку дитини, де на кожному з них визначаються конкретні цілі та завдання, а також підбираються методики відповідно до вікових особливостей.

1.3 Особливості формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку

На сьогодні немає єдиного визначення поняття «екологічна свідомість». Вона, як складна інтегративна категорія, може уточнюватися залежно від

предмету дослідження в таких аспектах, як соціально-правовий, морально-етичний, соціально-психологічний та педагогічний.

У соціально-правовому аспекті екологічна свідомість розглядається як усвідомлення нерозривного зв'язку між людиною, людством і природою, заснованого на розумінні законів розвитку природи та суспільства. Ця єдність визначає, що добробут людей залежить від збереження цілісності природного середовища, і, як наслідок, потребує підтримки екологічної рівноваги як на рівні окремих екосистем, так і на рівні всієї біосфери [6].

Еколог Н. Реймерс наголошує на тому, що екологічна свідомість відображає закономірності формування, функціонування та розвитку еко-соціального буття, а також діалектику збереження природних умов та соціального існування. Це проявляється, зокрема, у вихованні дітей на основі норм і правил поведінки в природі [38].

У морально-етичному аспекті екологічна свідомість сприймається як рівень моральної культури як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Це – моральний імператив, що відображає духовне сприйняття екологічної реальності як важливого явища, яке формується і розвивається завдяки аналізу реальних процесів у природі й суспільстві. Така свідомість є невід'ємною від практичної діяльності, гуманності та милосердя, як зазначають дослідники З. Плохій та В. Маршицька [45; 54]].

У соціально-психологічному аспекті екологічна свідомість розглядається як почуття єдності людини з природою, а також як вольовий потенціал, спрямований на її захист. Вона включає ставлення до діяльності та умов, в яких ця діяльність здійснюється, здатність оцінювати ситуацію, визначати цілі та можливості їх досягнення, а також аналіз власних дій і співвідношення їх із діями інших людей. Таке розуміння, за словами В. Зінченка, підкреслює важливість соціальної відповідальності та взаємодії в питаннях охорони природи [4].

У педагогічному аспекті екологічна свідомість розглядається як сукупність поглядів, теорій та емоцій, що відображають проблеми взаємодії суспільства і природи та спрямовані на оптимальне вирішення екологічних завдань у рамках

конкретних соціальних і природних можливостей (Н. Горобаха). Критеріями екологічного розвитку особистості є знання законів розвитку природи та суспільства, а також практичні дії і вчинки, що ґрунтуються на почуттях відповідальності та любові до природи [19].

Екологічна свідомість має динамічний соціокультурний характер, який закріплюється в досвіді людини та засвоюється індивідуально. Вона відображає навколишнє середовище і здатна до трансформації, чому сприяє практика взаємодії людей у процесі їхньої життєдіяльності. Це свідчить про те, що екологічна свідомість є передумовою значущих змін у взаємодії людини з природою [72].

На думку дослідників Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, формування нового типу екологічної свідомості вимагає нової парадигми екологічної освіти, яка буде спиратися на відповідну екологічну базу. Вони зазначають, що важливим елементом екологічної свідомості є інтелектуальна діяльність, яка забезпечує гуманний і науково обґрунтований підхід до взаємодії з природою [33; 37; 53].

Сучасний заклад дошкільної освіти є першою ланкою, що збагачує дітей знаннями про природне й соціальне середовище, допомагаючи їм формувати цілісне уявлення про світ та науково-обґрунтоване, моральне й естетичне ставлення до нього. Зростає значення закладів дошкільної освіти у вихованні відповідальності особистості за майбутнє країни та поступальний розвиток українського суспільства.

На думку таких вчених, Н. Кот, Н. Лисенко, В. Маршицька, саме дошкільний вік є початковим етапом розвитку екологічної свідомості та екологічної культури. Дошкільне дитинство, хоча й триває недовго, є важливим періодом формування особистості, в якому закладаються основи особистісної культури, що відповідає загальнолюдським духовним цінностям. У цьому віці у дитини розвивається емоційно-ціннісне ставлення до оточення, починає формуватися морально-екологічна позиція, що виявляється у взаємодії з природою та усвідомленні зв'язку з нею [33; 37; 45].

Сутність формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку полягає в цілеспрямованому вихованні відповідального ставлення до природи через різні види навчальної та суспільно корисної діяльності, а також у спілкуванні з природним середовищем.

Р. Романчук виділив структурні компоненти екологічної свідомості, зосередивши увагу на предметах і явищах природи, а також на екологічних нормах, характерних для певного суспільства та покоління. Він підкреслює важливість поєднання чуттєвого і раціонального в культурно-історичному досвіді, засвоєному як певною категорією людей, так і окремою особистістю. Цей досвід відображається у дозволах і заборонах, а також символічних функціях взаємодії зі світом, прийнятих у даній соціальній групі [61]. Також науковцем визначено властивості екологічної свідомості (рис. 1.3).

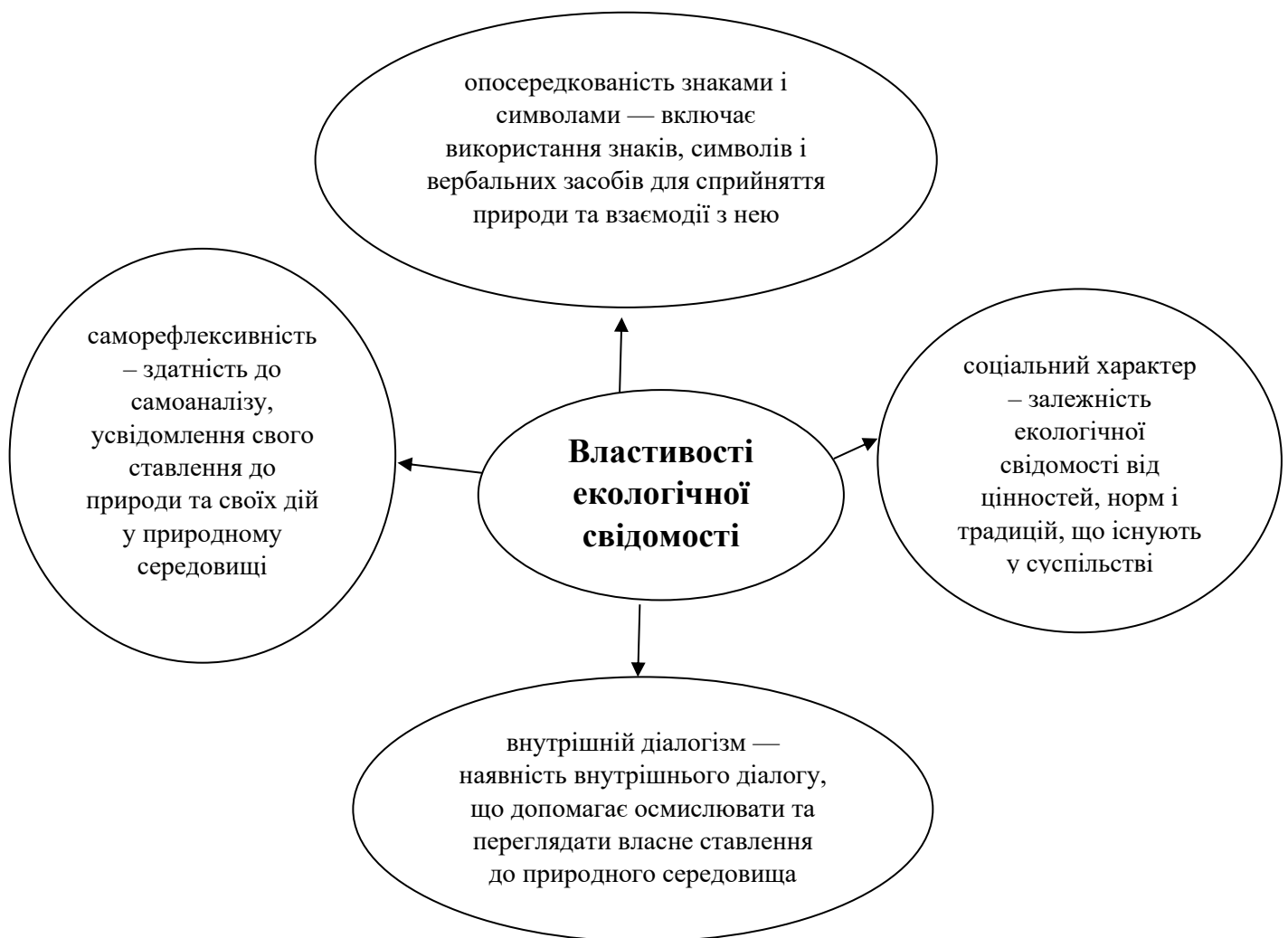

Рис. 1.3 Властивості екологічної свідомості

Ці чинники сприяють розвитку екологічної свідомості дітей дошкільного віку, формуванню екологічної культури, правил та норм взаємодії з природою, а також вихованню співпереживання, бережливого ставлення до природи й готовності до практичного вирішення деяких екологічних питань.

Роботу над формуванням екологічної свідомості слід починати з молодших дошкільнят. Під час спостережень за природними об'єктами важливо звертати увагу дітей на їхню привабливість (метелики, птахи, кошенята), яскравість (квіти, осіннє листя, захід сонця). Молодші дошкільнята дуже чутливі до краси, тому доцільно заохочувати їх висловлювати свої почуття через малювання та відтворення побаченого в образах [61].

Для дітей середньої групи важливо розвивати вміння милуватися природним довкіллям, бачити в ньому щось красиве, чарівне і навіть казкове. Варто звертати їхню увагу на незвичні та загадкові елементи природи, а також на те, що може викликати подив або страх.

Зі старшими дошкільнятами необхідно працювати над формуванням здатності захоплюватися красою природи в різні пори року, радісно спілкуватися з нею, усвідомлювати важливість її збереження та розуміти причини забруднення довкілля. Однією з ефективних форм взаємодії дітей з природою є екологічна казка. У процесі створення таких казок діти вчать висловлювати свої думки й переконання, розуміти стан довкілля та виявляти особисте ставлення до нього [61].

Становлення екологічної свідомості у дитини старшого дошкільного віку означає формування усвідомлено-позитивного ставлення до природи у всьому її різноманітті, а також до людей, які її охороняють і підтримують. Це включає ставлення до себе як частини природи, розуміння цінності життя та здоров'я і їхньої залежності від стану довкілля. Важливо також, щоб дитина усвідомлювала свої можливості для творчої та гармонійної взаємодії з природою [66].

Старший дошкільний вік відзначається значним розвитком фізичних, творчих і пізнавальних здібностей дитини. Це час активного пізнання навколишнього світу, людських відносин та усвідомленого спілкування з

однолітками. У цей період формується внутрішня мова, а також добре розвинені вміння аналізувати і синтезувати навколишню дійсність. Повною мірою виявляються риси характеру. Гра залишається головним засобом пізнання світу, хоча її форми та зміст змінюються [67].

У старшому дошкільному віці відбувається активна підготовка до нового етапу в житті дитини – шкільного навчання. Діти цього віку вже накопичили значний обсяг знань про природу та її властивості. Їхня трудова діяльність у природному середовищі стає складнішою, більш ініціативною, систематизованою та різноманітною: діти самостійно годують і доглядають за тваринами, садять і доглядають рослини, спостерігають за їхнім ростом і розвитком, збирають овочі та насіння.

У цьому віці формуються емоційно-вольові якості, такі як ініціативність, відповідальність, самоорганізація і самоконтроль. Ускладнюються та зміцнюються екологічні установки поведінки, а вмотивованість і здатність до оцінювання формують у дітей аргументованість і переконаність у виборі власної поведінки [68].

Зважаючи на характерні вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, такі як вразливість і емоційна чуйність, виховання екологічної свідомості (відповідальності, гуманності, любові до природи) слід здійснювати через розвиток співчуття та співпереживання. Саме ці почуття формують активне ставлення дітей до природи, яке проявляється у готовності дбати про тих, хто потребує допомоги, та захищати тих, хто потребує захисту. Така активна позиція сприяє засвоєнню навичок догляду за домашніми тваринами, кімнатними рослинами, зимуючими птахами [70].

У дітей старшого дошкільного віку важливо продовжувати розвивати органи чуття (зір, слух, нюх, дотик, смак), удосконалювати координацію рухів рук і очей, а також закріплювати знання сенсорних еталонів. Усі ці завдання можна виконувати завдяки практичній діяльності в природі та догляду за живим куточком у групі. Старший дошкільний вік має ряд особливостей, які важливо враховувати при формуванні екологічної свідомості (рис. 1.4)

У роботі з дітьми старшого дошкільного віку важливо залучати їх до практичної діяльності, спрямованої на надання допомоги природному середовищу, догляд за рослинами та тваринами як на території дошкільного закладу, так і в природному довкіллі. Дорослі мають навчати дітей розуміти, що турбота вимагає зусиль, терпіння та знань. Після навіть незначних результатів важливо підтримувати дітей, разом з ними радіти і захоплюватися позитивними змінами в природі.

Формування екологічної свідомості розглядається ширше: це не лише питання захисту навколишнього середовища від забруднення, а й екологія особистості, душі, культури. Тому завдання екологічного виховання можна поєднувати з іншими розділами програми під час інтегрованих занять [71].

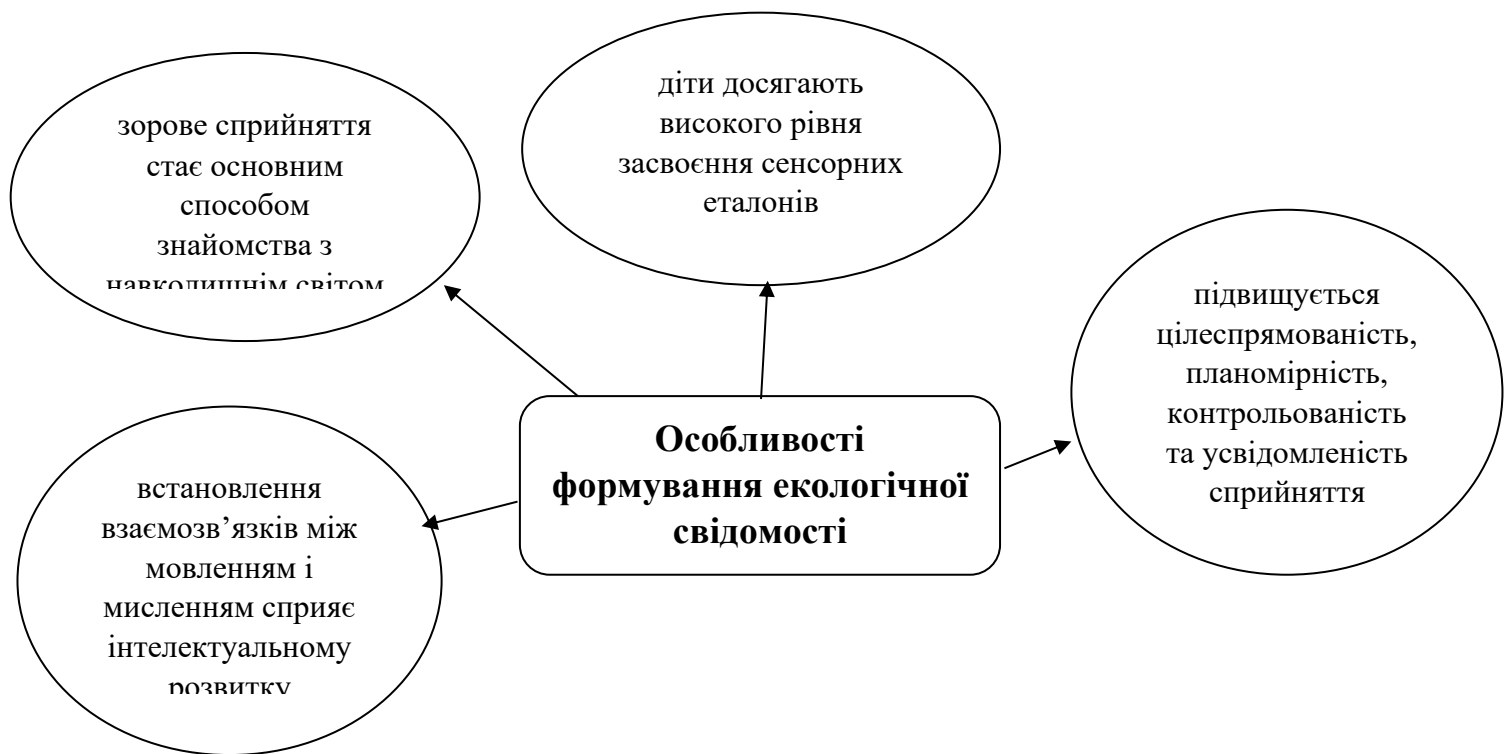

Рис. 1.4 Особливості формування екологічної свідомості

Гра допомагає задовольнити допитливість дітей, заохочує їх до активного пізнання світу, опанування способів дослідження зв'язків між предметами і явищами природи. Вона поглиблює емоційні переживання дітей та розширює їхні уявлення про довкілля [72].

Велике значення у формуванні екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку має практична дослідницька діяльність у природних умовах. Екологічна освіта, на нашу думку, повинна розпочинатися з об'єктів найближчого оточення, з якими дитина стикається в повсякденному житті.

Педагог має працювати не лише з дітьми, але й з їхніми батьками, адже у свідомості дитини можуть існувати два паралельних ставлення до одних і тих самих понять. Наприклад, педагог навчає дітей охороняти перші квіти весни, занесені до Червоної книги, але після прогулянки до лісу з батьками діти можуть повернутися додому з квітами, не враховуючи їхнього охоронного статусу. Це підкреслює важливість спільної роботи з батьками для формування у дітей правильного ставлення до природи [71].

Подібні суперечності можуть мати негативний вплив на почуття і поведінку дитини, затримуючи процес формування екологічної свідомості. Тому важливість єдності педагогічних впливів з боку закладу дошкільної освіти та сім'ї є необхідною передумовою для високої ефективності педагогічної роботи.

Принципове значення в педагогіці і психології має те, що ставлення до природи стає відповідальним лише за умови всебічного екологічного виховання особистості – від дошкільного віку до старості. У системі екологічного навчання і виховання дітей дошкільного віку педагоги враховують, що ставлення до природи включає кілька аспектів (рис. 1.5).

Рис. 1.5 Аспекти ставлення до природи дітей дошкільного віку

Екологічна свідомість є частиною суспільної свідомості, і її можна формувати через цілеспрямоване виховання й освіту. Важливим аспектом для педагога є те, щоб потреба в спілкуванні з природою впливала на соціальні потреби дитини старшого дошкільного віку. Наприклад, це може проявлятися в бажанні зайняти певне місце в колективі, користуватися прив'язаністю друзів, отримувати увагу вихователя. Потреба в спілкуванні з природою, в її збереженні поступово стає частиною мотиваційної системи індивідуальної поведінки дитини. Відповідальність у цьому контексті є соціально збуджуючим стимулом, що активізує бажання діяти на користь природи. Виділяють такі основні мотиви, що сприяють формуванню екологічної свідомості у дітей (рис. 1.6) [8, 19].

Рис. 1.6 Основні мотиви, що сприяють формуванню екологічної свідомості у дітей

З цього можна зробити висновок, що екологічна свідомість є комплексним утворенням, яке поєднує знання і емоційне сприйняття. Засвоєння екологічних знань, безумовно, повинно супроводжуватися емоційними переживаннями дитини, що допомагає сформувати її екологічні переконання, які стають основою екологічної відповідальності.

Психологічна природа екологічних поглядів і переконань, що впливають на формування екологічної свідомості, включає три основні компоненти (рис. 1.7) [13, 25].

Рис. 1.7 Компоненти формування екологічної свідомості

Так, формування екологічної свідомості в дітей має починатися з дошкільного віку, оскільки саме в цей період закладаються основи ставлення до природи і розвитку морально-екологічних переконань. Педагогіка екологічного виховання відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки вона повинна сприяти формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища,

розвитку емоційно-ціннісного ставлення до природи та готовності до активної участі в її збереженні.

Основними завданнями педагогів є: створення умов для активного спілкування дітей з природним довкіллям, через спостереження, практичні дії та ігри; формування у дітей старшого дошкільного віку емоційного зв'язку з природою, розвитку співпереживання та відповідальності за її стан; сприяння соціалізації дітей через спільні дії, пов'язані з екологічною діяльністю, як на території дитячого садка, так і в найближчому природному середовищі.

Таким чином, екологічне виховання в дошкільному віці не тільки допомагає дітям зрозуміти важливість охорони природи, але й сприяє їхній соціалізації, розвитку вміння співпрацювати і діяти відповідально у колективі.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1 Методичні аспекти організації туристичної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку

Екологічне виховання дошкільників повинно базуватись на засвоєнні ними системи знань про природу та взаємозв'язки, які в ній існують. Дітям слід передавати інформацію про навколишнє середовище, розвивати практичні навички праці, формувати емоційну чуйність та любов до природи, а також прагнення зберігати й збільшувати її ресурси. Знання про природу повинні ґрунтуватися на конкретних фактах і матеріалах, які доступні для спостережень малюків [10].

Формування екологічної свідомості у дитини неможливе без використання туристичної діяльності. Дитячий туризм – це вид туризму, орієнтований на організацію дозвілля для дітей. Він включає пізнавальні екскурсії, дитячі табори, робінзонади та інші активності. Дитячий туризм часто починається з коротких поїздок, таких як екскурсії для дошкільнят [2].

За словами Н. Горопахи, педагогічний досвід свідчить, що виховання молодого покоління через туристично-краєзнавчу діяльність буде успішним за умови комплексного підходу до цієї проблеми. Це означає, що процес виховання дітей є більш ефективним, коли в туристично-краєзнавчій діяльності враховані принципи педагогіки, а також науково обґрунтовані зміст і методи [19].

При організації туристичної діяльності важливо використовувати різноманітні методи та прийоми. Одним з основних є використання ігор. Згідно

з думкою Л. Артемової ігри мають велике значення в житті дітей, оскільки гра є їхньою природною потребою [4].

До наочних методів в організації туристичної діяльності відносяться (рис. 2.1) [30]

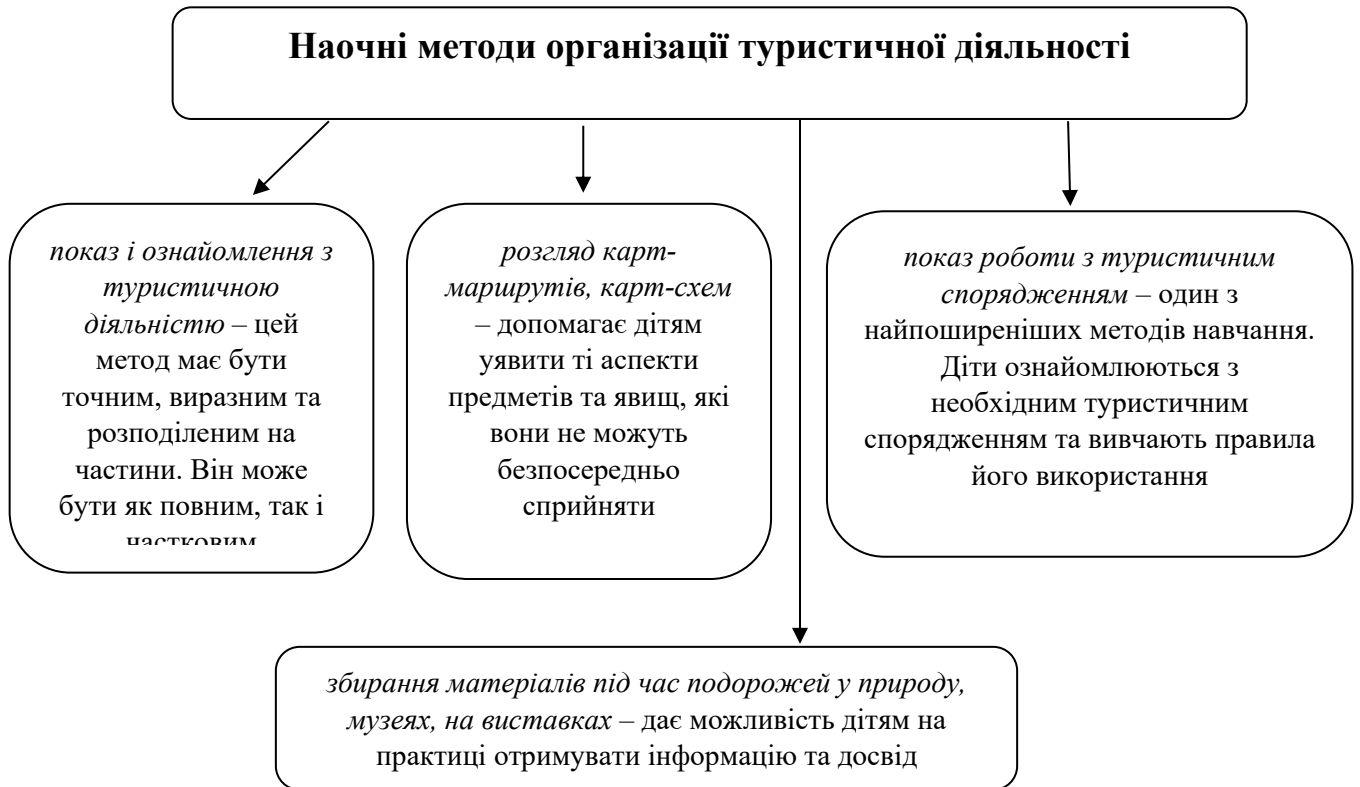

Рис. 2.1 Наочні методи організації туристичної діяльності

Наочні методи є беззаперечно основним методом організації освітньої діяльності, хоча найкраще вони поєднуються із словесними методами. Використання художнього слова (вірші, загадки, прислів'я, легенди, пісні) – цей метод забезпечує емоційне, образне викладення подій і фактичного матеріалу. Вихователь має можливість безпосередньо взаємодіяти з дітьми, враховуючи їх реакції. Бесіди – обговорення різних тем, що допомагає поглибити знання дітей і заохочує їх до активної участі в процесі навчання (рис. 2.2) [30].

Рис. 2.2 Наочні методи організації туристичної діяльності

Практичні методи організації туристичної діяльності займають також одне з провідних місць в організації походів, адже допомагають дітям дошкільного віку оволодіти практичними навичками та вміннями (ри. 2.3) [30].

Рис. 2.3 Практичні методи організації туристичної діяльності

Реалізація поставлених завдань під час організації туристичної діяльності залежить від доцільності вибору тих чи інших методів навчання, відтак для забезпечення емоційно насиченої туристичної діяльності необхідно не забувати про використання ігрових методів та прийомів (рис. 2.4) [24].

Рис. 2.4 Ігрові методи організації туристичної діяльності

Використання всіх цих методів допоможе зацікавити дітей, утримати їх увагу на тривалий час і зробити туристичний похід не тільки цікавим, а й доступним та веселим. Організація туристично-краєзнавчої діяльності як засобу виховання базується на методологічних принципах, основними з яких є положення матеріалістичних теорій про соціальне середовище – як визначальний фактор розвитку особистості, а також про роль у розвитку основних людських потреб [49].

Значення дитячого туризму важко переоцінити, оскільки цей малодосліджений елемент дошкільного виховання має великий вплив на різні аспекти розвитку дитини. Він включає не тільки збагачення словникового запасу туристичною термінологією (такою як карта, маршрут, компас, азимут, умовні позначки, бівак тощо), а й отримання знань про навколишній світ (природні особливості місцевості, корисні копалини, назви рослин та тварин). Крім того, дитячий туризм сприяє формуванню характеру, вихованню морально-вольових якостей, почуття прекрасного [2].

Особливу увагу варто звернути на позитивний вплив дитячого туризму на організм вихованців. Це загартування, розвиток фізичних якостей і задоволення природної потреби в русі. Покращується робота внутрішніх органів та систем організму, а також настрої та самопочуття дітей. Крім того, набуваються навички похідного життя. Всі ці фактори комплексно позитивно впливають на здоров'я дітей та їхній усебічний розвиток [9].

Організація туристичної діяльності в закладі дошкільної освіти ґрунтується на комплексному та ретельно продуманому підході, який включає в себе безліч важливих елементів. Це обов'язково передбачає детальне і продумане планування, врахування загальноосвітніх факторів, активну і цікаву ігрову діяльність, а також глибоку та постійну взаємодію вихованців з педагогами. Не менш важливою є тісна та ефективна співпраця педагогів один з одним і з батьками, що дозволяє створити дійсно сприятливе і комфортне середовище для дітей (Додаток А) [9].

Туризм є комплексним явищем, яке дозволяє інтегрувати низку освітніх завдань, серед яких: екологічне виховання – формування у дітей розуміння важливості збереження природи та її ресурсів; естетичне виховання – розвиток почуття прекрасного через спілкування з природою; моральне виховання – виховання відповідальності за природу та навколишнє середовище; стимуляція пізнавальних здібностей – розвиток допитливості та бажання пізнавати нове; сприяння фізичному розвитку – покращення фізичних якостей через активний відпочинок та рухливі ігри.

Завдяки такому комплексному підходу туристичні заходи в дитячому садку можуть бути не тільки цікавими, а й корисними для всебічного розвитку дітей [10].

Дитячий туризм сприяє коригуванню розвитку рухової сфери, дозволяючи вправляти дітей дошкільного віку у виконанні основних рухів, а також у спортивних та рухливих іграх. Організація туристичних походів має позитивний вплив на формування морально-вольових якостей дітей, таких як здатність передбачати власні результати своєї діяльності та поведінки. Це також створює

умови для розвитку прагнення пізнавати навколишній світ, себе, свої можливості та вміння [3].

Організуючи туристичну діяльність у закладах дошкільної освіти, вихователі вчать дітей: жити в гармонії з природою, бути здоровими та щасливими; ставитися до всього, що нас оточує, з розумінням і добротою, особливо до природи; любити працю та розуміти її важливість; з повагою ставитися до людей іншої нації та культури; бути бережливими, охороняти ресурси природи; проявляти доброту до інших людей.

У закладі дошкільної освіти дозволено проводити різні види туристичних походів, серед яких: піші походи; походи на велосипедах; зимові походи на лижах [64]. Г. Сидич виокремлює наступні форми туристичної діяльності в закладах дошкільної освіти: пішохідні переходи, прогулянки-походи, прогулянки-походи, екскурсії, туристичні прогулянки, подорожі, туристичні змагання, туристичні свята (Додаток Б), походи вихідного дня разом з батьками (рис. 2.5) [64].

Рис. 2.5 Форми туристичної діяльності в закладі дошкільної освіти

Туристична прогулянка є однією з найпростіших та доступних форм туристичної діяльності, яка підходить для широких мас і має на меті

оздоровлення та загартування організму. Вона включає різноманітні види пересування, такі як пішки, на лижах, на велосипедах чи човнах, і містить елементи техніки туризму, зокрема подолання нескладних природних перешкод, орієнтування на місцевості, а також елементи туристичного побуту. Такі прогулянки спрямовані на формування основних туристичних навичок у дітей і можуть організовуватися в різних природних умовах – в лісі, на річці, в горах. Вони не потребують спеціального туристичного спорядження або великих витрат.

Пішохідні прогулянки є універсальною формою і можуть організовуватися впродовж всього року, залежно від погодних умов. У теплий період року вони дозволяють вихователям здійснювати прогулянки з дітьми за межі дошкільного закладу. Під час прогулянок діти мають можливість закріплювати та вдосконалювати свої рухові вміння та навички в природних умовах. Наприклад, вони можуть підніматися на гірку, спускатися з неї, ходити по повалених деревах, м'якому сипучому піску, перестрибувати з каменя на камінь тощо. Це дає можливість дітям розвивати такі фізичні якості, як спритність, витривалість, швидкість.

Прогулянки проводяться в усіх вікових групах, причому тривалість їх залежить від віку дітей: для молодшого дошкільного віку – 15-20 хвилин; для середнього дошкільного віку – 20-25 хвилин; для старшого дошкільного віку – 30-40 хвилин. Щоб запобігти перевтомі дітей, варто зупинятися для відпочинку кожні 10 хвилин на 2-3 хвилини [54].

Прогулянки є ефективним засобом оздоровлення та фізичного виховання дітей і можуть бути організовані як на ігрових майданчиках закладів дошкільної освіти, так і поза їх межами. Це важлива форма активної діяльності, яка сприяє фізичному розвитку та загартуванню дітей.

Під час організації прогулянок в закладах дошкільної освіти важливо дотримуватись певних правил, які сприяють здоров'ю та благополуччю дітей. Однією з ключових вимог є правильна тривалість прогулянок, що залежить від пори року, а також умови температури та сили вітру [54].

Підготовка та проведення прогулянки в закладі дошкільної освіти потребує ретельного планування і врахування кількох важливих аспектів, особливо безпеки дітей. Маршрут і ландшафт: вихователь повинен продумати маршрут прогулянки, зокрема врахувати особливості місцевості та ландшафту. Якщо прогулянка проводиться біля води, важливо уникати небезпечних ділянок, таких як круті стрімкі береги чи старі мости. В парку слід звернути увагу на можливі зарості, завали або погано освітлені місця, де діти можуть зіткнутися з небезпекою [31].

Під час прогулянки діти повинні бути постійно в полі зору вихователя, щоб швидко відреагувати на будь-яку ситуацію та запобігти нещасним випадкам. Вихователь повинен бути готовий до можливих змін погоди і прийняти необхідні заходи для забезпечення комфорту та безпеки дітей. Це особливо важливо, коли погода може швидко змінюватися, що є актуальним під час осінніх або весняних прогулянок. Зимові прогулянки потребують особливої уваги до стану доріг. Важливо перевірити, чи розчищені дороги, чи немає льоду чи слизьких ділянок, які можуть стати небезпечними для дітей. Небезпечні ділянки, такі як обледенілі ділянки чи слизькі сходи, повинні бути заздалегідь виключені з маршруту [27].

Прогулянки є найбільш поширеною формою туристичної діяльності в дошкільних закладах, тому особливу увагу потрібно приділяти саме безпеці під час їх проведення. Вихователь має бути готовий до будь-якої ситуації та мати чіткий план дій для запобігання непередбачених ситуацій. Загалом, організовуючи прогулянки, важливо постійно враховувати всі потенційні ризики і забезпечити належні умови для безпеки та комфортного перебування дітей на свіжому повітрі [62].

Зовнішній вигляд дітей та їх поведінка під час прогулянки є важливими аспектами, які потребують особливої уваги від вихователя. Для забезпечення комфорту та безпеки дітей на прогулянці слід враховувати наступні моменти: одяг дітей повинен відповідати погодним умовам і часу року. Для проведення туристичних заходів необхідно також підготувати певне спорядження. Важливо також забезпечити правильну поведінку дітей під час прогулянки. Вихователь

повинен інструктувати дітей щодо правил поведінки на природі: як поводитися біля води, як правильно пересуватися по місцевості, що робити в разі виникнення небезпеки. Діти повинні знати, що вони повинні бути уважними до навколишнього середовища і завжди слідкувати за командами вихователя.

Батьки відіграють важливу роль у підготовці дітей до прогулянок. Вихователь повинен співпрацювати з батьками, щоб ті підготували своїх дітей до активної діяльності, забезпечивши їх усім необхідним для комфортного і безпечного перебування на свіжому повітрі. Загалом, правильна підготовка до прогулянок та відповідний одяг і спорядження є необхідними умовами для безпеки та комфорту дітей під час туристичної діяльності [9].

Діти повинні бути уважними до навколишнього середовища і до тих, хто поруч з ними. Вихователь нагадує про правила безпеки, особливо при проходженні через небезпечні місця. Не чіпати рослини і не їсти незнайомі ягоди: Одне з важливих правил – не рвати і не їсти незнайомі ягоди або рослини, адже деякі з них можуть бути отруйними. Не ламати гілки і не залишати сміття: Діти мають розуміти важливість збереження природи. Ламати гілки дерев або кущів не можна, а залишки їжі чи сміття потрібно збирати і виносити з собою. Вихователь нагадає дітям, як важливо тримати організовану групу, слідувати за групою, не відставати і не блукати поодиноці [50].

Дотримання цих правил та правильне спорядження допомагають зробити туристичну діяльність не тільки цікавою, а й безпечною, приносячи дітям радість і позитивні враження від проведеного часу на природі [56]. Пересування дітей під час прогулянки справді має бути вільним, що дозволяє дітям не лише насолоджуватися прогулянкою, а й вдосконалювати свої рухові навички. Ось кілька аспектів, які варто враховувати при організації прогулянок і екскурсій: вільне пересування дітей: діти повинні мати можливість пересуватися вільно, що сприяє розвитку їх самостійності, рухової активності і просторового орієнтування. Однак під час переходу через дороги або залізничні полотна необхідно створювати чітку організацію і стежити за безпекою групи [50].

Включення фізкультурних занять: Прогулянки — це не лише час для ознайомлення з природою, а й можливість для фізичного розвитку дітей. Прогулянки можна поєднувати з фізкультурними заняттями, зокрема вправами, що використовують природні умови: підйоми і спуски по схилах, ходьба по нерівній поверхні, стрибки через природні перешкоди (наприклад, гілки або камені). Це допомагає покращити координацію, гнучкість і витривалість [24].

Ваша заувага стосовно спостережень за природою під час прогулянок і екскурсій є дуже важливою, адже саме через такі спостереження діти формують уявлення про навколишній світ, розвивають свою пізнавальну активність і піклуються про природу. Спостереження можуть включати:

– жива природа: діти можуть спостерігати за рослинами, тваринами, птахами, комахами, що навколо них. Це дає можливість не тільки вивчати різноманіття біологічного світу, але й формує у дітей повагу до живих істот і розуміння важливості їх збереження;

– нежива природа: камені, вода, дерева, повітря — усе це можна спостерігати під час прогулянок, і кожен об'єкт надає матеріал для розмови з дітьми про його властивості, роль в екосистемі.

Організація туристичних походів для дошкільнят вимагає ретельного планування та підготовки, оскільки це більш складна та тривала форма туристичної діяльності порівняно з прогулянками чи екскурсіями. Важливою складовою є сценарій походу, який включає в себе всі деталі та етапи його проведення, а також розрахований з урахуванням вікових особливостей дітей [24].

Основні етапи та вимоги до організації туристичного походу: розробка сценарію: сценарій походу має бути чітко структурованим і адаптованим для різних вікових груп. Для молодших дітей це може бути похід з ігровими елементами та простими завданнями, а для старших — більше фізичних навантажень та навчальних елементів (наприклад, орієнтування на місцевості). Важливо передбачити на кожному етапі походу можливості для відпочинку, навчання та фізичної активності [21].

Мета походу: на відміну від прогулянок, туристичний похід має чітко визначену мету, наприклад, оздоровлення дітей, розвиток фізичних навичок, пізнання природи або участь у змаганнях. У сценарії повинна бути передбачена освітня частина, наприклад, вивчення флори та фауни, вивчення туристичної техніки, використання компасів і карт.

Похід потребує більш ретельної підготовки з точки зору безпеки. Це включає перевірку маршруту на безпечність, забезпечення дітей необхідним спорядженням, а також організацію медичної допомоги у разі необхідності.

Туристичний похід має бути підготовлений з врахуванням погоди, місцевості та фізичних можливостей дітей. Похід потребує участі більшої кількості дорослих. Окрім вихователів, до організації часто залучають батьків, які можуть допомогти з організацією, контролем за дітьми, а також підтримати морально під час походу. Важливо, щоб дорослі були в курсі всіх правил безпеки та мали навички надання першої допомоги [64].

Походи зазвичай тривають довше за прогулянки, що вимагає більшої фізичної підготовленості від дітей. У середньому, для дошкільнят тривалість походу може становити від 15 до 30 хвилин в один бік, з врахуванням відпочинку та ігор. Походи можуть проходити як на території дитячого садка, так і поза його межами, що розширює можливості для пізнання нових ландшафтів та природних об'єктів [9].

Організація походу для дітей молодшого віку має бути ретельно продумана, щоб забезпечити їхню безпеку, комфорт та цікаву діяльність.

Ключові аспекти, на які потрібно звернути увагу: місце проведення походу: для молодших дітей вибираються легкодоступні місця з близьким розташуванням до зупинок транспорту. Це дозволяє уникнути довгих переходів, що можуть бути втомливими для дітей. У такому поході необхідно забезпечити співвідношення дорослих і дітей 1:5, що гарантує достатній нагляд та безпеку кожної дитини. Виховання поваги до природи і бажання захищати її є важливим аспектом туристичної діяльності. Діти повинні навчатися взаємодіяти з

природою з вдячністю, не завдаючи їй шкоди, оберігаючи рослини і тварин, а також вивчаючи природні явища.

Ігри та вправи з природним матеріалом: використання природних об'єктів для вправ та ігор, таких як трава, дерева, пеньки, шишки, струмки, пісок, дозволяє дітям не тільки розвивати фізичні якості, але й стимулює творчість, уяву та зацікавленість до навколишнього світу [58].

Завдяки такій організації походу діти отримують не лише фізичний розвиток, а й емоційне задоволення, а також позитивне ставлення до фізичної культури та природи, що допомагає формувати в них здоровий спосіб життя.

Основні переваги туристичних походів та прогулянок полягають у тому, що вони можуть проводитися в природному середовищі без значних фінансових витрат, адже не потребують спеціальних матеріальних ресурсів або дорогого обладнання. Це дозволяє використовувати широкий спектр доступних засобів і форм організації туризму, що створює сприятливі умови для фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Екскурсія є важливим видом освітньої діяльності, який дозволяє дітям безпосередньо взаємодіяти з навколишнім світом, спостерігаючи за природними явищами і людською діяльністю, що змінює природу. Вона дає можливість дітям побачити флору і фауну в їх природному середовищі, що є незамінним для розвитку спостережливості та уваги. Екскурсії можуть бути різноманітними за локацією – проводитися в полі, лісі, біля озера чи річки. Під час таких заходів діти аналізують навколишнє середовище, вчаться спостерігати, розвивають пізнавальні навички. Вони можуть збирати різні природні матеріали (листя, рослини, камінчики), які потім використовуються для творчих занять в дитячому садку, таких як складання гербаріїв, аплікацій та інших декоративних виробів [27].

Таким чином, екскурсії не лише допомагають дітям краще пізнавати природу, але й служать чудовим інструментом для розвитку творчості, когнітивних навичок та формування екологічної свідомості [60].

Існує три основні види екскурсій: природознавчі екскурсії – це відвідування природних об’єктів, таких як парки, ліси, ботанічні сади, що дає можливість дітям спостерігати сезонні зміни в природі, знайомитись з флорою та фауною; екскурсії на сільськогосподарські об’єкти – це відвідування садів, городів, тваринницьких комплексів, де діти можуть дізнатись про вирощування рослин, догляд за тваринами, а також познайомитись із сільським господарством; екскурсії в природничі музеї — це відвідування культурних установ, де діти знайомляться з історією, мистецтвом, наукою та технікою.

Екскурсії проводяться в середній, старшій групах. Для кожної екскурсії визначається програмовий зміст, який є обов’язковим для засвоєння дітьми. Це можуть бути основні знання про природу, технічні або культурні досягнення людства, а також практичні навички, наприклад, вміння розпізнавати рослини чи тварин [27].

Екскурсії повинні бути чітко сплановані та підготовлені, що включає такі складові елементи: тема екскурсії – основна ідея або мета екскурсії (наприклад, «Весняні зміни в природі» або «Сільське господарство»). Об’єкт екскурсії – місце, яке відвідують діти (парк, ліс, сад, музей тощо). Час проведення – визначення зручного часу для проведення екскурсії з урахуванням погодних умов і тривалості перебування дітей на відкритому повітрі. Після екскурсії діти можуть виконати завдання, такі як скласти аплікацію, провести малювання, створити гербарій або провести аналіз побаченого [58].

Природознавчі екскурсії організовуються в певній системі, щоб діти могли побачити сезонні зміни в природі. Наприклад, у весняний сезон для старших дошкільників можна організувати три екскурсії до парку з поступовим ускладненням завдань. Метою таких екскурсій є: знайомство з весняними змінами в природі (розцвітання квітів, поява перших птахів), розвиток у дітей вміння помічати і розуміти причинно-наслідкові зв’язки в природі. Така система дозволяє дітям не лише спостерігати за змінами, але й активно аналізувати та обговорювати побачене. Це формує у них глибше розуміння природних процесів і сприяє розвитку спостережливості та критичного мислення [61].

Сільськогосподарські екскурсії є важливою частиною навчання дітей, оскільки вони допомагають ознайомити їх з працею дорослих і функціонуванням сільського господарства. Для того, щоб екскурсія була успішною, важлива ретельна підготовка з боку вихователя. Основні етапи підготовки до сільськогосподарської екскурсії: встановлення мети та теми екскурсії. Мета повинна бути чітко визначена, наприклад, «Ознайомлення з процесом вирощування овочів та фруктів», «Знайомство з різними видами сільськогосподарських тварин» або «Праця на фермі». Тема буде залежати від обраного об'єкта – сад, город, тваринницький комплекс тощо [27].

Вибір додаткових засобів для зацікавлення дітей. Щоб екскурсія була цікавою та захоплюючою, можна підготувати різноманітні матеріали: вірші, загадки, прислів'я чи цікаві факти, пов'язані з сільським господарством. Це допоможе зробити заняття не тільки пізнавальним, а й веселим. Під час екскурсії потрібно передбачити час для відпочинку, щоб діти могли відновити сили і не втомитися. Для цього важливо знайти відповідні місця для зупинок, де можна буде провести невелику перерву або розповісти про важливі аспекти сільськогосподарської праці [58].

Підготовка до екскурсії має на меті створити такі умови, щоб діти не лише отримали нові знання, але й були зацікавлені у процесі навчання, мали змогу розвивати спостережливість і допитливість, а також практичні навички, такі як вміння працювати в групі та уважно слухати [49]

Після екскурсії необхідно поставити зібраний дітьми матеріал в відповідне місце. Через кілька днів після екскурсії необхідно підвести її підсумки і провести бесіду з дітьми. Можна попросити дітей розповісти про те, що вони запам'ятали, що їм сподобалося найбільше [59].

Екскурсія є одним з основних засобів вивчення рідного краю під час туристичних подорожей. Вона є організованою формою навчання і одночасно методом навчання [27].

Прогулянки-походи – це організовані групові пересування пішки, на лижах, велосипедах, тощо, з метою фізичного вдосконалення, пізнання краю,

суспільно-корисної діяльності [48]. При наповненні туристичного походу різноманітним вмістом підвищується педагогічна цінність туристського походу [62].

Отже, головною метою всіх доступних для дошкільнят видів туризму є їх оздоровлення та ознайомлення з навколишнім світом. Під час усіх даних видів дитячого туризму діти ознайомлюються з правилами поведінки на природі, на маршруті, набувають початкових навичок орієнтування на місцевості, опановують основні елементи техніки туризму, опановують основні топографії (план, карта місцевості), вивчають умовні знаки на карті, складають план спортзали, групової кімнати, території закладу дошкільної освіти беруть участь в іграх-пошуках, де необхідне вміння читати та креслити плани та карти місцевості [63].

Т. Андрущенко виділяє два етапи проведення туристичних походів і свят [2]:

I етап (підготовчий) – під час якого з дітьми проводять попередні бесіди, тематичні заняття, розробку маршрутів для кожної групи тощо;

II етап (основний) – безпосередня організація й проведення дитячого туризму з використанням всіх необхідних для цього обладнання й атрибутів [64].

На нашу думку, варто виокремити більшу кількість етапів, враховуючи мету кожного. Завдання першого – підготовчого етапу, полягають в наступному:

- планування та розробка маршруту для кожного вікового періоду;
- визначення місць зупинок та змісту діяльності на них;
- визначення вимог до одягу та взуття, туристського спорядження та фізкультурного обладнання;
- врахування пори року тощо.

Другий етап – організаційний, включає в себе наступне:

- проведення попередніх бесід з батьками та дошкільнятами;
- проведення різноманітних конкурсів на туристську тематику, краєзнавчих занять, екологічних проектів;
- виготовлення маршрутних стрічок і карток;

– проведення ігор-вправ з прийомами страховки та самостраховки на заняттях з фізичного виховання тощо.

Третій, основний етап – це, власне, етап проведення туристичного походу, результат та ефективність якого залежить від двох попередніх.

Останнім є підсумковий етап, на якому для дітей, батьків та колег презентуються результати туристичного походу [2].

Таким чином, організація дитячого туризму в закладу дошкільної освіти потребує значної підготовки, однак використання дитячого туризму в роботі з дітьми допоможе вирішити ряд важливих питань: не тільки навчання й виховання, але й зміцнення та покращення здоров'я вихованців, створення позитивних відносин між педагогами, дітьми та батьками.

2.2 Досвід організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку

На сьогоднішньому етапі практичні працівники усвідомлюють, що заклад дошкільної освіти не має бути «школою для маленьких» з відповідною предметною системою навчання та виховання. У закладі дошкільної освіти притаманним є плекання особистості, навчання дітей вміти жити, орієнтуванню в навколишньому середовищі. На сьогодні можна простежити тенденцію до пошуку нових орієнтирів, освітніх технологій, форм роботи, які б визначали своєрідність кожного закладу освіти.

Кожен педагогічний колектив шукає своїх шляхів до вирішення цього завдання. У закладі дошкільної освіти № 32 «Росинка» м. Хмельницького давно ведеться краєзнавчо-туристична робота з дітьми. Педагогічний колектив переконаний, що саме з раннього віку дитина повинна пізнати і полюбити своє рідне природне та історичне довкілля, аби потім, на цій основі, розширювати свій світогляд.

Краєзнавчо-туристична діяльність – це інтегрований підхід до навчання та розвитку дітей, який поєднує дослідження рідного краю з активним відпочинком і пізнавальними подорожами.

Основною метою краєзнавчо-туристичної діяльності є організація та проведення подорожей рідним краєм: прогулянок-походів, пішохідних переходів, цільових прогулянок, екскурсій (краєзнавчих, виробничих, географічних тощо) та мандрівок. Кожна з цих подорожей має виховний аспект, допомагаючи дитині краще пізнати рідний край та його особливості, а також сприяє її всебічному розвитку [10].

У процесі краєзнавчо-туристичної діяльності діти дошкільного віку поступово набувають знання про свій родовід, садок, рідну природу, вулицю, мікрорайон, місто та країну, які взаємопов'язані з вивченням народної спадщини, звичаїв рідного краю, історії та мови. Це сприяє вихованню почуття гордості за свій народ та Батьківщину.

Формується національний світогляд. Важливий аргумент на користь краєзнавчо-туристичної діяльності: мандрівка – це своєрідний творчий процес, у якому вихователь та діти разом виконують пошукову діяльність помиляються, аналізують, знаходять, і радіють спільно. В природних умовах зникає той бар'єр, що існує між вихователем і вихованцем «у чотирьох стінах».

Виникає справжня унікальна педагогічна ситуація. Діти не усвідомлюють, що їх навчають, адже вони взаємодіють з дорослим. Це також сприяє покращенню дитячих відносин. У групі видно, що одні діти виконують завдання краще, інші – гірше, але на відкритому повітрі всі стають рівними.

У ході краєзнавчо-туристичної діяльності природно поєднуються виховні, оздоровчі та освітні впливи на особистість, що створює основу для розуміння причинно-наслідкових зв'язків між природою та суспільством [9].

Проте в процесі роботи виховате не захоплюються надмірною інтелектуалізацією дітей, а посилюють увагу до проблем морально-етичного характеру, допомагаємо освоїти творчий спосіб здобуття інформації з різних сфер життя.

В процесі туристичної діяльності формуються основи екологічної культури та свідомості, дошкільники почувають себе першовідкривачами, навчаються знаходити нове у відомому й знайоме у невідомому, встановлюють найпростіші закономірності та взаємозв'язки. Педагоги вчать дітей розуміти «мову» лісу, слухати тишу, міркують з ними, який голос у струмка. Існує у вихователів садочка «Росинка» таке правило: «Прийшов у гості до природи – не роби нічого, що вважав би за неможливе робити у гостях». Тобто не сміти, не говори голосно, не ображай рослини і мурашок.

Так формується елементарний природоохоронний світогляд, діти починають відчувати відповідальність за те, що відбувається у довкіллі, а згодом сформується екологічна свідомість.

В процесі туристичної діяльності вихователі допомагають дітям увійти у світ практичної та духовної діяльності, вони навчаються мати задоволення від неї, цінувати рукотворні вироби майстрів. Цьому сприяють різноманітні краєзнавчі екскурсії, заняття на відтворення вражень від походів (малювання, ліплення, конструювання, аплікація, ручна та художня праця). В садочку також працює гурток «Народознавство та витинкарство» [21].

Відповідно до освітнього напрямку «Дитина в соціумі» вихованці цікавляться своїм родоводом, усвідомлюють моральні засади, на яких формується сім'я, краще орієнтуються у людських взаєминах. Робота над темою «Мій дитячий садок» дає можливість краще пізнати однолітків та дорослих, з'являється розуміння, що в тебе з ними спільне, а що – відмінне [5].

У садочку діє етика туристів, яка зумовлює певні правила поведінки. А саме: кожен мандрівник запросить до свого вогнища того, хто йому зустрінеться в дорозі, охоче поділиться їжею, порадить, де краще збирати ягоди. Справжній турист ніколи не буде умикати радіоапаратуру на весь голос, порушувати громадський порядок, рвати листя, ламати дерева, смітити. Він ніколи не малюватиме на пам'ятниках, каменях, скелях.

Завжди першим вітається з місцевими мешканцями, має охайний зовнішній вигляд. Неписані закони туристів сприяють створенню особливої

атмосфери «дорослості» у дітей, кращому взаєморозумінню між ними, формуванню вміння поводитися у межах припустимої поведінки, соціальної компетентності.

Через відкриття власного «Я» дитина усвідомлює багатство свого внутрішнього світу – емоції, переживання, прагнення, здатності. Тобто з'являється система уявлень про свої фізичні, моральні та розумові якості, чесноти та вади. В садочку вихователі часто організовуємо тематичні бесіди, наприклад: «Розкажи про своїх друзів», «Хто така чемна людина?», «Які слова називають гарними?»

У програмі «Українське дошкілля» значна увага приділяється засвоєнню дітьми таких понять, як рідна країна, місто, район, вулиця. Такі завдання теж найкраще вирішуються під час краєзнавчо-туристичної діяльності, що формує у дітей просторові уявлення, складає засади географічних знань.

Також краєзнавчо-туристична діяльність надає можливість збагатити дошкільнят елементарними уявленнями про Космос як простір, у якому живе планета Земля. Про інші планети та зірки, про Сонце і Місяць. Для ознайомлення з природою Космосу доцільно використовувати моделі, схеми, ма-люнки, атласи, глобус, географічні мапи.

Під час мандрівок можна навчити дітей орієнтуватися за Сонцем. Розповісти як дорослі туристи знаходять шлях за Місяцем та Полярною Зіркою, як користуються компасом. Довгі роки педагоги прагнули озброїти дітей знаннями, вміннями та навичками, хоча більшість з них усвідомлювали, що з дитини неможливо «виліпити» суб'єкта, який володіє певною інформацією, що ніяка теорія не замінить живий процес становлення унікального духовного світу [21].

У краєзнавчо-туристичній діяльності знання, вміння та навички виступають не як кінцева мета, а як інструменти для розвитку особистості та реалізації її внутрішнього потенціалу. Для педагогів закладу дошкільної освіти «Росинка» насамперед важливо не тільки те, що і як знає дитина, а й те, чи здатна вона чинити відповідно до здобутих знань, користуватися своїм маленьким

досвідом, експериментувати, адекватно поводитися у незвичних обставинах. Це і є життєва компетентність в дошкільному віці [8].

Краєзнавство – це своєрідна «скриня спадщини», у якій зібрано все найцінніше, що передали нам попередні покоління українців: бабусині казки, народні легенди та традиції рідного краю. Людина не зможе стати справжньою особистістю, якщо в дитинстві не напоїть свою душу з цього живодайного джерела.

Вивчення краєзнавства слід починати з дошкільного віку, оскільки можливостей для цього дуже багато – бесіди, прогулянки, спостереження за природою, запитання та відповіді. Усі ці форми роботи сприяють тому, щоб у майбутньому дитина могла свідомо вивчати історію та географію рідного краю. Творче спілкування з природою має великий вплив на розвиток емоційно-духовної сфери дитини та її обдарувань [29].

Пріоритетним завданням закладу дошкільної освіти «Росинка» є оздоровлення, загартування дітей, забезпечення позитивних емоцій та повноцінний психічний розвиток. Заклад дошкільної освіти розташований тоблизу річки Південний Буг та природничого скверику. Сама природа підказала напрямок роботи. Два роки ніби й невеликий період, а вже вдалося збоати значний матеріал, накреслити основні напрямки роботи, є добре підґрунтя для створення й апробації експериментальної програми «Краєзнавчо-туристична діяльність у дитячому садку».

До роботи залучено весь педагогічний колектив. Разом педагоги вдосконалюють розробки, диференціюють дібраний матеріал за віком дітей, експериментують, дос-ліджують. Краєзнавчо-туристична діяльність тісно переплітається з іншими видами освітньої діяльності.

Під час проходження дослідницько-проектної практики в рамках освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти нами було вивчено досвід організації краєзнавчо-туристичної діяльності в закладі дошкільної освіти «Росинка».

Прогулянки на природу та пішохідні переходи сприяють оптимізації рухового режиму, збільшуючи рухову активність дітей протягом дня. Вихованці мають змогу вдосталь насолоджуватися чистим свіжим повітрям, із задоволенням милуються красою весни, розмаїттям літа та ніжною тишею осені. Діти усвідомлюють себе частинкою великого прекрасного світу і розуміють своє місце в ньому – не як споживача, а як друга природи. Вони вчаться елементам творчості та формують у собі турботливе ставлення до всього живого на Землі.

У процесі краєзнавчо-туристичної діяльності діти поступово накопичують знання про рідний край та свій родовід, що сприяє формуванню національного світогляду. Це виховує в них любов до рідної землі та свого народу. Перші краєзнавчо-туристичні стежини були такі: «Флора і фауна Заріччя», «Річка Південний Буг», «Вічний вогонь пам'яті – екскурсії по історичних місцях району, огляд пам'ятників та бесіди на тему.

Педагоги возили дітей до краєзнавчого музею, парка ім. М. Чекмана, видатних пам'яток Хмельницького, варто ще зауважити, що туристичні походи не одноманітне крокування, а вправляння різних видах основних рухів, рухливі ігри, веселі жваві бесіди про навколишню природу, формування у дітей екологічної свідомості.

Отже програма «Краєзнавчо-туристична діяльність у дитячому садку» спрямована на орієнтування на особистість дитини та її співпрацю з педагогом у творчому процесі. Вся робота планується за циклами (пори року), кожний цикл має свої блоки (розділи), що, в свою чергу, розбиті за гами.

Всі розділи авторської програми пов'язані з програмою «Українське дошкілля» доповнюють її згідно з сучасними вимогами. Робота ведеться в тісній співпраці з сім'єю. Розрахована програма на три роки. За цей час можна простежити, як посилюється прагнення дітей до пізнання навколишнього світу, як формується їхній світогляд удосконалюються рухові вміння та навички.

Пропонуємо стисло схему програми краєзнавчо-туристичної діяльності в закладі дошкільної освіти (рис. 2.6)

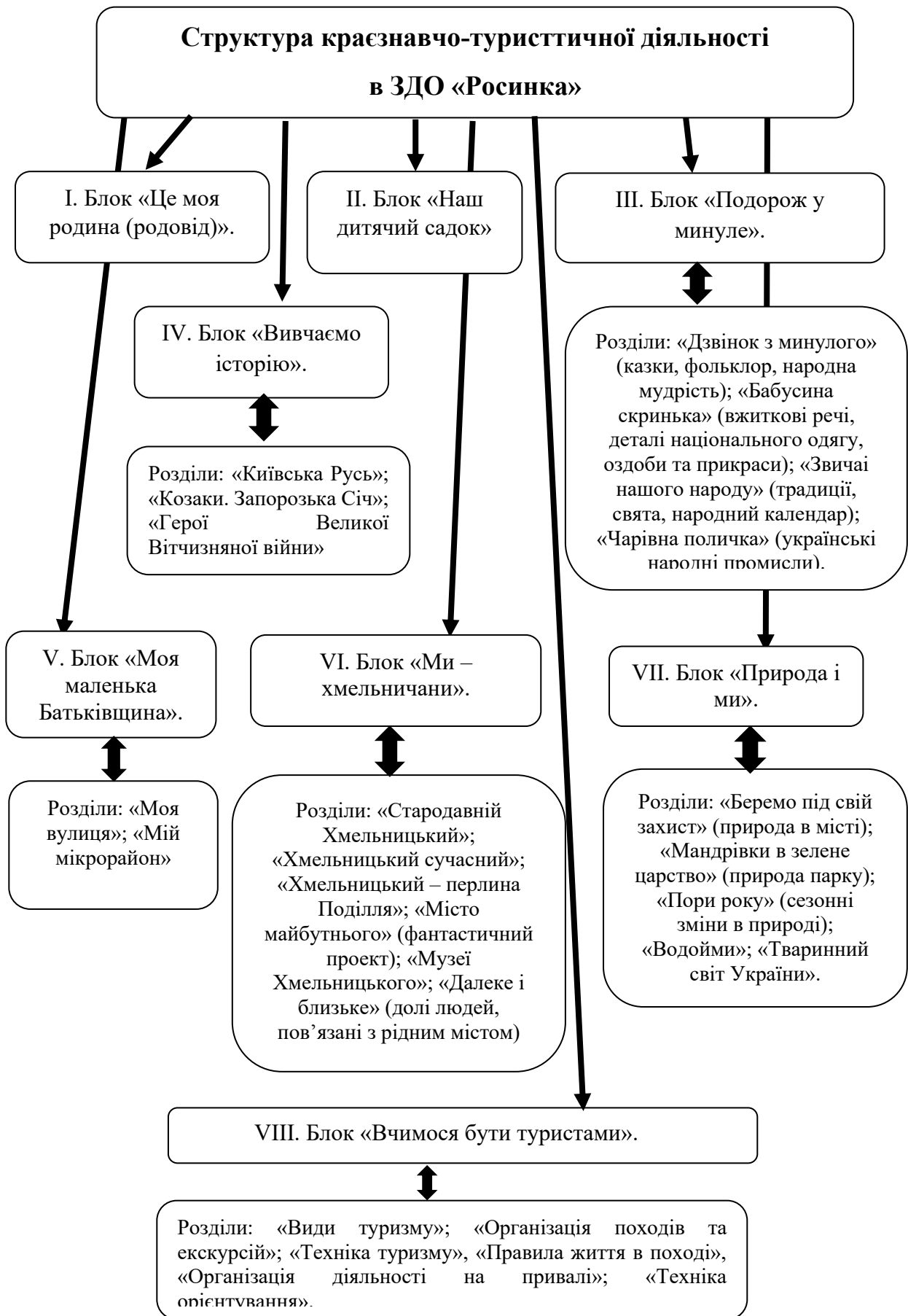

Рис. 2.6 Структура краєзнавчо-туристичної діяльності в ЗДО «Росинка»

За результатами проходження дослідницько-проектної практики нами було проаналізовано не лише освітню роботу, а й методичну щодо екологічної просвіти педагогічного колективу. Встановлено, що вихователь-методист регулярно проводить різноманітні форми роботи щодо формування екологічної свідомості серед вихователів, а саме протягом 2023-2024 н.р. було проведено ділові ігри «Спостереження за рідною природою» та «Формування екологічної культури дітей дошкільного віку через спілкування з природою», інтерактивний перформанс «Ігрові технології – екологічна казка в екологічному вихованні дошкільників», ток-шоу «Освітня робота з дітьми в куточку природи».

Також в річному плані роботи вихователь-методист планує тематичні тижні екологічного спрямування, до прикладу «Будь природі другом». Вихователям на педагогічній раді завжди пропонується перелік вебінарів та семінарів відповідної тематики, до яких вони повинні долучитися. Відповідно з метою визначення екологічної підготовленості вихователів в закладі дошкільної освіти «Росинка» до формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку, було розроблене анкетування в гугл формі (Додаток В).

Відтак, під час практики ми простежили ефективність проведення різних форм роботи з вихователями та встановили, що методичний супровід та психологічна підтримка відіграє важливе значення в професійному зростанні педагогів.

2.3 Система роботи щодо організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку

Основними завданнями формування екологічної свідомості у дітей дошкільного віку є: розвиток естетичного сприйняття природи; створення суб'єктивного зв'язку з нею; засвоєння елементів екологічної культури (історія, державність, народна медицина рідного краю тощо); розвиток уявлень про взаємозв'язки в природі; формування постійної потреби у зміцненні та

збереженні власного здоров'я і здоров'я інших людей; засвоєння народної мудрості щодо дбайливого ставлення до навколишнього середовища; виховання глибокої любові до природи та бажання піклуватися про рослини і тварин, а також різко негативне ставлення до їх знищення; стимулювання допитливості та зацікавленості у вивченні природи; формування навичок культурної поведінки у довкіллі [41].

Проаналізувавши психолого-педагогічні дослідження та вивчивши досвід роботи педагогів закладу дошкільної освіти «Росинка» нами розроблено систему роботи у вигляді проєкту щодо організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості у дітей дошкільного віку. В основу даної системи роботи ми вирішили розробити та впровадити педагогічний тематичний проєкт «Дитячий туризм як засіб формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку».

Туристична прогулянка – це завжди приємні емоції, радісне спілкування та шанс випробувати свої сили у подоланні нових викликів. Вона дарує захоплення, радість, творчі моменти та яскраві, незабутні враження від єднання з природою. Такий досвід є важливим, адже діти у невимушеній атмосфері навчаються досліджувати, спостерігати та берегти довкілля [31].

Ми визначили такі підходи до реалізації проєкту:

- системно-діяльнісний підхід, що передбачає створення системи діяльності для формування у дітей дошкільного віку та їхніх батьків екологічно-туристичних знань і навичок;
- культурологічний підхід, спрямований на організацію поведінки дітей та їхніх батьків у природному середовищі шляхом виховання культурного ставлення до природи та навколишнього середовища.

Основними принципами проєкту є такі:

- принцип керованості та цілеспрямованості, який передбачає створення умов для розвитку у дітей туристичних навичок, що допомагають освоїти безпечну поведінку в природному середовищі;

– принцип результативності, орієнтований на досягнення інтелектуальних і практичних результатів, зокрема в набутті навичок безпечної поведінки під час перебування на туристичній стежці.

Мета проєкту полягає у вихованні у дітей та їхніх батьків відчуття єдності з усім живим, формуванні гуманного ставлення до довкілля та прагнення дбати про збереження природи.

Основні завдання проєкту представлено на рисунку 2.1. Проєкт належить до категорії педагогічних, за видом – інформаційно-пізнавальний, за характером – довгостроковий. Учасниками проєкту є діти, батьки та педагоги групи. Термін реалізації – один рік.

Рис. 2.7 Завдання проєкту «Дитячий туризм як засіб формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку»

Унікальність екологічного проекту полягає у застосуванні сучасних педагогічних технологій. Основним чинником успішності виховного процесу є активна участь дітей та їхніх батьків у запропонованих формах туристичної діяльності. Використання інноваційних і цікавих для сучасного покоління методів сприяє підвищенню цієї активності.

Проект створює можливість для дітей і батьків займатися захоплюючою діяльністю, яка водночас сприяє охороні навколишнього середовища. До участі у проекті залучені працівники закладу дошкільної освіти, діти старшого дошкільного віку та їхні батьки. Етапи та зміст кожного етапу реалізації проекту представлено на рисунку 2.8.

Рис. 2.8 Етапи реалізації проекту

Основні складові еколого-туристичної підготовки дитини старшого дошкільного віку:

1. Людина з рюкзаком – дослідник і мандрівник. Діти повинні розуміти значення походів та екскурсій для розвитку та здоров'я. Ознайомлення з основними видами дитячого туризму.

2. Дивовижний світ рослин і тварин. Діти повинні вміти розповідати про рослини і тварин свого рідного краю.

3. Допомогу собі сам. Ознайомлення з поняттями про корисні та небезпечні рослини. Розуміння властивостей лікарських рослин, плодово-ягідних культур і їстівних грибів.

4. Збирайся, дружок, в похід. Формування уявлення про туристичне спорядження, розподіл обов'язків у поході. Навчання правилам пакування рюкзака, вибору туристичного одягу та взуття. Ознайомлення з технікою зав'язування простих туристичних вузлів. Вивчення правил безпечної поведінки у місті, лісі та біля водойм.

5. Про мапи. Ознайомлення з видами карт та компасом. Вміння визначати напрямки півночі та півдня за допомогою компаса. Цей зміст сприяє розвитку практичних навичок та формуванню екологічної свідомості у дітей.

Рис. 2.9 Форми реалізації проекту «Дитячий туризм як засіб формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку»

Таблиця 2.1.

Очікувані результати проекту «Дитячий туризм як засіб формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку»		
Діти	Педагоги	Батьки
<p>У дітей будуть сформовані базові екологічні знання та культура поведінки в природі;</p> <p>Діти усвідомлять взаємозв'язок у природі та почнуть більш відповідально ставитися до неї, а також до тварин, птахів та комах;</p> <p>У дітей розвиватиметься інтерес до явищ і об'єктів природи;</p> <p>Діти навчатимуться експериментувати, аналізувати та робити висновки.</p>	<p>Педагоги набувають нового досвіду у вихованні екологічної культури дітей старшого дошкільного віку, підвищуючи свою професійну майстерність;</p> <p>Посилюється екологічна культура педагогів, розвивається усвідомлення важливості екологічного просвітництва серед дітей;</p> <p>Розвиваюче середовище в групі поповнюється новими ресурсами;</p> <p>Підвищується майстерність у організації активних форм співпраці з сім'єю.</p>	<p>Збагачення рівня екологічних знань батьків;</p> <p>Підвищується екологічна культура батьків, виникає усвідомлення важливості екологічного виховання дітей;</p> <p>Створення єдиного навчально-виховного простору між закладом дошкільної освіти та сім'єю для екологічного виховання дітей дошкільного віку;</p> <p>Можливість участі в спільних екологічних проектах.</p>

Для успішного проведення проекту необхідно створити календарний план реалізації проекту терміном на рік, де окремо на кожен місяць нами було визначено форми роботи з формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку під час проведення туристичної діяльності (Додаток Д).

Очікуваними результатами в ході реалізації даного проекту є формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку.

Вибір теми дитячого туризму надав звичному середовищу розвитку дитини нового змісту. Організоване залучення дошкільнят до світу туризму стало дієвим інструментом формування їхньої екологічної свідомості в рамках проекту.

Під час проходження організаційно-методичної практики нами було розроблено методичні рекомендації для вихователів із формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку в процесі організації туристичної діяльності, ми опиралися на психолого-педагогічні дослідження, які висвітлюють аспекти розвитку екологічної свідомості та особливості організації туристичної діяльності для дошкільнят [19; 22; 25]. Весь необхідний науково-методичний матеріал угруповано та систематизовано в практичному кейсі кваліфікаційної роботи та розміщено на padlet дошці (Додаток Е)

Отже, враховуючи пізнавальні особливості дітей старшого дошкільного віку, вихователям необхідно забезпечити:

- наочну агітацію повідомлюваних знань;
- організувати активну дослідницько-пошукову діяльність;
- поетапно ускладнювати завдання;
- забезпечувати варіативність повідомлення другорядних ознак характеристик на основі демонстрації суттєвої ознаки чи явища.

Під час організації краєзнавчо-туристичної діяльності вихователям слід використовувати такі основні методи: експеримент; спостереження (епізодичні, тривалі); безпосередній контакт з природою; праця в природі; дослідно-пошукова робота; поетапна фіксація результатів; дидактичні ігри, ігри-медитації, ігри-подорожі; технічні засоби навчання; демонстрування картин, ілюстрацій, фотографій; бесіди; словесно-логічні завдання; проблемні завдання, запитання, ситуації.

В процесі взаємодії з дітьми слід застосовувати такі педагогічні прийоми, як показ, пояснення, порівняння, зіставлення, створення проблемних і пошукових ситуацій, активізація знань і досвіду дітей про природу. Для забезпечення формування реалістичних уявлень про природу слід використовувати такі засоби: об'єкти живої і неживої природи; обладнання за змістом роботи; художнє слово, фольклор, музика.

Під час організації туристичної діяльності необхідно збагачувати чуттєвий досвід і розширювати прямі контакти дітей з природою; здійснювати

педагогічний вплив на розвиток емоційної сфери і засвоєння знань про взаємозв'язки у природі; розширювати коло уявлень дошкільників про природоохоронну працю дорослих, її мотиви, формувати знання про життєві зв'язки людини з природним середовищем; організовувати посилену діяльність дітей у природі для забезпечення єдності знань і практичних навичок, позутку пізнавальних інтересів, формування звички піклуватися про рослини і тварин.

Задля реалізації означених напрямів роботи необхідно використовувати такі організаційні форми, як заняття, екскурсії, прогулянки, цільові прогулянки, спостереження та ін.

У повсякденному житті слід впроваджувати такі форми роботи: організація екологічних виставок відповідно до кожної пори року, проведення екологічних конкурсів; словесні вправи (відповіді дітей на запитання, опис малюнків, природних об'єктів чи явищ, відгадування загадок, розв'язання проблемних завдань); графічні завдання (малювання пейзажів будь-якої пори року, створення листівок чи поштових марок екологічного спрямування); пантоміми (імітація поведінки тварин, творчі інсценізації, що уособлюють рослини); політехнічні заняття (створення букетів, композицій, збирання лікарських рослин, догляд за годівницями та інші практичні навички). До цього також належить виготовлення пташиних годівничок із глини, пластиліну, паперової маси або вторинних матеріалів, а також створення моделей і атрибутів для ігор, які сприяють пізнанню й охороні природи.

Під час планування маршруту туристичної подорожі важливо визначити її основну ідею та мету. На основі цього обирають основний район і конкретний маршрут походу. Район подорожі підбирається з урахуванням інтересів і вподобань учасників. Також враховуються фактори, такі як зручність транспортного сполучення, час, необхідний для доїзду, а також транспортні й інші витрати.

Під час походу потрібно регулювати навантаження за рахунок зміни швидкості ходьби, частоти і тривалості зупинок. Вихователю потрібно постійно контролювати стан дітей, враховуючи зовнішні ознаки втоми. Під час привалів

необхідно відновити сили, виконати декілька релаксаційних вправ, а також влаштувати невеличкий перекус.

Особливе місце під час туристичних походів слід відводити ігровій діяльності. Часто у походах використовують рухливі ігри. Складовою частиною кожної рухливої гри є біг, стрибки, метання, лазіння і перелізання, вправи на утримання рівноваги, імітація деяких спеціальних спортивних рухів тощо.

Важливе значення має залучення батьків до організації туристичних походів, тому необхідно організувати батьківські збори у формі круглого столу (Додаток Є) щоб пояснити значення цієї діяльності для всебічного розвитку дітей. На таких зборах доцільно розглянути такі питання:

1. Суть туризму та краєзнавства. Обговорення туризму та краєзнавства як засобу виховання, що ґрунтується на кращих традиціях сім'ї та батьківщини.

2. Принципи діяльності. Акцент на самостійні дії дітей, наскільки це можливо, під час туристичних та краєзнавчих заходів.

3. Навчання під час цільових прогулянок і заходів: розвиток спостережливості, уміння фіксувати побачене (замальовувати, описувати), обговорювати побачене; зміцнення здоров'я та загартовування, зокрема за допомогою природних засобів; формування гуманності та толерантності; знання і дотримання правил та законів туристів; забезпечення безпеки під час прогулянок; виховання любові до природи, свідомого ставлення до її охорони та допомоги живим істотам.

4. Розвиток духовності. Формування в дітей уміння спілкуватися з людьми й природою, сприймати та створювати красу.

5. Робота з натхненням. Навчання дітей виконувати будь-яку працю з радістю, захопленням і задоволенням від результатів. Такий підхід допоможе залучити батьків до процесу виховання, а також підвищить їхню зацікавленість у туристично-краєзнавчій діяльності.

Під час проходження методично-адміністративної практики нами було підготовлено поради для вихователя-методиста та директора закладу дошкільної освіти. Нами наголошено, що варто кординувати та методично супроводжувати

організацію туристичних походів в рамках розробленого календарного планування чи проєкту. Контролювати впровадження новітніх програм та альтернативних методик організації туристичних походів відповідної групи. Варто звернути увагу на методичну підготовку педагогів до організації туристичної діяльності, залучаючи їх до різних форм роботи (Додаток Ж) (Рис. 2.10).

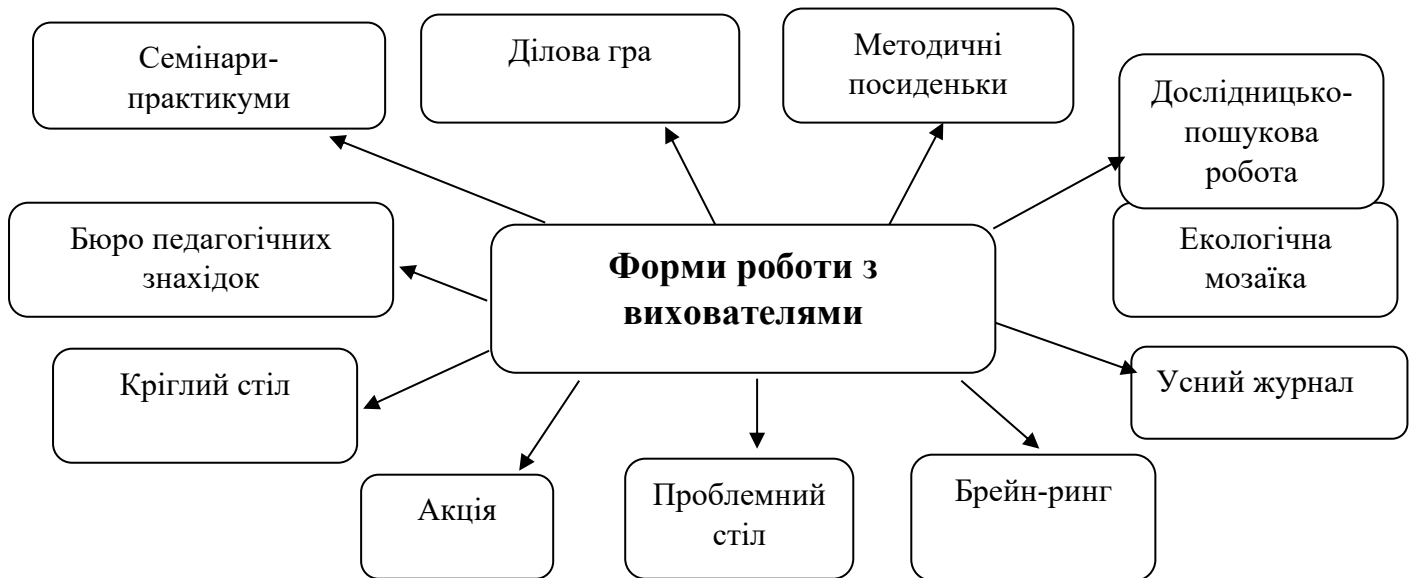

Рис. 2.10 Форми роботи з вихователями

Таким чином, у процесі формування усвідомленого дійсного уявлення дітей про природу провідна роль належить дорослим – батькам, вихователям, які є не лише носіями знань, але й зразком для наслідування способів, дій, прийомів, функцій. Тому першочергове завдання дорослого: організувати діяльність дітей таким чином, щоби шляхом самостійних відкриттів, розв’язання проблемних завдань вони водночас опанували не лише нове знання, а й уміння, навички їх застосування. Саме туристична діяльність забезпечить реалізацію вищезначених напрямів роботи з дітьми дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження на основі застосування сукупності методів, а саме: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація і систематизація теоретичних даних та інших, були вирішені поставлені нами завдання:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури розкрито і конкретизовано сутність поняття «екологічне виховання», «екологічна свідомість». Питання екологічного виховання дітей та молоді завжди привертало увагу науковців із різних сфер знань. Цій темі присвячено дослідження філософів, психологів, екологів, медиків, фахівців із гігієни, соціологів, педагогів та інших спеціалістів.

Екологічне виховання – це процес формування активної системи знань і уявлень про взаємозв'язки між природними чинниками та їхню взаємозалежність, поєднаний із розвитком моральних принципів щодо охорони природи. Екологічна свідомість – це форма суспільної свідомості, яка цілеспрямовано формується через виховання та освіту. Проблему екологічного виховання та формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку досліджували як педагоги минулого, серед яких Я. Коменський, Д. Локк, Й. Песталоцці, З. Пlochій, С. Русова, Ж. Руссо, В. Сухомлинського, так і сучасні науковці такі як А. Волкова, Н. Горопаха, О. Захлебний, І. Зверев, Н. Кот, О. Кудрявцева, Н. Лисенко, В. Маршицька, З. Пlochій, Г. Пустовіт, Н. Пустовіт, Н. Яришева

2. Визначено особливості формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку. Формування екологічної свідомості у дітей старшого дошкільного віку передбачає розвиток усвідомленого та відповідального ставлення до природи в її різноманітті, до людей, які її охороняють і відновлюють. Це також включає сприйняття себе як частини природи, розуміння цінності життя і здоров'я, а також їхньої залежності від стану

довкілля. Важливим аспектом є усвідомлення власних здібностей до творчої взаємодії з природою.

Старший дошкільний вік характеризується значним розвитком фізіологічних, творчих та пізнавальних здібностей. Це період активного пізнання навколишнього світу, формування людських відносин та усвідомленого спілкування з однолітками. У цей час розвивається внутрішнє мовлення, вдосконалюються навички аналізу та синтезу реальності. Проявляється індивідуальний характер дитини. Гра залишається основним способом пізнання, проте її форма і зміст зазнають змін.

У цьому віці відбувається підготовка до наступного важливого етапу в житті – навчання у школі. Діти накопичують значний обсяг знань про природні явища та їхні властивості. Трудова діяльність, пов'язана з природою, стає складнішою, організованішою та різноманітнішою. Дошкільники самостійно й охоче годують і доглядають за тваринами, саджають і доглядають за рослинами, спостерігають за їхнім розвитком, а також збирають урожай та насіння.

У старшому дошкільному віці активно формуються емоційно-вольові якості, такі як ініціативність, відповідальність, самоорганізація та самоконтроль. Екологічна поведінка дітей стає більш усвідомленою та структурованою, а їхні установки зміцнюються і ускладнюються. Формування мотивованої оцінки сприяє розвитку аргументованості й переконаності у виборі поведінки.

Зважаючи на вікові особливості старших дошкільнят, зокрема їхню емоційну чутливість і вразливість, виховання екологічної свідомості (відповідальності, гуманності, любові до природи) має здійснюватися через розвиток співчуття та співпереживання. Ці емоції формують активне і турботливе ставлення до природи, яке виражається в бажанні допомогти тим, хто потребує підтримки, та захистити слабших. Таке ставлення сприяє практичному оволодінню навичками догляду за домашніми тваринами, кімнатними рослинами та зимуючими птахами.

У цьому віці також важливо продовжувати розвивати органи чуття (зір, слух, нюх, дотик, смак), удосконалювати координацію рук і очей та

закріплювати знання еталонів. Усі ці завдання ефективно реалізуються через трудову діяльність у природі та догляд за живим куточком у групі.

У старшому дошкільному віці у дітей спостерігається низка особливостей, які необхідно враховувати під час формування екологічної свідомості:

- Зорове сприйняття стає провідним способом пізнання навколишнього середовища;
- Сенсорні еталони повністю освоюються, що сприяє точнішому сприйняттю;
- Зростають цілеспрямованість, планомірність, керованість і усвідомленість сприйняття, що дозволяє дітям краще організувати свою діяльність;
- Взаємозв'язок між мовленням і мисленням стає сильнішим, що сприяє інтелектуалізації та глибшому осмисленню інформації.

3. Визначено, що дитячий туризм у закладі дошкільної освіти відіграє важливу роль у процесі екологічного виховання дітей дошкільного віку. Залучення дітей до туристичної діяльності дає змогу вихователям не лише сприяти фізичному розвитку вихованців, але й впливати на їхній розумовий розвиток. Завдяки таким заходам діти збагачують свої знання про живу і неживу природу, формують позитивне ставлення до неї.

Спілкуючись із природою, дитина усвідомлює її нерозривний зв'язок із людиною. Саме під час туристичних походів вона вчиться дбайливо ставитися до всього живого, правильно користуватися природними ресурсами. Наприклад, у лісі можна запропонувати дітям зупинитися, помовчати і прислухатися до звуків природи.

Туристична діяльність також є ефективним способом оптимізації рухової активності дітей у режимі дня дитячого садка. Такі форми роботи, як пішохідні переходи, прогулянки, екскурсії та походи, сприяють фізичному розвитку, зміцненню здоров'я і різнобічному вихованню дітей.

Дитячий туризм у закладах дошкільної освіти має просту організацію, мінімальні матеріальні витрати і виключає виснажливі поїздки та переходи. Усі

заходи плануються з урахуванням вікових особливостей дітей. Туристичні заходи повинні проводитися у формі гри, забезпечуючи максимальну пізнавальну та фізичну активність вихованців.

Організація туристичної діяльності ґрунтується на комплексному підході, що включає планування, освітній компонент, ігрову діяльність, співпрацю педагогів із дітьми, а також взаємодію між педагогами та батьками. Особлива увага приділяється фізичній активності дітей та суворому дотриманню техніки безпеки для запобігання травматизму. Основними формами туристичної діяльності є екскурсії, прогулянки та походи, які належать до найпростішого туризму та можуть взаємно доповнювати одне одного.

Головними перевагами таких заходів є доступність їхнього проведення у природному середовищі, відсутність потреби в значних матеріальних ресурсах і широкий вибір методів та форм організації. Це створює сприятливі педагогічні умови для ефективного фізичного виховання дошкільнят. Для вдосконалення туристичної діяльності слід активно використовувати сучасні наукові та технічні досягнення, а також передовий педагогічний досвід, у тому числі зарубіжний. Вихователь має постійно підвищувати свою кваліфікацію, бути творчим і креативним у роботі.

Розкрито методичні аспекти організації туристичної діяльності дітей старшого дошкільного віку з метою формування у них екологічної свідомості. В закладі дошкільної освіти використовуються різноманітні форми туристичної діяльності, такі як: пішохідні переходи; прогулянки-походи; екскурсії; туристичні прогулянки; подорожі; туристичні змагання; туристичні зльоти; походи вихідного дня разом з батьками. Досягти успішного проведення кожної з цих форм можна за допомогою наочних, словесних, практичних та ігрових методів, використання яких зацікавить дітей та збереже їхню увагу на тривалій проміжок часу.

4. Проаналізувавши психолого-педагогічні дослідження та вивчивши досвід роботи педагогів закладу дошкільної освіти «Росинка» нами розроблено систему роботи у вигляді проекту щодо організації туристичної діяльності з

метою формування екологічної свідомості у дітей дошкільного віку. В основу даної системи роботи ми вирішили розробити та впровадити педагогічний тематичний проєкт «Дитячий туризм як засіб формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку».

З метою реалізації проєкту нами визначено принципи, завдання, методи та форми організації взаємодії з дітьми та їхніми батьками. Також визначено певну низку знань, уміні та навичок, якими мають оволодіти діти в процесі організації туристичної діяльності. Відповідно до окреслених завдань дослідницької роботи визначено методичні поради вихователям та вихователю-методисту щодо організації туристичної діяльності з метою формування екологічної свідомості.

Таким чином, поставлені завдання виконано, мети досягнуто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. В. Організація туризму. Харків: ХНУМГ, 2016. 124 с
2. Андрющенко Т. К. Дитячий туризм як засіб формування у дошкільників ціннісного ставлення до власного здоров'я // Регіональні особливості розвитку оздоровчо-спортивного туризму та краєзнавчої роботи: Матеріали I Міжвузівської науково-практичної студентської конференції. – Переяслав-Хмельницький, 2006. С. 5-10.
3. Андрющенко Т. К. Туризм – нетрадиційна форма оздоровлення. *Дошкільне виховання*. 2007. № 7. С. 24-25.
4. Артемова Л. В. Педагогічна думка в другій половині XVIII—XIX ст. Історія педагогіки України: Підручник для студ. вищ. пед. навч. закладів. Київ : Либідь, 2006.
5. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovooho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
6. Барліт О.О. Аксіологічні засади ставлення дошкільників до природи у вітчизняній педагогічній теорії та практиці (кінець XIX – початок XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2009. 20 с.
7. Беленька Г. Дошкільнятам про світ природи : старший дошкільний вік : навч.-метод. посібник. К. : Генеза, 2013. 112 с.
8. Беленька Г. Експериментування – крок до пізнання. *Дошкільне виховання*. 2007. № 5. С. 7-10.
9. Богомолова Л. В. Мандруємо рідним краєм : досвід організації туристичної роботи в дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2015. № 6. С. 26-29.
10. Богомолова Л. В. Організація та проведення туристичного походу в ДНЗ. *Дошкільне виховання*. 2011. № 4. С. 19-14.

- 11.Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. К. : Слово, 2008. С. 150-159.
- 12.Бусленко В. Організація еколого-оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі . *Дитячий садок*. 2004. №4 С. 21-23.
- 13.Ващенко А. В Сучасні підходи до формування у дітей любові до рідної природи. *Бібліотека вихователя*. 2016, №9. С. 21-26.
- 14.Висоцька Є. «Я землі цієї паросток зелений...». *Дошкільне виховання*. 2001. № 8. С. 20-24.
- 15.Висоцька Є. Взаємодія дитячого садка і сім'ї як передумова екологічного виховання дітей. *Дитячий садок*. № 20. 2006. С. 27-30.
- 16.Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навчальний посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. 428 с.
- 17.Галуза С. Взаємодія дитячого садка і сім'ї з питань екологічного виховання. *Дитячий садок*. 2004. № 25 С. 50-67.
- 18.Галуза С. Екологія в картинках. Бібліотека вихователя дитячого садка. 2006, №13 С. 36-39.
- 19.Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне: Волинські обереги, 2001. 212 с.
20. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм : Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2009. 304 с.
- 21.Грицишина Т. І. Маленькі туристи. Краєзнавство і туризм у дошкільному закладі. К. : Ред. загальнопед. газ. 128с.
- 22.Гуридова Л. О. Сучасні вимоги до екологічної освіти дітей дошкільного віку. Шляхи вдосконалення професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : збірник матеріалів всеукраїнського науково-практичного семінару 29 листопада 2007 року. Донецьк : ДІСО, 2007. С. 19–20.
- 23.Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). К. : Райдуга, 1994. 61 с.

24. Дехтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму : Навчальний посібник. К.: Науковий світ, 2003. С. 50-61.
25. Дуднікова І. І. Проблеми модернізації екологічної освіти України в контексті Болонського процесу. Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу : Матеріали першої Всеукраїнської наук.-практ. конф., К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 197 с.
26. Еколого-економічний тлумачний словник-довідник. К., 2003. 256 с.
27. Екскурсії в дитячому садку // sonyaclub.ru [Електронний ресурс]. – 2015. URL: <http://sonyaclub.ru/ekskursii-v-detskom-sadu/>.
28. Жофчак З. З. Важливість формування екологічної культури дитини, її гармонійних відносин з природою в умовах навчально-виховного комплексу культурологічного спрямування. URL : <http://www.ecoleague.net/34903999-235.html>.
29. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. К. : Знання, 2011. 334 с.
30. Ковач Ш. А. Організація туристичної діяльності в умовах сучасного закладу освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Говерла, 2013. Вип. 26. С. 96–98.
31. Косенко В. М. Групові багатоденні пішохідні мандрівки: Практичний poradnik. К.: Вид-во Семенко Сергія «Мустанг», 2002. 240 с.
32. Кот Н.М. Про нові аспекти змісту екологічного виховання дошкільників. *Збірник наукових праць № 2. Педагогічні науки*. Бердянськ, 2005. С. 54-59.
33. Кот Н.М. Про нові аспекти змісту екологічного виховання дошкільників. *Збірник наукових праць № 2. Педагогічні науки*. Бердянськ, 2005. С. 54-59.
34. Крайнова Л. В. Активізація творчих проявів студентів засобами використання методу екологічних проєктів. *Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка*. Луганськ, ЛНПУ. 2005. №10 (90). С. 117–123.

35.Крайнова Л. В. Проектні технології як засіб виховання інноваційної культури майбутніх педагогів. Проблеми сучасної педагогічної освіти : Вип. 6. Ч. I. Ялта : РВВ КДГІ, 2004. С. 264–268.

36.Крайнова Л. В. Розвиток екологічної свідомості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Дошкільна освіта*. 2004. №1. С. 20–25.

37. Лисенко Н. Підготовка майбутніх вихователів до роботи за новими стандартами: краєзнавство в педагогічному процесі ДНЗ гірських регіонів України. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2013. Вип. L. С. 61– 65.

38.Лисенко Н.В. Екологізація свідомості дошкільників у контексті ігрової діяльності. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 230 – 242.

39.Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник – педагог. Навчально-методичний посібник для ВНЗ. К. : Видавничий дім «Слово», 2009. 400 с.

40.Львовочкіна А. М. Основи екологічної психології: Навч. посіб. К. : МАУП, 2004. 136 с.

41.Лук'янова Л. Б. Інноваційні технології в екологічній освіті. Дидактика професійної школи: зб. наук. праць. Випуск 2. Київ-Хмельницький. 2005. С. 58–66.

42.Магрламова К.Г. Виховання в дітей ціннісного ставлення до природи як складової природоохоронної роботи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2011. 20 с.

43.Майхрук М. Ознайомлення із природним довкіллям : Методичні поради до проведення занять у дитячому садку. Тернопіль : Богдан, 2012. 120 с.

44.Мальчикова І. Особливості екологічного виховання дітей молодшого дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 3 (43). С. 133 – 140.

45.Маршицька В. Екологічні проекти. *Дошкільне виховання*. № 5. 2001. С. 24-25.

46. Маршицька В.В. Виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи у дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. «Дошкільна педагогіка». Київ, 2003. 20 с.
47. Маршицька В. В. Екологічне виховання: соціально-моральні задачі. *Дошкільне виховання*. 2003. №11. С.25- 32.
48. Маханева М.Д. Екологічний розвиток дітей дошкільного віку: Методичний посібник для вихователів ДНЗ та педагогів початкової школи. М. : АРКТИ, 2004. 320с.
49. Михайленко О. Екологічною стежиною – у світ природи. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. №7. 2009. С. 28-30.
50. Методика проведення прогулянок за межі дитячого саду. Дошкільна педагогіка URL: <http://constructor.zavalam.net/view.php?no=16359>.
51. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Проект. К. : Шкільний світ, 2001. 24 с.
52. Мусієнко М.М. та ін. Екологія: Тлумачний словник. К.: Либідь, 2004. 376 с.
53. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2002. – 173 с
54. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2002. 173 с.
55. Половіна О. А. Формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи в процесі ознайомлення з пейзажним живописом. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. С. 191-226.
56. Присажнюк Л. Еколого-природнича освіта дошкільнят у поліфонії інноваційних підходів. *Палітра педагога*. 2017, №6. С. 3-6.
57. Пустовіт Г.П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1 – 9 класів у позашкільних навчальних закладах. Луганськ : Альма–матер, 2004. 540 с.
58. Розгон В. Інноваційні технології екологічної освіти дітей дошкільного віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П.

Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. №80. 2021. С. 96-101

59.Розгон В. В. Використання інтерактивних технології в процесі підготовки майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph 43. Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes. Edited by Magdalena Gawron-Łapuszek Yana Suchukova. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2021. ISBN 978 – 83 – 957298 – 6 – 7. 1238 pages. P. 275-281

60.Розгон В.В. Підготовка майбутніх вихователів до екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 74, 2024. С. 135-137.

61.Романчук Р.О. Формування первинних екологічних уявлень у дошкільників: методичний збірник перспективного педагогічного досвіду з проблеми екологічної освіти дітей дошкільного віку. Запоріжжя, 2008. 256 с.

62.Рязанцева Л. Ф. Гурток «Маленькі туристи». Конотоп: Смолоскип, 2013. 49 с.

63.Савінова Г. С. Використання проблемно-навчальних ситуацій у екологічному вихованні дошкільнят. *Дошкільний навчальний заклад*. 2011, №9. С. 2-6.

64.Сидич Г. В. Туризм як нетрадиційна форма оздоровлення дошкільників. Слов'янськ: Навч-метод. центр відділу освіти слов'янськ. Міськ. ради, 2013. 41 с.

65.Січко І. Використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського для розвитку екологічної культури молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Вип. 41. 2012. С. 201 – 207.

66.Соколовська О С. Екологічне виховання старших дошкільників у системі підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів. [Електронний ресурс]. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_51/49.pdf

67. Соцька О. Від знань та емоцій до екологодоцільної поведінки. *Дошкільне виховання*. 2014, №11, С. 24-26.
68. Тарасенко Г. С. Дивосвіт: технологія естетико-екологічного виховання. К. : Вища школа, 2000. 7-11 с.
69. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. К.: Академія, 2000. 544 с.
70. Формування екологічної свідомості дошкільників шляхом впровадження в практику педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003jnb-aac0.docx.html>
71. Шмигель Ж. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: сучасні підходи. *Дошкільний навчальний заклад*. 2015, №9. С. 26-29.
72. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 2008. 255 с.
73. Ярославцева М. І. Майстер-клас – ефективна форма підготовки студентів до екологічного виховання дошкільників. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Вип. 16. Глухів, 2010. С. 103-106.

ДОДАТКИ

Додаток А

Сценарій туристичного походу до березового гаю для дітей старшого дошкільного віку

Мета: ознайомити дітей з туристичним маршрутом рідного краю

Завдання: удосконалювати рухові навички дітей, навички орієнтування на місцевості; закріпити з дітьми основні елементи техніки туризму; освоювати основи топографії, знання про довкілля, збагатити новими враженнями; розвивати спритність, кмітливість, сміливість, витривалість; виховувати у дітей відчуття краси, привабливості до рідної природи, золотої осені, любові до рідного краю, свого мікрорайону; бажання оберігати і охороняти рідну природу.

Обладнання: 2 каната, 2 казанка, овочі, іграшкові рибки, карта-план, аптечка, рюкзаки, вода.

Хід:

I частина

Перехід до першого привалу (35-45 хв.)

Діти шикуються парами, у кожного рюкзак (у якому розміщено все необхідне для походу).

Вихователь: Сьогодні ми підемо з вами у похід до березового гаю. Під час походу ми визначатимемо стан природи, зміни, які відбуваються в природі; помилуємося красою рідного краю, пригадаємо правила поведінки в природі, і будемо намагатися їх виконувати. Також пограємо в рухливі ігри і візьмемо участь в екологічній акції (очищення забрудненої території біля дерев), будемо долати перешкоди, розпалювати вогнище, орієнтуватися в просторі. А зараз пригадаємо правила поведінки в природі.

Правила поведінки в природі

1. На природі не слід нічого ламати, рвати просто так
2. Не псувати кору дерев

3. Не забруднювати озер, річок, не кидати в них каміння, сміття та рештки їжі

4. Не рвати квіти у великі букети

5. Не руйнувати мурашників, мурашники – санітари лісу. Пам'ятайте: ми прийшли в гості до природи

6. Не кидати сміття на траву, під дерева, у ставки та річки

Правила поведінки на маршруті

1. Не відходити без дозволу дорослих на маршрут або стоянці

2. Не брати до рота незнайомих рослин, а в руки незнайомих речей

3. Не пити воду з незнайомих джерел

Вихователь: А зараз ми з вами розглянемо план-маршрут до березового гаю і будемо дотримуватись його, щоб дійти до місця стоянки.

II частина

Перша зупинка – привал у сквері (10-15 хв)

Група зупиняється біля скверу. Вихователь проводить бесіду. Чи подобається вам місце зупинки? Чим подобається? Що прикрашає сквер? Які будівлі знаходяться біля скверу? Що ви можете за них сказати? Як прикрашений майданчик? Як він виглядає в осінню пору?

Звертає увагу дітей на чистоту, красу осіннього пейзажу, про любов жителів до свого куточка, рідного краю, помешкання.

Похід продовжується. Діти йдуть по шляху, долаючи перешкоди: підйом на гірку, спуск з гірки, йдуть по одному по стежині, переступають через різні природні перешкоди (камінчики, рівчачки, струмочки, канавки). Діти йдуть у спокійному темпі, діляться своїми враженнями, спостерігають за природою, співають пісню «Музикант-турист».

Частина 3

Зупинка на великій галявині. Березовий гай

Вихователь: Ось ми з вами дійшли до місця стоянки. Настав час вам господарів представляти. Відгадайте про них загадку.

Хто у нашому гайочку

Носить біленькі сорочки,
 У тонесенькі кіски
 Вплітають жовті стрічки.
 А панчішки в чорну риску
 Прикрашають їх взимку.
 В них листячко, мов слізки
 Звати як їх? (*Берізки*)

Вихователь: А чи дозволять нам берізки тут зупинитись і відпочити?

Вихователь: Діти, як ви думаєте, чому гай називають березовим? А що ви знаєте про березу?

Вихователь: Березу називають деревом чотирьох справ: перша – світ осіяти, друга – крик втихомирювати, третя – хворих зцілювати, четверта – чистота. «Світ осіяти» – колись селянські хати освічувались березовою гілкою. Друга – «крик втихомирювати» – із берези одержували дьоготь – чорну масляну пахучу рідину, цим березовим дьогтем змащували колеса возів, які без змащування рипіли. «Хворих зцілювати» – березовий сік, бруньки, кора, листя – добрі лікарські засоби. «Дотримуватися чистоти» – з березових гілок роблять віники і мітли, для лазні – березові листочки мають цілющі властивості.

Вихователь: А ще береза очищає повітря і з неї виготовляють багато речей: посуд, фанеру, лижі.

Дидактична вправа «Береза яка?» (Білокора, красуня, чарівна, тендітна, веселенька, гарнесенька, зеленесенька...).

Вихователь: А зараз ми поспілкуємося з чарівними красунями берізками. Не дарма в народі кажуть: «Кого береза полюбить, той завжди коло неї здоровим буде». Бережіть берізку білокору.

Вихователь: Пропоную вам знайти кожному свою берізку. Покладіть на стовбур дерева руки і починайте гладити його обережно, щоб не здирати кору.

Вихователь: Береза є деревом особливим і далеко не кожен може отримати від неї необхідну допомогу, а тільки той, хто її дуже полюбить і ставиться до неї з великою повагою. Діти, закрийте очі і про себе подумайте, яке це дерево гарне,

і воно зарядить вас своєю біоенергією, яка необхідна людині. Вона заспокоює нервову систему, дає силу. Ось і поспілкувалися з берізками. І я думаю вони нам дозволили побувати у них в гостях.

Вихователь: А тепер час настав вибрати місце відпочинку. Як ви думаєте, де найкраще місце для відпочинку?

Вихователь: А зараз давайте ми трішки з вами пограємось.

Хоровод «Берізка». Діти утворюють коло, одна дитина в центрі кола виконує роль берізки. Діти йдуть по колу, співаючи пісню:

На лузі, на лузі чепурнесенька,

Там берізка стоїть, ой тонесенька...

Низько берізонька нахилилася (Дитина-берізонька присідає,

Гірко берізонька зажурилася. обхвачує руками голівку).

Ти, берізко, чому зажурилася? (Діти зупиняються, простягають руки

Головою чого похилилася? до берізки).

Люди недобрії пострічалися, (Дитина-берізка піднімається і відповідає)

Тому віти мої обламали всі.

Лікували берізку білесеньку, (Діти підходять до берізки,

Поливали щодня молодесеньку. показують як поливають берізку).

Стала берізонька веселесенька, (Дитина-берізка в колі танцює).

Стала берізонька зеленесенька.

Гра-естафета «Чия команда швидше зварить юшку?»

Діти діляться на дві команди, шикуються в колони. Перші гравці обох команд біжать до кошика, беруть овоч, повертаються назад і, поклавши його в казан, передають естафету наступним гравцям. І так доти, поки всі овочі і риба не опиняться в казані.

Перемагає та команда, яка першою перенесла всі овочі та рибу.

Орієнтування на місцевості. За допомогою карти-плану знайти озеро.

Дидактична вправа «Вода яка?» (Назвати властивості води).

Підсумок.

Вихователь: Діти, що вам найбільше всього запам'яталося і сподобалося в нашому поході?

IV частина

Вихователь: А зараз вирушаємо до нашого дитсадка.

Збір дітей, повернення в дитячий садок найкоротшою дорогою.

Додаток Б

Сценарій свята «Туристськими стежками» для дітей старшого дошкільного віку

Мета: формувати в дітей уявлення про туристсько-краєзнавчу діяльність. Розширити знання про рідне місто. Вчити дітей помічати забруднення середовища й прибирати його. Формувати уявлення про те, як треба взаємодіяти з природою, аби не зашкодити ні їй, ні собі. Продовжувати збагачувати знання про цілющі рослини, вчити розрізняти кілька видів (подорожник, м'ята, підбіл, липа) закріпити правила їх використання. Практично відпрацьовувати техніку подолання природних перешкод: перестрибування, підлізання. Виховувати любов до рідного міста, до природи, турботливе ставлення до неї.

Обладнання: глобус, карта України, цілющі трави в торбинках, сигнальні карточки – «світлофорчики» (червона та зелена), дидактична гра «Правила поведінки в лісі», бак, поліетиленовий пакет для збирання сміття, саджанець дерева, лопата, поливальниця, наплічники (в кожної дитини), казанок.

Хід:

Вихователь: Доброго дня! Ви вже знаєте, хто такі туристи? Вірно, туристами називають людей, які люблять мандрувати. Вони вивчають свій рідний край, дізнаючись про нього чимало цікавого. Туристам допомагають у походах карта, компас та інші прилади. У мене також є карта-схема (показує). Але самому вирушати у мандри нецікаво та, іноді, небезпечно. Діти, а ви ж також любите мандрувати, чи не так?

Вихователь: Тож запрошую вас із собою. Наш перший похід буде по добре знайомих місцях. Розгляньмо карту-схему нашої мандрівки. (разом розглядають карту). Ми вже з вами знайомилися з такими картами і ви знаєте, як позначаються на них різні предмети (уточнюється маршрут). А ось цікаве позначення (показує глобус). Хочете дізнатися, що це? Рушаймо!

(Діти шикуються в клону й промовляють)

Раз, два, три, чотири,
Три, чотири, раз, два,
Ми крокуєм дружно в ряд.
Ми туристи всі завзяті –
І дівчатка, і хлоп'ята.

(Підходять до першої зупинки: стіл, на столі глобус, карта України, прапорці).

Вихователь: Ось наш перший привал – привал Знань. А знаєте діти, що це? Вірно, Глобус!

Вихователь: Наша планета Земля – величезна куля. А глобус – то її модель, так би мовити «іграшкова» Земля. На ньому намальовано все, що є на Землі: океани, моря, материки, острови. Ось материк Африка, ось Америка, а ось Євразія. Тут знаходиться і наша країна – Україна. (прикріплює прапорець) Але на глобусі вона виглядає маленькою, а насправді наша Батьківщина ось яка велика (розгортає карту України). Існують географічні карти різних країн. Це карта України. То як називається країна, в якій ми живемо?

Вихователь: Вірно, Україна. Про Україну написано багато віршів та пісень. (Діти розповідають вірші про Україну).

Вихователь: Діти, а чим багата наша Україна? Так, Україна багата пшеничними ланами, вугіллям, залізною рудою. В Україні є моря – Чорне і Азовське, гори Карпати. А хто знає, яка столиця України?

(Діти називають. Керівник прикріплює прапорець на карті)

Вихователь: Молодці діти! Ви добре все знаєте. Але нам слід вирушати далі. Розгляньмо нашу карту-схему, куди маємо йти? Бачу на нас чекають перешкоди. Ви готові долати їх? Рушаймо!

(Діти шикуються в колону, долають різні перешкоди: підлізають під натягнутою між деревами мотузкою; переходять «болото» по купинах-камінцях; проходять по бордюру. Друга зупинка – спортивний майданчик).

Ми йшли, йшли, йшли
І галявину знайшли.

Що ж бо сталося, галявко?

Тут і там порожні банки,

Та й ще й ніби всім на зло,

Під ногами бите скло.

Злодії тут побували, он кущі переламали!

Треба нам усе прибрати, щоб було де спочивати!

Я галявку приберу й сміття, що на ній зберу.

(Дітям роздають поліетиленові пакети, вони збирають сміття).

Вихователь: Прибирайте обережно, адже навколо скло, можете порізатися.

Діти, а яка трава може допомогти при пораненні?

Вихователь: Правильно, ось подорожник. Його треба помити, а в мене, як у справжнього туриста є у рюкзаку пляшка з водою (дістає пляшку і миє листок).

А тепер треба листок трішечки розім'яти і вже потім прикласти до ранки.

(З'являються двоє хлопців-бешкетників. Вони голосно співають, сміяться).

Вихователь: Погляньте, діти, які тут «гості» – бешкетники!

Хлопчики: Ми не бешкетники. Це мій друг Васько, а я Мишко. Ми туристи!

Вихователь: А що ж ви тут робите?

Хлопчики: Ми мандруємо, ловимо метеликів.

Вихователь: Хіба ж справжні туристи так поведуться? Ось наші діти розкажуть вам про правила поведінки в лісі.

(Проводиться гра «Поведінка в лісі» за сигнальними картками: «можна» – зелена, «не можна» – червона).

Вихователь: Тепер ви зрозуміли, горе-туристи, як слід поводитися на природі? І що після вас має бути чисто?

(хлопчики прибирають те, що понакидали на галявині)

Хлопчик: Ой, я здається застудився (кашляє).

Вихователь: Наші діти знають як можна тобі допомогти. Їм відомі цілющі рослини.

(Проводиться гра «Впізнай за запахом» з використанням липового цвіту, підбілу, м'яти).

Хлопчик: Дякую, тепер я швидко одужаю.

Вихователь: Діти, давайте хлопчикам ще раз нагадаємо, як треба поводитися в лісі.

Щоб могли ліси цвісти,
Все живе в них бережи.
Кожне зіллячко люби,
І з пташками теж дружи.
Сміття в лісі не лишай,
За собою прибирай.

Хлопчики: Ми все зрозуміли. А щоб вам це довести, ми посадимо на галявині деревце. Адже є таке правило: зламав дерево – посади десять.

(Хлопчики висаджують деревце).

Вихователь: Діти, а ви знаєте, як називається це деревце? Вірно, каштан. Він виріс з такого каштанчика (показує). Зараз ми з вами вкладемо ці плоди в землю – з них потім виростуть дерева.

(Діти роблять в землі ямки й «висаджують» у них плоди).

Вихователь: Маємо рушати далі. Розгляньмо знову нашу карто-схему – довідаємося, що нас чекає попереду.

(Діти розглядають карту й шикуються в клону. На шляху долають перешкоди: перелізають через повалене дерево – колоду, пробігають змійкою поміж пеньків, виконують ігрову вправу «Перенеси шишку по вузькій стежині»: кожен із шишкою в руці проходить по мотузці, покладеній на землю, й кидає шишечку в кошик. На третій зупинці – намет, біля нього вогнище. Поряд сидять туристи – готують обід, грають на гітарі).

Вихователь: Ось ми й пришли до кінцевого пункту нашого маршруту. А цих людей ви впізнали, ми вже зустрічалися.

Туристи: Ми раді зустрічі з вами. І у нас є дарунки для вас (Дістають з рюкзака альбоми). В цих альбомах ви зазначатимете все, що дізнаватиметеся про

рідну землю й рідне місто. Та який же похід без каші? Зараз ми почастиємо вас справжньою туристською кашею, яка приготована на вогнищі.

(Діти частуються).

Додаток В**Анкетування вихователів щодо готовності формування екологічної
свідомості дітей дошкільного віку**

Додаток Д
Календарний план реалізації проекту

Час проведення заходів	Спільна діяльність педагога з дітьми	Взаємодія з сім'єю	Підсумковий продукт
Осінь			
Вересень	1.Бесіда «Правила поведінки на природі восени» 2.Екскурсія «В гості до дерев» 3.Читання і обговорення розповіді О. Солопова «Пригоди кота Леопольда и його друзів в лісі» 4. Прогулянка-похід пішки «Веселі мандрівники»	1.Консультація для батьків на тему: «Виховання любові до природи» 2.«Чистота – запорука здоров'я» – пам'ятки про важливість прибирання за собою сміття після відпочитку на природі.	1.Екологічна газета «Осінні зміни в природі». 2. Презентації на тему «Така різна осінь», «Акції наших добрих справ в осінній період».
Жовтень	1. Екскурсія до річки Вовк і в березовий парк 2.Спостереження за осінніми змінами в природі 3.Дидактичні ігри щодо вирішення проблемних ситуацій. 4. Свято «Туристськими стежками» (Додаток Б)	1. Оформлення батьківських куточків на екологічні теми: «Значення природи в житті людей», «Як прививати дітям любов до природи?»,	1.Виставка фоторобіт батьків « Ми з дитиною осінню весело живемо», «Осіння подорож – край, в якому я живу».
Листопад	1.Перегляд документальних фільмів про воду.	1. «Поділись досвідом» –	1. Фотозвіт про виконану роботу за осінній період

	<p>2. Дидактичні ігри «Чим корисна вода», «Полий мене»</p> <p>8. Дослідницька діяльність «Вода в природі».</p> <p>9. Бесіда «Чарівниця-вода»</p>	<p>сімейний екологічний патруль.</p> <p>2. Батьківські збори: «Розвиток допитливості засобами природи»</p>	<p>– презентації, фотовиставки, виставка творчих робіт дітей.</p> <p>2. Випуск листівок «Бережіть воду»</p>
Зима			
Грудень	<p>1. Бесіда «Правила поведінки на природі взимку»</p> <p>2. Екскурсія на екологічну тропу</p> <p>3. Спостереження за тим, як змінилась природа взимку</p> <p>4. Прогулянка-похід на лижах «Загатровуємось»</p>	<p>1. Похід вихідного дня на річку Вовк и березовий гай з батьками і дітьми, катання з гірки на санках.</p> <p>2. Конкурс «Годівничка – будиночок для пернатих»</p>	<p>1. Оформлення альбома «Милий серцю куточок».</p> <p>2. Виготовлення книжки – малишки «Як я врятував пташку»</p> <p>3. Конкурс годівничок.</p>
Січень	<p>1. Туристична прогулянка по території навколо закладу дошкільної освіти</p> <p>2. Екологічна тривога «Птицям важко зимувати, будем птицям допомогати»</p> <p>3. Малювання плаката «Погодуйте птиць зимою»</p> <p>4. Туристичне змагання «Друзі птиць»</p>	<p>1. Фотовиставка «Годівничка на екологічній тропі моєї сім'ї»</p> <p>2. Консультація для батьків: «Екологічне виховання дітей під час туризму»</p>	<p>1. Екологічна газета «Акції добрих справ в зимовий період»</p> <p>1. Фотозвіт про виконану роботу за зимовий період –</p>

Лютий	<ol style="list-style-type: none"> 1. Спостереження за шаром снігу на ділянці закладу дошкільної освіти 2. Бесіда про сніг під час прогулянки з метою встановлення залежності стану снігу від температури повітря. 3. Туристичний конкурс «Як багато цікавого буває взимку?»» 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Виготовлення годівничок батьками, розвішування їх разом з дітьми на території села 	<p>презентації, фотовиставки, виставка творчих робіт дітей «Зимушка – зима».</p>
Весна			
Березень	<ol style="list-style-type: none"> 1.Бесіда «Правила поведінки на природі весною» 2.Екскурсія до джерела «Рання весна». 3. Прогулянка-екскурсія на тему «Пробудження природи після сну» 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Консультація для батьків «Дозвілля з дитиною на природі. 2. Вікторина «Вода – це життя». 3. Акція «Шпаківня» 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виготовлення атрибутів до вікторини «Вода – це життя».
Квітень	<ol style="list-style-type: none"> 1.Цільова прогулянка до мати-й-мачухи. 2. Круглий стіл «Збережемо рідну природу» 3. Малювання «Яку користь я приніс планеті?» <p>Туристичне змагання «Юні мандрівники»</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Спільний КВН для батьків і дітей «Край в якому я живу» 2. Консультація для батьків «Лікарські трави ранньою весною, для чого вони потрібні» 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Замальовка знака «Закривай міцніше кран, щоб не витік океан»

Травень	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дидактична гра «Властивості повітря» 2. Екскурсія в парк «Пізня весна». 3. Презентація «Весняні зміни в природі рідного краю» 4. Пішохідний перехід від території закладу дошкільної освіти до будівлі школи 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Спільне створення плаката «Бережіть рідну природу весною» 2. Консультація для батьків « Не паліть суху траву!». 3. Спільне виготовлення плакатів «Не пали траву!», розміщення плакатів на території села. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Фотозвіт про виконану роботу за весняний період – презентації, фотомонтажі, виставка творчих робіт дітей «Весна іде – весні дорогу!»
Літо			
Червень	<ol style="list-style-type: none"> 1.Бесіда «Правила поведінки на природі літом» 2. Розгляд карти рідного села 3.Гра-естафета «Наш дім – Земля» приурочена до «Дня захисту дітей» 4. Екскурсія на луг «По лугах гуляє літо» 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Оформлення куточка для батьків на літню тематику с метою приваблення уваги родителів до даної інформації 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Екологічна газета « Юні помічники природи»
Липень	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення віршів про правила поведінки на природі. 2.Екскурсія на ромашкове поле 3. Презентація «Літні зміни в природі рідного краю» 4. Прогулянка-похід до березового гаю (Додаток А) 	<ol style="list-style-type: none"> 1.Виготовлення папок-пересувоч «Ось і літо прийшло!», «Біля блакитної води», «День захисту дітей». «Чим зайнятися в непогоду?», «Як знайомити дітей з природними змінами». 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Екологічна газета «Наші добрі справи за літо».

<p>Серпень</p>	<p>1. Знайомство з народною мудрістю: прислів'ями, приказками про бережливе ставлення до природи.</p> <p>2. Екскурсія в ліс «Ліс – багатоповерховий дім для рослин і тварин»</p> <p>3. Туристичне змагання «Друзі наші менші»</p> <p>4. Конкурс дитячих малюнків «Літо – чудова пора!»</p>	<p>1. Похід вихідного дня разом з батьками на луг</p> <p>2. Консультації для батьків «Спільна туристична діяльність батьків з дітьми», «Дитина на дачі», «Про літній відпочинок дітей».</p>	<p>1. Фотозвіт про виконану роботу за весняний період – презентації, фотомставка, виставка творчих робіт дітей «Літо, літо – ти прекрасне!»</p>
-----------------------	--	---	---

Додаток Е**Практичний кейс кваліфікаційної роботи**

Додаток Є

Круглий стіл з батьками вихованців

Проблеми формування екологічно-доцільної поведінки дошкільника в родині

Мета: ознайомити батьків з різними формами роботи з екологічним вихованням дошкільнят; надати педагогічно-консультативну допомогу з аналізу типової поведінки дітей під час спілкування з природою; дати рекомендації батькам у доборі літературного матеріалу екологічного змісту для дітей.

Обладнання: виставка дитячої художньої літератури екологічної спрямованості.

Хід заходу:

Слово вихователя

Шановні батьки! Сьогодні ми зібрались щоб обговорити один із найактуальніших напрямків виховної роботи з нашими дітьми. Як ви вже знаєте, мова піде про екологічне виховання, формування у дітей основ елементарної екологічної культури та, як наслідок цього, відповідної екологічно-доцільної поведінки в природному середовищі.

Не секрет, що екологія на сьогоднішній день є однією з глобальних проблем людства, і тому ми з вами, як батьки, не можемо ігнорувати її, бути осторонь неї.

Екологічна етика та культура – суттєвий елемент у змісті екологічної освіти. Вона пов'язує людину з природою через працю, науку, міжособистісні стосунки тощо, регулюючи поведінку людини у природному середовищі.

Екологічне виховання дитини – важлива та необхідна умова її особистісного розвитку, з одного боку, моральних та естетичних якостей, а з іншого – інтелектуального рівня дошкільника, його свідомості, відповідальності, соціальної поведінки тощо.

Головна задача сучасного екологічного виховання дитини – переконливо та яскраво розкрити ідеал взаємодії людини і природи, дати поняття про те, що

природа – все, що живе та існує в ній, - є величезною цінністю не тільки в смислі задоволення різноманітних потреб людини, але і з точки зору оцінки людської поведінки, вчинків, взагалі – діяльності.

Сьогодні ми спробуємо розглянути деякі типові, здавалося б на перших погляд, прості випадки, з якими ми нерідко стикаємося під час спілкування з нашими дітьми на дану тему, та розібратися в них. Для початку давайте обговоримо наступну ситуацію: гуляючи в парку разом з дитиною, ви бачите зграйку голубів. Дитина біжить радісна і розганяє птахів.

Запитання для обговорення:

- Як ви ставитеся до цього?
- Чи вважаєте ви, що в даній ситуації потрібно заохочувати дії дитини?
- Які почуття та думки вас охоплюють із цього приводу?
- Ваші дії в даній ситуації.
- Які, на вашу думку, моральні якості будуть формуватися у малюка в результаті схвалення дорослими таких його дій?

Думка педагога

Спробуємо дати оцінку цій ситуації з точки зору ставлення дитини до природних об'єктів. Очевидне те, що виходить, якщо малюк може розганяти птахів, і це приносить йому задоволення, він в даному випадку діє з позиції сили. Дитина вважає себе сильнішою за пташок. У неї таким чином формується висока самооцінка: з тими, хто слабший за мене, я впораюсь. Малюк відчуває, що він сильніший за метеликів, коників, жучків – він може їх ловити, топтати, калічити. Спочатку дитина робить це несвідомо, але під нашим впливом. Така поведінка може закріпитися і стати нормою поведінки в природі, а в подальшому це може стати і нормою всього життя. Недоброзичливе ставлення до всього живого перетворюється на черствість на жорстокість, і не тільки до природи, але й до людей.

Дитина лякає голубів. На перший погляд нам це здається невинним зайняттям. Але, безумовно, те, що вона розважається таким чином, лякає. Малюку до вподоби, що голуби під час його наближення змахують крилами і

летять, що його бояться – і саме в цьому прихований корінь і першопричина зла. Подумаємо разом про це. Якщо дитина маленька, вона може робити це ще несвідомо, просто від незнання, як вчинити. Але якщо так діє старший дошкільник, це значно гірше. Що ж можна запропонувати дитині в цій ситуації?

- Запропонувати поспостерігати за птахами, за їх поведінкою: що вони роблять.

- Показати дитині, що у птахів своє життя, вони живі істоти і не слід їм заважати. Краще простежити за тим, як вони спілкуються, чим живляться. Потрібно, щоб малята добре засвоїли просту думку: слід не заважати живим істотам, а оберігати їх. І тоді, перед тим, як бігти та розганяти зграю, малюк задумається – а чи потрібно голубам заважати?

Запитання до батьків:

- Чи стикалися ви останнім часом з якимись проблемними ситуаціями, пов'язаними з поведінкою дитини на природі?

- Як ви діяли в даних ситуаціях?

Виступи батьків з обміну досвідом.

Слово вихователя

Хибні вчинки дітей у природному середовищі нерідко пов'язані з відсутністю належних знань про довкілля. Чим же можемо ми допомогти дитині в сім'ї? Звичайно, щось розповісти їй із власного досвіду. Але справа в тому, що ми не завжди можемо правильно, у доступній формі викласти ці знання дітям. І вірним помічником в даному випадку є дитяча книга, присвячена красі природи.

Ви, мабуть, звертали увагу на те, як дивовижно письменники та поети змальовують звичайні живі істоти. Синичку, жука, зайчика, метелика, дерево. Необхідно, щоб з ранніх років життя малюка оточували доброти та ласка, щоб у нього виникало бажання милуватися рідним краєм і берегти його – адже природи довкілля неповторна, дивовижна, прекрасна.

Крім того, у подальшому відбувається перенос такої екологічно доцільної поведінки і на взаємовідносини з людьми, які оточують дитину.

Запитання до батьків

1. Які книги ви купуєте своїй дитині?
2. На що під час придбання книг ви звертаєте увагу:
 - a. на зміст;
 - b. на ілюстративне оформлення;
 - c. необхідність цієї книги для виховання дитини тощо.
3. Як ви читаєте книги:
 - a. спочатку сам знайомлюсь, а потім читаю дитині;
 - b. спочатку роздивляюсь із малюком ілюстрації;
 - c. разом з дитиною обирає те, про що будемо читати.
4. Чи потрібно враховувати вікові особливості дітей під час читання літератури?
5. Як часто ви читаєте книгу разом з дитиною?
6. Коли ви читаєте з нею:
 - a. тоді, коли попросить про це малюк;
 - b. перед сном;
 - c. у вільну хвилину.
7. Чи обговорюєте ви прочитане разом з малюком?
8. Чи потрібно, на вашу думку, це робити?
9. Які дитячі книги про природу є у вашій родині?
10. Чи нагадуєте ви малюкові, побачивши в природі якусь істоту, явище, що ви читали про це у книзі?
11. Чи помічали ви, що під впливом читання тих чи інших творів дитина виявляє інтерес або змінює ставлення до відповідних об'єктів природи?
(Батькам пропонується роздивитись книги, вибрати серед них ті, які б вони прочитали своєму малюку та пояснити свій вибір: доступність змісту книги, цікавий виклад матеріалу, гарні ілюстрації, актуальна виховна спрямованість тощо.)

Рекомендація педагога

Перед тим, як читати книгу дитині старшого дошкільного віку, необхідно самим дорослим познайомитися зі змістом відповідної книги. По-друге, потрібно

обов'язково врахувати вік малюка та доступність змісту, адже дитина має зрозуміти книгу.

Для читання краще вибирати той час, коли не треба поспішати, щоб не відволікатися на сторонні справи.

Після знайомства малюка з тим чи іншим твором необхідно обов'язково обговорити прочитане, поставити дитині кілька запитань та з'ясувати, чи зрозуміла вона зміст та як ставиться до вчинків героїв книги.

Роздивляючись ілюстрації, можна запропонувати дитині самій прокоментувати їх зміст. Добре також мати вдома добірку листівок, картинок на природничу тематику або набір діафільмів чи слайдів.

Заключне слово вихователя:

Коло художніх творів, із якими доцільно та корисно знайомити малят старшого дошкільного віку, досить широке. Книги В.Сухомлинського та В.Біанки, В.Чухліба та Є.Гуцала, Є.Чарушина та М.Пришвіна; вірші Д.Павличка та Л.Костенко, М.Стельмаха та Г.Бойка мають стати для малят добрими наставниками і друзями. Але ви знаєте, що коло інтересів малюка досить широке. І ми не завжди можемо правильно відповісти на його запитання. Тому буде дуже добре, якщо у вашій оселі, окрім дитячої літератури, буде й добірка природничих науково-популярних книг для дорослих. При цьому не забувайте, що немає необхідності відразу відповідати на всі запитання дитини. Є такі ситуації, коли ми повинні запропонувати малюкові спочатку самостійно поспостерігати, спробувати самостійно зробити висновок і таким чином отримати відповідь на своє питання.

І, врешті, не забувайте того, що жодні книги і бесіди не допоможуть, якщо ми самі будемо негативно ставитися до світу тварин і рослин. Якщо ми особистим прикладом не будемо підтримувати цікавість малюка до живого довкілля, не будемо вчити дитину милуватися красою природи, не будемо своєю практичною діяльністю надавати природному середовищу допомогу, малюк виросте екологічно безграмотним, байдужим, стане руйнівником природи, а не її охоронцем.

Важливо не тільки те, щоб спілкування з природою дарувало дитині радість і задоволення, а щоб воно було свідомим і не шкодило довкіллю, а навпаки, допомагало йому.

На закінчення нашої зустрічі хочеться побажати вам усім успіхів у вихованні наших дітей. Не забувайте, що від того, якими ми виховаємо, виростимо сьогоднішніх малюків, залежить екологічне майбутнє не тільки нашого рідного міста, краю, аале й усієї планети.

Додаток Ж
Теоретичний семінар для вихователів
«Екологічне виховання дошкільників на заняттях і в повсякденному
житті»

Поняття повсякденне життя передбачає процес виховання дітей в різні режимні моменти. З точки зору екологічного виховання найбільше значення мають ранкові години (до сніданку), коли діти приходять з дому, - це дуже вдалий час для проведення заходів в куточку природи, проміжок між заняттями і обідом, вечірньої пори після полудня. Два останніх періоду частіше відводяться під прогулянку на ділянці - вони особливо важливі для спілкування дітей з природою найближчого оточення.

Протягом усього навчального року вихователь проводить з дітьми щоденний догляд за мешканцями куточка природи.

Створення та підтримка екологічно необхідних умов для рослин і тварин - це найважливіший захід повсякденному житті. У ранкові години вихователь залучає дітей до спільної діяльності, яка в різних вікових групах набуває різну форму і організацію.

Правильне педагогічне спілкування вихователя з дітьми в цьому заході має особливо глибокий зміст: дошкільнята вчаться бачити, які умови необхідні того чи іншого живої істоти, вчаться визначити, чого йому не вистачає в даний момент, вчаться практично виконувати трудові дії, вперше опановують знаряддями праці. Спілкування педагога зводиться до доброзичливого поясненням, чіткому показу, допомоги в кожному випадку, коли дитина не може. І обов'язково при спілкуванні педагог повинен знайти можливість похвалити дитину, причому не один, а кілька разів протягом всього заходу: на початку похвала вселяє впевненість в дитині, в середині - це похвала-підтримка, в кінці - головна похвала як підсумок гарного вчинку, який скоїв дитина. Таке педагогічне спілкування в спільній діяльності зі створення умов для мешканців куточка природи дуже швидко підвищує екологічну вихованість дітей.

Цикли спостережень за мешканцями куточка природи і ділянки дитячого саду - ще одне регулярний захід повсякденному житті, яке проводиться впродовж навчального року. Кожен змістовний цикл включає ряд різних за змістом спостережень за одним об'єктом, їх кількість залежить від віку дітей: в старших групах - 8-10 спостережень. Спостереження одного циклу проводяться послідовно один за одним з розривом в 2 - 3 дні.

Окремо взяті спостереження - це короткий (5-12 хвилин) педагогічне захід пізнавального характеру, яке проводиться з невеликою групою (4-7) дітей в куточку природи або з усією групою на ділянці. Залежно від змісту спостереження можуть проводитися в різні режимні моменти: до і після сніданку, на прогулянці, перед обідом і у вечірній час. Наприклад, спостереження за особливостями харчування тварин проводяться завжди вранці, так як найкраще спостерігати голодних тварин, але тримати їх без їжі до обіду - негуманно. Спостерігати за тим, як сплять рибки, птиці, звичайно, краще ввечері в сутінки. Спостерігати за тим, як морська свинка з радістю поїдає листя кульбаб, принесені їй дітьми з вулиці, слід після прогулянки. Протягом навчального року проводяться такі цикли спостережень:

за квітучими рослинами ділянки і піском в пісочниці (вересень);

за акваріумними рибками (жовтень - листопад);

за ялиною, нічним небом (грудень);

за зимуючими птахами на ділянці і птахом в клітці (січень - лютий);

за зростанням лука на підвіконні, гілками дерев у вазі (лютий - березень);

за пробудженням мати-мачухи і кульбаб на ділянці (квітень - травень);

за сонечком (у весняно-літній час).

Окреслені цикли спостережень типові для переважної більшості дошкільних установ, їх здійснення створює у дітей міцний фундамент конкретних знань про природу найближчого оточення, розвиває вміння взаємодіяти з нею.

Систематично в повсякденному житті проводяться спостереження за погодою, - один тиждень на місяць діти щодня розглядають небо, уточнюють

характер опадів, наявність вітру або його відсутність, по одязі визначають ступінь тепла і холоду.

Навколишня природа - джерело розвитку не тільки розуму, але й моральних почуттів дитини. Дуже важливо викликати у дитини позитивне ставлення до предметів і явищ природи. Найдієвішим засобом для цього будуть часті, безпосередні спостереження.

Доглядаючи і спостерігаючи за пташкою, рибками, білкою, їжаком, діти вчаться дбайливому і дбайливому відношенню до них, дізнаються, чим і як їх потрібно годувати. Відповідна реакція тварини на турботу і ласку дитини, його прихильність до дитини виховує в дітях доброту і сердечність. Спілкуючись з тваринами, діти дізнаються багато нового, цікавого з їхнього життя.

При правильному керівництві наглядом навколишнього дитина починає розуміти, що добре, а що погано; всім серцем переживає добре і зле; вчиться відчувати красиве і некрасиве, вчиться "говорити" з птицею і квіткою, сонцем і вітром і любити їх.

Природа - це перший естетичний вихователь дитини. Спостерігаючи природу, дитина навчиться бачити, розуміти і цінувати її красу. Будь-яке спостереження - це пізнавальна діяльність, що вимагає від дітей уваги, зосередженості, розумової активності, тому воно недовго. Педагогічне спілкування вихователя з дітьми приймає пізнавальну забарвлення: педагог задає чіткі, конкретні питання, що мобілізують дітей на пошук інформації, вислуховує їхні відповіді, доброзичливо реагує на кожне повідомлення. І найголовніше - хвалить за правильну відповідь, похвалою стимулює подальший пошук інформації. Цикли спостережень, супроводжувані пізнавальним спілкуванням вихователя з дітьми, розвиває в них спостережливість, стійкий інтерес до природи, формують виразні конкретні уявлення про морфофункціональних особливостях рослин і тварин і їх зв'язку з місцем існування.

Заповнення календаря природи - ще одна справа повсякденному житті, яке поєднується зі спостереженнями. Вихователь з дітьми регулярно фіксує погоду і стан живої природи, коли ведуться спостереження за нею. У молодших

і середніх групах дорослий допомагає дітям після прогулянки відшукати картинки з явищами природи, які спостерігали на вулиці. Разом вони одягають картонну ляльку, так само як діти самі були одягнені, "випускають" її погуляти. У старших групах вихователь вчить хлопців в календарі знаходити і зафарбовувати дні тижня, значками позначати погодні явища, зображувати дерево і покрив землі в повній відповідності з їх сезонним станом на даний момент. У розпал зимової підгодівлі вихователь використовує календар спостережень за птахами: малюки знаходять картинки із зображенням птахів, яких бачили на ділянці, а старші діти позначають їх значками - галочками відповідного кольору.

Ще один вид календаря - це малюнки, що відображають послідовно зростання будь-якого рослини. Це можуть бути цибулина в банку, посаджена в воду для пророщування зелені; гілки дерева, поставлені в кінці зими в вазу для спостереження за розпусканням бруньок, розгортанням молодих листочків; пророщування насіння, ріст і розвиток будь-якої городньої або квіткової культури. У всіх випадках малюнки, зроблені через однаковий інтервал часу, відображають послідовність зростання і розвитку рослини, його залежність від зовнішніх умов життя.

Заповнення календаря - важлива спільна практична діяльність, в процесі якої вихователь навчає дітей знаходити потрібні клітинки, позначати значками або малюнками ті явища природи, які вони спостерігали, навчає дітей вмінню використовувати і розуміти символи. Особливо приємно те, що в календарях відображаються закономірні зміни природи: зростання і розвиток рослин при відповідних умовах, сезонні зміни живої і неживої природи. Заповнений календар стає графічною моделлю, на якій одночасно представлені всі зміни. Навчаючи дітей, заповнюючи з ними той чи інший календар, вихователь здійснює пізнавальне спілкування з дошкільнятами, - показує, де і що треба зобразити, пояснює, поправляє, - в загальному, доброзичливо допомагає їм освоїти цю справу. Немає сумніву, що така спільна діяльність і ділове спілкування розвивають інтелект дітей і особистість в цілому.

Спілкування дітей з природою - це окремі взаємопов'язані заходи, що дозволяють навчити дітей духовному контакту з рослинами і тваринами. Спілкування з природою - не стільки інтелектуальна, скільки етична форма взаємодії дітей з природою, що приносить радість, розвиваюча гуманні почуття і правильне ставлення до природи, до всього живого. У повсякденному житті з дошкільнятами можна проводити ґрунтовні заходи, насичені різними видами діяльності і мають велике розвиваюче значення. Корисні і цікаві для дітей виходи на природу в найближче оточення. Вихователь може здійснювати з дітьми нетривалі прогулянки, мають одну конкретну мету, а може організувати похід на півдня.

Похід - це цікаве комплексний захід, в процесі якого вирішуються різні педагогічні завдання: оздоровчі, пізнавальні, природоохоронні, естетичні. Похід - це комплексний захід не тільки по поєднанню завдань і видів діяльності, але перш за все по своїй організації. Його планують, готують, обмірковують кілька дорослих - еколог, вихователь фізкультури, медсестра, методист і вихователь групи. Спільно вони розробляють план і сценарій походу, визначають маршрут і рішення різних завдань у міру його проходження. Вихователь разом з екологом і методистом продумують, які спостереження можна провести з дітьми в цей час року в цьому місці, які значущі екологічні об'єкти показати на маршруті, як урізноманітнити види діяльності. Інструктор з фізичного виховання і медсестра обмірковують безпеку походу, фізкультурно-оздоровчі включення, організацію відпочинку та харчування.

Оздоровче, виховне і розвиваюче значення для дітей мають лише ті походи, які правильно підготовлені і організовані. Природне оточення повинно бути добре обстеження і вивчено дорослим, що дозволить точно скласти маршрут, спланувати час і місце зупинок, відпочинку, привалу, дозволить визначити зміст спостережень та інших видів діяльності. Підготовка до походу починається за кілька днів: вихователь повідомляє дітям, куди вони підуть, з якою метою. Правильно спланована і організована підготовка створює хороши настрій у всіх

учасників походу (педагогів, дітей та їх батьків), а сам захід залишає глибокий емоційний слід у кожного учасника.

Екскурсії відрізняються від походу меншим об'ємом всіх його параметрів: тривалість перебування на природі, кількості педагогічних завдань, видів діяльності, рівня підготовки та оснащення. Вони легше в організації, тому можуть проводитися частіше, ніж походи. Походи та екскурсії з дітьми в природу дають їм ні з чим не порівнянні живі і яскраві враження про красу і аромат квітів, трави, осіннього листя, про різноголосому співі птахів, про химерну формі білих купчастих хмар, про блискучих на сонці смарагдових крапельках дощу і т. д.

Старших дошкільнят можна включити в природоохоронні акції - соціально значущі заходи, які можуть бути проведені в дошкільному закладі спільно співробітниками і дітьми, а можливо, і за участю батьків. Акції, як правило, приурочені до якихось дат, повідомленнями, що мають суспільне значення, тому вони мають широкий резонанс, сильно виховний вплив на дошкільнят, служать хорошою екологічною пропагандою серед батьків. Діти старшого дошкільного віку можуть взяти участь в таких акціях, які їм зрозумілі, зачіпають їх інтереси, життєдіяльність. До них, належать, наприклад, "Зелена ялинка - жива голочка" - акція по заощадженню живого дерева, проти безглуздої масової їх вирубки до Нового року. Доступні і зрозумілі для дітей акції можна провести до таких значних міжнародних подій, як День води, День Землі.

Діти багато користуються водою і до старшого дошкільного віку можуть вже зрозуміти її цінність, значення для життя всіх живих істот. Тому акція на захист води, дбайливо і економного її витрачання вплине не тільки на них, а й на їх батьків.

Педагогічний зміст свят і дозвілля полягає в тому, щоб викликати у дітей позитивний емоційний відгук на природний зміст. Емоції народжують ставлення, впливають на особистість дитини в цілому, тому свята і дозвілля слід проводити регулярно, завершуючи ними сезон або будь-яку змістовну блок (але не частіше ніж один раз на 1,5 - 2 місяці). У сценаріях цих заходів

використовується той матеріал, який дітям добре знайомий. Один з найбільш значущих - свято, присвячене Дню Землі: він створює масштаб загального бачення планети, її значення для людей, зароджує любов до своєї Батьківщини і природи, як її важливої частини. Великі можливості у вихованні екологічних почуттів по відношенню до навколишнього світу закладені в іграх, перш за все дидактичних.

Задовольнити дитячу допитливість, залучити дитину в активне освоєння навколишнього світу, допомогти йому оволодіти способами пізнання зв'язків між предметами і явищами дозволить саме гра. Відображаючи враження від життєвих явищ в образах гри, діти відчують естетичні і моральні почуття. Гра сприяє поглибленому переживанню дітей, розширенню їх уявлень про світ. Чим різноманітніше за змістом ігрові дії, тим цікавіше й ефективніше ігрові прийоми. При вигадуванні їх вихователь орієнтується на знання дітьми життєвих ситуацій і особливостей поведінки людини, тварин. Ігрові прийоми навчання, як і інші педагогічні прийоми, спрямовані на вирішення дидактичних завдань і пов'язані з організацією гри на занятті. Педагог грає з дітьми, вчить їх ігровим діям і виконання правил гри як керівник і як її учасник. Гра вимагає від дитини включеності в свої правила: він повинен бути уважним до розвивається у спільній грі з однолітками сюжету, він повинен запам'ятати всі позначення, повинен швидко зрозуміти, як вчинити в несподіваній ситуації, з якої треба правильно вийти. Однак весь складний комплекс практичних і розумових дій, виконуваних дитиною в грі, не усвідомлюється ним як процес навмисного навчання, - дитина вчиться граючи.

Проведення ігор в природних умовах має свої складності: діти легко відволікаються, перемикають свою увагу на сторонні предмети, на людей і т. Д. Тому в таких іграх доцільно застосовувати наочний художньо оформлений матеріал, придумувати цікаві ігрові моменти, дії, зайняти всіх дітей рішенням єдиної завдання. У своїй практиці вихователі вдавалися до допомоги казкового героя - Гриба-лісовика, в наряд якого переодягався педагог. За допомогою казкового героя можна провести будь-яку гру, наприклад "Грибна галявинка",

"Осінній ліс", "Побудуй будиночок тварині", "Приготуй ліки" і т. Д. Гру можна оформити і музичним супроводом. Дітям дуже подобаються ігри, беручи участь в яких вони можуть виграти, спираючись на свої знання.

Велику роль в екологічній освіті дошкільнят грає практична, дослідницька діяльність в природних умовах. На жаль, сучасні діти, особливо міські, мають дуже обмежені можливості для спілкування з природою. А адже екологічна освіта має починатися з об'єктів найближчого оточення, з якими дитина стикається в повсякденному житті, в тому числі і тому, що процес навчання буде неефективним без емоційного сприйняття дерев, трав, заходів, світанків: А цього не станеться, якщо вивчати природу по картинках і фотографій навіть найкращої якості. Працюючи з дітьми, по темі "Екологічне виховання", вихователі навчають кожну дитину любити і берегти навколишній світ і вважають, що досягнення цієї мети неможливе без допомоги і підтримки сім'ї.

Відвідування дитини вдома - давно забута форма роботи, а як вона зближує вихователя з сім'єю! Таке відвідування допомагає спланувати і провести бесіди з батьками: про важливість виховання у дітей любові до тварин, до природи, до рідного краю, порадитися, які для цього треба мати книги, енциклопедії, листівки, аудіозаписи (голосів птахів, шуму лісу тощо), різні діафільми. Дуже важливо залучити батьків до участі в конкурсах, розвагах, виставках. У дошкільних установах заздалегідь вивішується яскраве, барвисте повідомлення про проведення заходу. Батьки не залишаються байдужими: вони збирають малюнки, фотографії, готують разом з дітьми вироби з природного і непридатної матеріалу. Участь кожної сім'ї не залишається без уваги. Дорослі і діти нагороджуються подарунками, листами подяки. Можуть бути проведені виставки: "Кращий осінній букет", "Дари осені", "До нас казка прийшла", "Це допоможе природі" і т.д.

Доброю традицією може стати **турбота про зимуючих птахів**. У цій роботі може скластися певна система:

1. В екологічному куточку поміщаються поради для батьків: як привернути увагу дітей, використовуючи матеріал за темами "Допоможіть синицям", "Птахи і люди", "Вони залишилися зимувати, ми їм будемо допомагати".

2. Щороку потрібно проводити екологічне свято "День птахів". У програмі свята - конкурс "Кращий будиночок для птахів"; виставки "Корм для різних птахів", "Лісова їдальня", "Чий корм смачніше". Батьки малюють плакати, приносять корм для птахів, разом з дітьми розвішують на деревах зроблені ними будиночки і годівниці. Діти щасливі, а дорослі, допомагаючи їм, виявляючи зацікавленість, піднімають свій авторитет.

На допомогу батькам оформляється "Екологічний стенд", де містяться статті, вірші, загадки по темі, прикмети, словесні ігри для розучування і занять з дітьми вдома. Вихователі готують консультації для батьків, наприклад про лікувальні властивості лісових ягід: "Як правильно приготувати варення, соки, не втративши вітаміни", "Ожина - джерело здоров'я", "Малина - в кожному будинку" і т.д. Можна завести папку-скарбничку, в яку разом з батьками збирати рецепти лікувальних напоїв, "бабусині поради".

Щоб з'ясувати ставлення батьків до проблеми екологічного виховання, можна провести анкетування.

- Що таке екологія?
- Чи є у Вас кімнатні рослини, і які? Якщо ні, то чому?
- Чи є в сім'ї собака, кішка або інші тварини?
- Посадили Ви дерево?
- Майстрували Ви коли-небудь годівниці для птахів?
- Чи читаєте Ви дитині книги про природу?
- Чи дивиться Ваша дитина діафільми, слайди, телепередачі про природу?
- Чи любить Ваша дитина бувати в лісі?
- Чи часто Ви буваєте в лісі з дитиною?
- Чи знає Ваша дитина назви дерев, квітів, ягід і т.д.?
- Чи розповідаєте Ви дитині про користь дерев, лікарських трав, ягід, комах, птахів?

- Чи знає Ваша дитина вірші, загадки, приказки, прислів'я про природу?
- Чи виявляє Ваша дитина дбайливе ставлення до тварин, рослин?
- Як Ви думаєте, отримає Ваша дитина знання про природу в дитячому садку?

Відповіді батьків допоможуть виявити захоплення дорослих і дітей, позначать проблеми, які потребують педагогічної допомоги, і ляжуть в основу створення книги "Природа і ми", з якою може познайомитися кожна сім'я. Постійно потрібно шукати нові шляхи співпраці з батьками. Адже у нас з ними одна мета - виховувати майбутніх творців життя. Яка людина - такий світ, який він створює навколо себе. Хочеться вірити, що наші діти, коли виростуть, будуть любити і оберігати все живе.

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ №32 «РОСИНКА»
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
вул. Зарічанська, 12/1 м. Хмельницький, Хмельницька область 29017
тел. (0382)63-05-01 E-mail:dnzkhm32@ukr.net ЄДРПОУ 26514972

від 13.12.2024 р. № 01-13/25

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження Сільчук Катерини Василівни
«Формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку під час організації
туристичної діяльності»

Матеріали і результати наукового дослідження Сільчук Катерини Василівни на тему
«Формування екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку під час організації
туристичної діяльності» пройшли апробацію в ХЗДО №32 «Росинка» впродовж 2023 –
2024 рр.; науковий керівник – Розгон Вікторія Вікторівна.

Систему роботи щодо проектної діяльності як засобу формування у дітей старшого
дошкільного віку навичок, орієнтованих на сталий розвиток, впроваджено в освітній
процес старшої групи №5. Апробація результатів дослідження відбувалася за двома
напрямами: перший – проведення змістового ознайомчо-навчального тренінгу з
педагогами закладу; другий – реалізація проекту у взаємодії з дітьми та їх батьками.

Впровадження проектної діяльності як засобу формування у дітей старшого
дошкільного віку навичок, екологічної свідомості, забезпечило позитивну динаміку
формування у вихованців навичок, орієнтованих на сталий розвиток, посилення інтересу у
педагогічного колективу до реалізації означеного напряму професійної діяльності,
активізацію участі батьків вихованців в освітньому процесі групи та закладу.

Директор ХЗДО №32

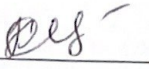

Валентина БОГАЧУК

Виконала студентка

курсу ЗМДО – 81 групи

«12» серпня 2024р.

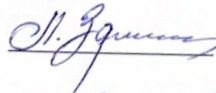
Катерина СІЛЬЧУК

Робота допущена до захисту:

завідувач кафедри

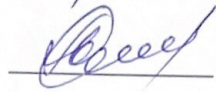
д.пед.н., професор

«12» серпня 2024р.

Лариса ЗДАНЕВИЧ

Декан факультету

Пісоцька Л.С.